

I 135

1. 1937.

LJUDSKI ODER

1 9 3 4

POSTNINA
PLAČANA
V
GOTOVINI

LJUDSKI ODER

LIST ZA POGLOBITEV
NAŠEGA IGRANJA

MISEL TE ŠTEVILKE
KATOLIŠKI TEATER

1-2
I 1934

IZ
V
S
E
B
I
N
E
Z
a katoliški teater (Niko Kuret,
Kranj) / Prve besede (dr. Jože
Pogačnik, Ljubljana) / Novo gi-
banje (Davorin Petančič, Maribor)
Resničnost igre (Matija Munda,
Ljutomer) / Kaj naj igramo /
Igravec sam s seboj / Kaj se igra

„LJUDSKI ODER“ izhaja mesečno in spada med redna izdanja „Založbe ljudskih iger“. — Uredništvo in uprava sta v Kranju, Kokriško predmestje 128 („Založba ljudskih iger“). — Izdaja konzorcij „Založbe ljudskih iger“ (Kranj). — Izdajatelja in uredništvo zastopa prof. Niko Kuret (Kranj).

Redna izdanja „Založbe ljudskih iger“ (mesečnik „Ljudski oder“ in štiri knjige z najmanj štirimi igrami) veljajo za Jugoslavijo Din 60, za Avstrijo S 10, za Italijo Lit 25, za vse ostalo inozemstvo 2 USA dolarja. Za dijake znaša letna naročnina rednih izdanj Din 45. — V Jugoslaviji je mogoče naročiti tudi sam mesečnik za letno naročnino Din 20. Kdor pridobi pet naročnikov rednih izdanj, dobiva ta izdanja sam zastopj.

„Založba ljudskih iger“ ima svoj tekoči račun pri Hranilnici in posojilnici r. z. z n. z. v Kranju in uporablja njene položnice (ček. račun št. 11.693, z oznako „Založba ljudskih iger“ na srednjem delu).

Ugodnosti naročnikom naših rednih izdanj

Vsi naročniki naših rednih izdanj uživajo sledeče ugodnosti:

1.) Pri izposojanju garderobe v izposojevalnici „Ljudskega odra“, Ljubljana, Miklošičeva cesta 7, desetodstoten popust na izposojnini.

2.) Pri izposojanju lasulj in nakupu maskerskih potrebščin pri tvrdki M. Podkrajšek, Ljubljana, Sv. Petra cesta 12, prav tako desetodstoten popust.

Predložiti je treba vsakokrat potrdilo, ki ga dobi vsak naročnik naših rednih izdanj. Kdor ga potrebuje, naj sporoči in priloži znamko za odgovor.

Naročnikom naših rednih izdanj bomo poslali takoj zatem tudi „Slovenski pasijon“. Kdor nam sporoči, da postane naročnik rednih izdanj, dobi „Slovenski pasijon“ z obratno pošto. Kdor ne misli postati naročnik, naj nam, prosimo, številko vrne. Položnice pa naj se poslužijo za skromen prispevek našemu tiskovnemu skladu.

Kdor te številke ne vrne, ga imamo za naročnika!

Naš tiskovni sklad

Za tiskovni sklad Založbe ljudskih iger so prispevali: prevz. g. škof dr. G. Rožman 500.— Din, Hranilnica in posojilnica v Kranju 500.— Din, univ. prof. dr. Aleš Ušeničnik 250.— Din, kaplan Jože Košir v Kranju 250.— Din, g. Joško Zabret, tovarnar v Britofu pri Kranju 1000.— Din, vikar dr. Pavle Simončič v Kranju 125.— Din. Vsem: Bog povrni!

Odri, ki za uprizoritev Pasijona žele kupiti več izvodov, dobe 10 izvodov za 125 Din, 15 izvodov pa za 180 Din, če so naročniki rednih izdanj.

Tisk tiskarne Tiskovnega društva, r. z. z o. z., predstavnik France Uhernik, Kranj.

*Kuret 251 -
numeno celoplatno z nap...*

LJUDSKI ODER

LIST
ZA POGLOBITEV NAŠEGA IGRANJA

UREDIL NIKO KURET

251 I

PRVILETNIK

1 9 3 4

IZDAJA ZALOŽBA LJUDSKIH IGER / KRANJ

Ponatisk in uporaba prispevkov, objavljenih v „Ljudskem odru“,
dovoljena le z navedbo vira.

II 135

D 216/1978

8371

Uredništvo in izdajateljstvo zastopa prof. Niko Kuret (Kranj)
Tisk tiskarne Tiskovnega društva r. z. z o. z. v Kranju (France Uhernik)

V S E B I N A

IDEOLOŠKI ČLANKI

D. L. (Ljubljana): Pod milo nebo . . .	40
Kuret Niko (Kranj): Za katoliški teater	2
„ Nove oblike . . .	29
„ Na pot . . .	1
Munda Matija (Ljutomer): Resničnost igre . . .	11
Petančič Dav.: Novo gibanje . . .	8
(Maribor) Pasijon - doživetje fare	21
„ Govorski zbor . . .	30
„ Farni dom . . .	57
„ Osnove naših proslav . . .	73
Pogačnik dr. Jože (Ljublj.): Prve besede	6
Rabadan Vojmil (Zagreb): Beleške o gledališču na prostem . . .	42

STROKOVNI ČLANKI

D. L. (Ljubljana): Naš oder . . .	62
Kuret Niko (Kranj): „Ljudsko gledališče“ . . .	59
Nova pota za naše proslave . . .	80
N. K.: Kako se lotim govorskega zbora	33
„ Kako naj igramo pod milim nebom . . .	47
E. K. (Maribor): Razgovor o inscenaciji . . .	65
Munda Matija (Ljutomer): O naših proslavah . . .	78

TEATRSKO-ZGODOVINSKI ČLANKI

Kuret Niko (Kranj): Velikonočna igra — začetek modernega teatra . . .	17
Igra pod milim nebom . . .	37

RAZGLEDI

Na straneh	27, 35, 51, 71, 88
----------------------	--------------------

IGRAVEC SAM S SEBOJ

Čas zbranosti	14
Munda Matija (Ljutomer): Pasijon na naših odrih	25

KAJ NAJ IGRAMO

Postni čas	13
----------------------	----

KAJ SE IGRA

Januar	15
Februar	26
Marec	36
April	52
Maj	72
Junij	72
Julij	89
Avgust	89

NOVE IGRE

Golia, Kulturna prireditev v Črni mlaki	platnice 3-IV
Meško, Henrik gobavi vitez	„
Remec, Užitkarji	„
Krajnc, Katakombe	53

STROKOVNA KNJIŽNICA

Na strani	54
---------------------	----

OPISI

Petančič Davorin (Maribor): Nekaj misli s pota	49
V. Z. (Ljubljana): Oberammergau	20

RAZNO

Pismo prevzviš. g. škofa dr. Gregorija Rožmana	1
Pismo vodstev KA v Ljubljani in Mariboru	1
Razpisujemo nagrado	16
Velikonočni žrtvi	17
Čemu vse to?	24
Naše gibanje v hrvatski luči	84
Kuret Niko: K igri o izgubljenem sinu	86
„Ljudski oder“ v novem letniku	92

IZ ZALOŽBE IN GIBANJA

Na straneh 15, 28, platnice 4-IV, 55, platnice 3-VII—VIII, 90

SEZNAM PODOB

Pogled na pozorišče v Oberammergau-u	20
Pogled na nunsko cerkev v Ljubljani z odriščem, na katerem se upri- zarja „Slehernik“	38
375. letnico Shakespearejevega rojstva proslavljajo v Angliji s predsta- vami pod milim nebom	41
Zaključni prizor ljudske slavnostne igre „Majka božja od Kamenitih vrata“ v Zagrebu pred cerkvijo sv. Katarine	43
Prizor iz Deželičevega misterija „Na Trškem vrhu“: Zanjice prinaša- jo venec	44
Prizor iz istega misterija: Sveti kip rešen iz rok hudega duha	45

Motiv za pozorišče ob cerkvi na Brunku	46
Primer uporabe starega trga za pred- stavo pod milim nebom	48
Primer frankfurtskega šotora za pred- stave pod milim nebom	48
Tloris gledališča malih gledavcev v Leningradu	61
Prerez „Tothalthetra“, kakor sta si ga zamislila prof. Gropius in E. Pi- scator	62
Naris predloga za pozorišče	63
Tloris našega predloga za pozorišče . .	64
Inscenacija „Anime“. Naris prve slike	66
Inscenacija „Anime“. Tloris	67
Inscenacija „Anime“. Naris druge slike	68
Inscenacija „Igre apostolov“ na reali- stični način	68
Inscenacija „Igre apostolov“ na stili- zirani način I.	69
Inscenacija „Igre apostolov“ na stili- zirani način II.	69
Inscenacija „Igre apostolov“ na stili- zirani način III.	70
Inscenacija „Svinjskega pastirja“ . .	70

Na pot

Marsikdo bo nevoljen odložil ta novi list, češ, listov imamo dovolj in preveč. Ne bo nas oplašil. Marsikateri list je pri nas res odveč. Po listu, kakršen je naš, pa vse naše razmere vpijejo. In slep je, kdor tega ne spozna, ko prelista naslednje strani.

Položaj našega ljudskega igranja je nevzdržen. Ni ga in ga še ni bilo pri nas stremljenja, ki bi hotelo ali moglo ta položaj korenito ozdraviti. Kdorkoli se pri nas s tem ukvarja, nobeden ne more iz starih kolesnic in ko misli, da rešuje, samo krpa. Zakaj rešitev ne prihaja iz posnemanja poklicnega gledališča, iz gesla o umetnosti, še manj pa iz same tehnične teatarske izvežbanosti.

Naše sveto prepričanje je, da je samo prenovljeno in poglobljeno katolištvo rešitev sveta. Nič manj pa nismo prepričani, da more novi teater — ki bo hkrati v svojem jedru ljudski — vzrasti samo iz žive religioznosti, iz katoliškega verovanja in iz krščanskega občestva. Druge možnosti za nas ni. Vse drugo je za nas krpanje, vse drugo je nebitveno. Smo za ostro in jasno ločitev duhov. Eni sem, drugi tja — staro pa naj gre svojo pot propadu nasproti.

Nedelja za nedeljo se vrše pri nas gledališke predstave. A po njih samih ne bi zlepa ločil katoliških od brezbarvnih odrov. Nasprotniki Cerkve ljubijo brezbarvnost. Ali smo slepi? Marksizem si je iz teatra ustvaril najmočnejše propagandno sredstvo. Ali ne razumemo?

Pet in sedemdeset odstotkov vseh predstav pri nas prirejajo na znotraj katoliško usmerjeni odri. Kje se to res na zunaj pokaže? — Greh je, če tako ostane. Neodpustljiv greh pred zgodovino in bodočnostjo. — Katoliška akcija mora zavzeti odre! Ne za ceno umetnosti, ampak z umetnostjo moramo razširiti in poglobiti kraljestvo božje na zemlji, Zgenimo se, zadnji čas je!

Nisem samo jaz opazal, kako oderske igre po društvihih poplitvujejo ljudi in nikakor ne vrše vedno naloge, ki bi jo morale v katoliških društvihi imeti. Zaradi tega sem vesel, da je „Založba ljudskih iger“ vzela to preveč zanemarjeno panogo v večje roke. Želim, da bi vsi katoliški kulturni delavci, predvsem duhovniki, podpirali to važno katoliško kulturno delo in igre, ki se bodo izdajale, tudi igrali po vseh društvihih, da se bo duh katoliške akcije širil tudi na odru ter postane oder zopet eminentno kulturno sredstvo po vseh župnijah. Božji blagoslov naj spremlja ves trud.

Ljubljana, 28. jan. 1934.

† Dr. Gregorij Rožman,
škof.

Pri oblikovanju duhovnega življenja ima ljudsko gledališče važno vlogo. Katoličani moramo tudi to sredstvo izrabiti za našo katoliško kulturo. Pokret, ki hoče poglobiti v tem smislu naš ljudski teater, nam je nujno potreben. Zato pozdravljamo založbo duhovnih iger in prosimo naše organizacije in delavce, da pridno goje duhovno igro katoliške verske in cerkvene vsebine. Za škof. odbor kat. akcije v Ljubljani:

Dr. Krek Miha, predsednik.
Za škof. odbor kat. akcije
v Mariboru;

Jerebič Franc, predsednik.

ZA KATOLIŠKI TEATER / Niko Kuret (Kranj)

I

Dejstvo, da Slovenci toliko igramo, ni posebno pomembno, če si to igranje pobliže ogledamo. V pogovoru z vodilnimi ljudmi našega Narodnega gledališča smo nekoč ugotovili, da Slovenci ljudskega teatra sploh nimamo. Tega prav za prav nismo ugotovili sami. To so ugotovili že tujci, ki so na potovanju po naši zemlji zvedeli, kaj se igra po naših društvenih odrih. V toliko namreč ljudskega teatra nimamo, da ne rase naše igranje ne iz tradicije, ne iz ljudstva.

Slovenska teatrska tradicija je nad vse revna. Edino, kar imamo starega ljudskega ohranjenega, je o. Romualda škofjeloški Pasijon in koroškega kmeta Drabosnjaka Trpljenje Gospodovo s še manj znanimi božičnimi igrami. Vse to pa je osamljeno in je ostalo do današnjih dni skrito in neizrabljeno.

Čitalniška igra ni bila in ni hotela biti niti najmanj ljudska, marveč je veljala samo za eno družabno plast našega časa in roda. Kljub temu je služila za vzor tistim prosvetnim delavcem, ki so jo čisto neorganski prenesli v snujoča se ljudska izobraževalna in prosvetna društva.

V svojem delavnem navdušenju niso opazili usodne napake. Igra je postala na teh odrih samo zabava ali samo pouk, bila je tudi za to prikrojena. Ljudski organizatorji, voditelji, predavatelji so namreč morali biti tudi — dramatik, ker drugih dramatikov ni bilo in so ustanovljeni odri zahtevali iger. Ker pa kljub svojim ostalim odličnim lastnostim ti možje žal niso bili umetniki in jim največkrat niti za umetnost ni šlo, so poplavile naše odre podpopprečne igre, ki so docela neusmerjeniokus našega ljudstva popolnoma zmaličile.

S takim ljudskim igranjem, priznajmo si odkrito, naša kultura ni nič pridobila, rajši je izgubila dragoceno ljudsko lastnost: preprosto, naivno, neskvarjeno sprejemljivost.

Na drugi strani so skoraj vsi naši dramatik pisali predvsem za veliki teater, za poklicno gledališče. In kdor je hotel pisati za ljudstvo — redki so, dasi so najboljši med njimi — se ni mogel iznebiti misli na poklicno gledališče, ki ga je imel zmeraj pred seboj. In tako se je vtihotapila tudi v takšne, z umetniško ambicijo pisane igre za ljudstvo le prepogosto ljudstvu popolnoma tuja literarnost.

Nismo ga pa še imeli pri nas dramatika, ki bi bil ustvarjal samo iz ljudstva in samo zanj, ki bi se bil ves vrgel v to neizmerno bogato in čakajoče polje: tako številni odri, toliko gledanja željno gledavstvo, hvaležna ledina, — ki bi bil umetniško ustvarjal samo in iz tega ljud-

skega duševnega in duhovnega sveta, in samo zanj. Saj so se zato vsi ti odri znašli brez pravih korenin.

Ni ga pa tudi bilo človeka, ki bi se bil zavedel velikanske sile, ki je v teh odrih, in neizmerne škode, ki se dela.

Čudno ni, če so se ti odri zaleteli iz skrajnosti v skrajnost, če so se spravljali nad Shakespearea, ko so včeraj še igrali Teto na konju. In nič čudnega, če so pričeli hoditi na posodo tudi — v Narodno gledališče.

Ko so tujci zvedeli za vse to, so odmajali. Ne, zares ne, tu ni sledu o ljudskem teatru. To je sicer igranje diletantov v zelo velikem obsegu, ni pa organski zrasla, z ljudsko dušo spojena, njenemu bistvu odgovarjajoča, v zemlji globoko zakoreninjena igra. To je navlaka, znešena ko sračje gnezdo iz vseh vetrov. Ni zmiselnega reda, ni notranje nujnosti v tem repertoriju. Dvakrat diletantizem, nič več.

Tega se danes pričenjamo zavedati. Kdor je globlje prodrl v obupno stanje naših odrov, se ne more zadovoljiti s samo estetskimi izboljšanji in s samo tehnično izpopolnitvijo igranja in gledaliških prostorov. Ni tukaj jedro zla. Jedro zla je v tem, da naše igranje vsebine nima. Ne gre za umetnost. Gre za vse važnejše vprašanje: Kakšna je ta umetnost? Ali je iz časa, iz duše in zemlje, — ali je iz literatstva, papirja in kavarne? In še zadnje in najvišje: Ali je iz Boga ali je proti njemu ali pa tega še sama ne ve?

II

V času vsesplošne krize iščemo rešitve vseh vprašanj tako, da jim gremo do zadnjega dna in do zadnjega vlakna.

Če storimo isto pri teatru, ki je tudi obstal na mrtvi točki, spoznamo, da je prazvor in bistvo teatra v religiji (verovanju v Boga), v oblikovani veri (mythus) in v ljudskem občestvu.

Velik je bil teater samo v tistih dobah, ki so upoštevale te tri prvine. Takšen je bil v stari grški dobi, takšen je bil v krščanskem srednjem veku.

Renesansa je s humanizmom izločila krščansko oblikovano vero (krščanski mitus) iz duševnega življenja sploh, s tem pa tudi iz teatra.

Novejša doba pa je s psihološkim naturalizmom izločila iz duševnega življenja — s tem pa seveda tudi iz teatra — še verovanje v Boga (religijo).

Prvo je renesansa nadomestila z junakovim značajem, drugo je novejša doba zamenjala z miljejsko in dednostno teorijo in s psihoanalizo.

Ostala je samo še zadnja prvina, občestvo. Ne samo, da se je to „občestvo“ spremenilo iz ljudskega občestva v ožji družabni krog, „obče-

stvo" je sploh nehalo biti nosivec dramatičnega doživetja. Na njegovo mesto je stopila dramatikova osebnost (individualnost). Siroko ljudsko občestvo, ki edino zasluži to ime, pa je izza renesanse izgubilo sleherni stik ne le s teatrom, ampak z vso oficielno umetnostjo, da, kulturo zapada. In še več: občestvo se je pod vplivi in zaradi posledic civilizacije zapadnega kulturnega območja razkrojilo.

Širokega ljudskega občestva danes ni več, danes šele rasejo nova občestva okrog vélikih, svet usmerjajočih idej: občestva krščanskih Cerkev, občestvo marksistične družbe predvsem.

Sekularizirani renesančni (to je: moderni) teater danes forej nima niti tretje prvine, občestva. Ali se bomo čudili njegovi krizi? Ali se bomo čudili glasovom, da je zapisan poginu in da mu bodočnost ne pripada? Dosedanji teater je izdal svoje poreklo. Izneveril se je svojemu bistvu. Ni pa zastoj povedal Schelling, da je smrti zapisano, kar se svojemu bistvu izneveri.

Novi teater nastaja hkrati z zametki novih občestev. Novi véliki teater bo vzrasel iz nove družbe.

Krščansko občestvo prav za prav ni novo. Živelo je vseh devetnajst sto let, odkar ga je Kristus ustanovil. Samo dopuščalo je zadnjih štiri sto let, da se je življenje oblikovalo mimo in izven njega. Če pa govorimo kljub temu o novem krščanskem občestvu, poudarjamo, da je to občestvo prešinil nov val žive dejavnosti, novo odločno hotenje po uresničenju kraljestva božjega na zemlji. Katoliško občestvo doživlja ta ofenzivni val kot katoliško akcijo.

Ko vidimo, da je moderni teater izgubil tla pod nogami — priznavamo mu pač muzejsko vrednost — in da ljudskega teatra dozdej sploh še nimamo, bomo ustvarili novi teater, če se bomo vrnili k pravirom vsakega teatra, k njegovim trem prvinam.

Naš novi (ljudski) teater mora vzrasti iz našega verovanja v Boga, izoblikovati ga moramo iz svoje vere v Cerkev, zasaditi ga pa moramo globoko v edino plodna tla našega katoliškega občestva.

V sorodnem hotenju nastaja novi (ljudski) teater v marksističnem krogu. Vprašanje je seveda, ali je to, kar v tem krogu nastaja kot teater, res "teater". Zakaj znano nam je zdaj, da teatra ni brez metafizičnega gledanja in oblikovanja življenja.

Zase pač zatrdno vemo, da smo na pravi poti. Ustvariti hočemo novo krščansko kulturo, ustvarjamo nov teater v njej. Marksisti nam pa kažejo, kako je teater tudi silno propagandno sredstvo. To mora biti zavestno tudi nam, čeprav ne za ceno umetnosti. Pri poglobljanju in

razširjanju katoliškega občestva, pri uresničevanju kraljestva božjega na zemlji, pri oblikovanju nove krščanske družbe mora biti tudi teater sredstvo.

Kulturni faktor, velika umetnost — a nič manj propagandno sredstvo. To bo naš novi katoliški ljudski teater. Vzgledi ostalega katoliškega sveta nam dokazujejo, da je naše stremenje pravo.

III

Igra katoliškega občestva bo po vsem povedanem torej nujno najprej duhovna. Ne bo igranje v zmislu diletantskega teatra, ampak oblikovanje najglobljih (to je: religioznih) doživetij in izpoved najglobljega (to je: verskega) prepričanja vsega občestva. Prepad med odrom in gledavci izgine. Vsi so eno, ker čutijo sorodnost v največjem. „Predstava“ je skupna pobožnost,

Zato pa predstave duhovnih iger ne smejo biti prepogoste. Podčrtavati morajo samo in zlasti viške cerkvenega leta. Igravci takih iger morajo tudi biti samo najboljši med dobrimi. Polnost njih doživljanja in neposrednost podajanja bosta nadomestili še tolikšno tehnično znanje in izvežbanost. Lažnivost igravcev bo kriva, če se gledavci ne bodo mogli živeti v igro, hladnost gledavcev pa, če se igravci ne bodo mogli razživeti. Naša igra bo zahtevala resnično občestveno razmerje.

Duhovna igra bo naš ljudski teater postavila na njegove bistvene osnove. Ona bo dala našemu igranju pravo vsebino, ona bo prevzgojila naše igravce, da jim bo igranje služba občestvu molitev pred Bogom, iz bogatega notranjega življenja izhajajoča potreba in zato tudi do smrti resna stvar. Ona bo v našem ljudstvu popravila zmaličeno predstavo o teatru.

Če zato začnemo z duhovno igro, imamo razlogov dosti. Ona je naš temelj, naše izhodišče in naša edina rešitev.

Nič čudnega ni, če so v tem prepričanju povsod skušali najti stare srednjeveške duhovne igre, ko novih, sodobnih še niso imeli. Nešteto misterijev je tako slavilo svoje vstajenje in doživljalo v novi obleki nove uspehe. Odmev tega je z ljubljanskim »Slehernikom« prišel tudi do nas. Iz istega duha in hotenja je postal škofjeloški rokopis iz leta 1721 kot žal edini najstarejši ohranjeni slovenski teaterski tekst dostopen v naši izdaji vsem slovenskim katoliškim odrom.

Dobro vemo, da je moderni človek različen od srednjeveškega. Nad vse si želimo sodobnih tekstov, kakršnih imajo po ostalem katoliškem svetu, hvala Bogu, že lepo število. Tudi za to skušamo dati pobudo.

Dokler pa ne bo domačih del, se bomo morali zadovoljiti s prevodi tujih misterijev in sodobnih duhovnih iger, v kolikor so primerne za nas.

Naša duhovna igra se mora sprostiti do vseh važnih točk našega medsebojnega življenja. Nele da se ne sme omejiti na samo svetopisemsko vzdušje in na legendarni svet, za nobeno ceno ne sme mimo konfliktov in problemov našega narodnega organizma in naše družbe. Katoliško občestvo mora vsa ta vprašanja rešiti, ako hoče zmagati. Reševalo jih bo v luči večnosti. Teater bo odsvit, izraz in podoba tega reševanja. Naša duhovna igra se bo tako rekoč izpred oltarja preselila na trg, da sodeluje tudi pri drugih velikih vprašanjih človeškega sožitja in občestva.

Ne bomo se pa omejili samo nanjo, če nam gre za vse življenje obsegajoče gibanje. Tudi zraven grških tragedij so se igrale komedije, tudi med srednjeveške misterije so se vpletale farse. In zapisal sem nekje, da katoliško življenje ni samo zbranost v Bogu, ampak je tudi sproščenost v Bogu. Večna zakonitost teatra, pravi Tajrov, je v dveh polih: v misteriju in harlekinadi. Nihče nam ne brani, da se ne bi v igri od časa do časa nanoreli. Naše veselje in naše norenje pa bo zmeraj le igranje otrok božjih. V veseli igri bomo pač izbirali, a je ne bomo zametali, ker bi to bilo protinaravno.

IV

Veliko stvar začenjamo. Vsa pa zavisi od naše notranjosti. Če je naša duša pripravljena, blagoslov božji ne bo izostal. Ne pozabimo, da bo za to treba nele navdušenja in žrtev, ampak zlasti mnogo, mnogo molitve.

PRVE BESEDE / Dr. Jože Pogačnik (Ljubljana)

Igra je ena najbolj prvotnih človeških želja. Prej ko govoriti ali celó misliti, se zna otrok igrati. Prva doba življenja je vobče bolj igra kot resnica. Potem pride pravljica, kesneje indijanska povest, danes Tarzan in džungla pa Storžek in Potovanje okoli sveta — neskončni svet poleg resničnega, lepi svet poleg vsakdanjega, vzorni svet, kakor naj bi bil v resnici naš dejanski svet, raj poleg solzne doline.

Kar je otroku pravljica, je odraslemu oder z igro. Česar življenje ne dá, to igra lahko ustvari. Vsaj tam lahko živiš v vsakem času, v vsakem poklicu, z vsako lastnostjo, tam pričaraš in podoživiš lahko vsako življenje, tudi občutiš vsako gorje, pa tudi vsak blager.

Ni čuda torej, da je postalo nam vsem igranje srčna potreba. Pravijo, da so majhni narodi vprav v svojih srčnih vrednotah veliki, vse dru-

gače kot velemilijonski narodi. Brez dvoma smo Slovenci srčno bogati: znamo biti živa dobrota pa tudi strastna sirovost. Morda vprav zaradi tega čustvenega življenja tako radi igramo: saj bo igranje kmalu postalo naša narodna lastnost, prav tako kakor so naši domovi že bistvena značajka naše pokrajine.

Igranje torej je splošna človeška potreba, naša narodna pa še posebej. Zato je pa tudi naša važna zadeva.

Pa je-li mogoče, igranju dati smer, navodila, káko naj bo in káko ne? Kateri od otrok bi poslušal, če ga hočeš poučiti, naj se igra tako ali tako? Otrok igra, kot sam je in kot zna in vidi. Naravno, iz sebe, iz svoje prav osebne narave. V vsaki igravčevi kretnji govori njegova duša in se javlja njegov značaj. Tudi mišljenje govori v kretnji, vlogo moreš podati le iz sebe. Zlasti če hočeš biti iskren. Za igravca ljudskega odra velja vedno: vsako vlogo obleče v obleko lastne duše, zato si je pa tudi v vseh vlogah zelo podoben. To ni pomanjkanje stvariteljske sile, temveč njegova iskrenost; ta ga bo tudi na večno ločila od poklicnega igravca, ki zna in celó mora sebe včasih kar do nagega sleči, da ustvari drugega človeka: zato je pa tako različen po raznih vlogah. Kjer ljudski igravec nima več iskrenosti, temveč postaja narejena laž, tam se kmalu spočno čudni izrodki: domišljavost, napuh, ničemurnost, zavist, spori, strančice, zamerljivost, pristranost, slepota, in kakor se vsem tem pankrtom, ki se nezakonito spočno na neurejenem odru, pravi in ki jih najlaže in še najmirneje konča — konec sezone ali začetek ljubezni na življenje in smrt.

Katoličan po dejanju bo torej tudi na odru mogel le sebe zrcaliti. Zato se bo njegovo igranje vedno razlikovalo od igranja praktičnega nezaboga. Tudi tedaj, če bi oba igrala isto stvar! Kjer te razlike morda ni, tam je živo krščanstvo le še fleča iskra pod pepelom.

Zato je vsaka borba za obnovo našega odra predvsem borba za obnovo igravčevih nravi: ne le običajen vernik, več kot samo dobri ud verskega občestva naj bi bil igravec. Saj skušamo: kjer imamo pri odru vsaj nekaj takih osebnosti, morda samo enega, tam je vse igranje plemenito, ni trme in napuha v moških igravcih in zamerljivosti in medsebojne zavisti v ženskih. Vemo tudi menda vsi: vsak oder visi vedno le na eni osebnosti. Kakoršna je ta, tak je igravski zbor, tak je dub iger in predstav in tak je vpliv na občestvo.

Menda je torej dovolj vidno, kako važna je prava pamet vodilnih oseb pri odru. Modrost — ta še ne zadostuje, treba je tudi ideje, za nas — katoliške ideje in zlasti — ognja zanjo. Seveda je važno, da imajo ti voditelji nekje ognjišče, kjer naj ta ogenj jemljejo. Vsak žarek se sam sebi prepuščen ohladi, vsak ogenj na samem ugasne.

Menim, da je pri nas dovolj te pripravljenosti. Le ko smo ljudje tako nebogljeni! Voljo še imamo ali bi jo vsaj imeli, če bi znali, kje naj za- grabimo za oje. Zakaj igrajo tod to, ondod ono, morda vse nič posebnega? Ne zato, ker drugega nočejo, ampak ker drugega nimajo. Ali ste že videli pri ljudskem odru idejni program vsaj za eno sezono? Število dram in število komedij — teh seveda največ — dà, to seveda preračunamo, več pa bi bilo skoro preveč. Seveda tudi težko je, za enega navadno pretežko.

Zato pa je prvo potrebno to: iger jim daj!

Več ko razpravljanje — saj tega smo že tako vajeni, da smo v njem izurjeni kot cigan v tatvini, stori — dejanje: vzemi to igro in jo daj ljudem tako in tako! Dvoje velja: Imeli bomo katoliške odre, če bomo imeli katoliške ljudi. In drugo je: Imeli bomo oboje, če bomo imeli tudi dela, iz katerih veje naš duh. Zato je najvažnejši cilj vsake založbe ljudskih iger ta: dobra igra v knjigi.

Saj menda res vsi trpimo, ko vidimo, da se v današnjem, zlasti dramskem slovstvu večna vprašanja življenja rešujejo, čeprav človeško še tako verno, vendarle pretežno brez krščanstva. Te rešitve so za nas nezadostne. Zato nas taka dela ne zadovolje, ne utešijo. Hočemo in moramo više in globlje; saj menda gledamo vse s Kristusovimi očmi; te pa objemajo vesoljstvo in preiskujejo obisti, te gledajo bežno zemsko dogajanje v luči, ki sveti iz večnosti.

NOVO GIBANJE / Davorin Petančič (Maribor)

Vedno, kadar se pojavijo nove sile, ki silijo iz notranjosti, iz duš, v svet, se pojavijo tudi ovire in pade vprašanje, ki terjá trdega odgovora: Čemu? Na to je nujen odgovor apologija za življenje novega pokreta. Vsebina te apologije pa obsega dvoje: analizo, kritiko starega, in ideje in načrte, ki segajo v bodočnost. Če bi se nihče ne upiral novim valovom, bi revolucije sploh nobene nikdar ne bilo! Kakor je potrebno novo, ravno tako je nujen tudi upor starega, ki brani in ščiti svoje ustvaritve. Prav je, da je tako: pokretniki so navadno radikalni rušivci vsega, kar jim nasprotuje. Ta ogenj mladih mora skozi vodo, ker se sicer lahko zgodi, da pade stara stavba skupaj, a na njenem mestu nova ne zraste.

Novo odrsko gibanje pa ni podobno mlademu, nepreizkušenemu pokretu, ki bi vihavo uničeval stare vrednote ljudstva. (Ce to naši diletantski odri v resnici so, je vprašanje zase.) Zahteva po laičnem in občestvenem, res pravem ljudskem gledališču izvira iz nujnih potreb

in globine sodobnega človeka, ima za svojo vrednost in eksistenco v zgodovini dovolj trdnih dokazov, pa se je na teh temeljih v sedanosti že res udejstvila in zavzela široke demenzije v zanimanju in delu. Novo gibanje je torej v splošnem popolnoma opravičeno. Da bo pa moralo pri nas preživeti še težke boje za popolno razumevanje in realizacijo svojih idej, je tudi gotovo. Iz teh borb bo zrasla njegova jasna in močna podoba. V nasprotovanju pa lahko gledamo vedro, zakaj vsa znamenja kažejo na to in vsa zgodovinska dejstva so postavljena tako, da bo ideja prave ljudske igre zmagala.

Mišljenje igralcev in gledavcev, pa tudi pogled na razpoloženje vasi govori tako.

Da utemeljim to trditev, naj navedem nekaj kričočih dejstev. Vemo, da je igranje ustvarjanje in tudi to, da je v ustvarjanju glavni faktor subjekt, njegov duh in njegova volja. S čim večjo voljo se vržem na delo, tem lepši in močnejši bo učinek. Na odru ustvari res nekaj le, da z Gentgesom povem, »široka volja«, ki je veselje za igranje in v igranju. — Kako pritegnemo igralce pri nas? Igralce prosim! V tem stavku je izražena kriza našega odrskega dela. V igralcu je neki upor, ki ga hočemo na umeten način odstraniti, n. pr. vaje za igro so podobne kakemu zabavnemu večeru, poseben trik pa je, da napovem vse »boljše ljudi«, ki bodo tudi sodelovali, da torej ni nobena sramota, če bi tudi naprošeni ponujano vlogo prevzel. Igra je izgubila svoje dostojanstvo in etos. Vzrok temu je nenaravni, neresnični odnos igralcev do gledavcev: umetno so ločili oder in dvorano, prerezali vse vezi med gledavcem in igralcem, s tem pa ubili životvorno silo, iz katere se poraja ljudsko gledališče. Igravec ne zastopa več ljudstva. Najemnik je, čeravno ni plačan. (Zanimivo je, da igralca sama igra več ne zadovoljuje, da zahteva po »opravljenem delu« neko plačilo: veselico z vinom in plesom ali vsaj nekaj.) Igravec ni najboljši iz ljudstva in ni od njega izbran. Radi njegove neodvisnosti in neodgovornosti pred ljudstvom ni težišče njegovega ustvarjanja v njegovi notranosti, temveč izven njega. Je brez lastne ustvarjalne sile, navadno orodje režiserjeve dresure. Nastopa v vlogah, ki so daleč od njega, ki jih ne razume in ničesar v njih ne doživi. Taka vzgoja in tak repertorij ga pač ne moreta osvojiti, ga prepričati o vrednosti igranja in dela na odru. Igra mu je »igračkanje«, nevredno dela in truda, ker mu ni resna zadeva. (Ugovor, češ, kako je to, da še toliko igrajo po vaseh, me ne spravlja v zadrego. Nastopajo diletantje, ki imajo interes na tem, da se sploh kaj dela. Vodijo jih različni materijelni, tekmovalni in podobni cilji.) Žalostno dejstvo je tudi, da sloni po večini vse delo na enem. Ta mora napeti vse sile, da spravi skupaj potrebne igralce, pripravi oder

in ostalo. To kaže občutno na nezanimanje večine ljudstva za oder, ki torej ni last vseh. Igra ni nekaj, kar bi razgibalo ves kraj, niti mladine ne. O ljudskem gledališču ni govora.

Podobno kakor z igralci je tudi z gledavci. Igro pojmujejo povsem napačno. Zabava jim je, ki jo plačajo. Ne zavedajo se, da s tistimi dinarji samo nekoliko podprejo »podjetje«, ampak mislijo, da si s tem naravnost kupijo zabavo. To mišljenje še večja prepad med nastopajočimi in gledavci. Če pomislimo še na slabo obiskane predstave, ki so v veliko večji množini, kakor dobro obiskane, potem moramo reči, da to ne gre samo na račun krize, ampak tudi v veliki, da zelo veliko večji meri na račun ljudskega nezanimanja. Ni čudno! Enovrstne zabave so se nasitili. Le reklama jih privabi v dvorano. Diletantski oder živožari ob senzacijah. Tudi finančna kriza odrov je vse globljega izvora.

Nekaj krivde na razdejanju vasi nosi tudi odrsko delo preteklosti. Razbitosti vasi ni mogoče tajiti, ker je očitna. V mnogih krajih gre separatizem tako daleč, da ima vsak oder stalno, čisto določeno publiko, ki se igre »nasprotnikov« ne udeleži. Okus ljudstva je diletantski oder tako izoblikoval: nimajo smisla za res kaj umetniškega, dobrega, lepega. Vzrok temu je brezidejnost, slabost v igranju in negloboko pojmovanje poslanstva teatra.

Tako nam globlji pogled v diletantsko delo na naši vasi pokaže svoj žalostni obraz. Mirbt je zapisal: »Delo na odru, ki je izgubilo vero ljudi v sebe, je zapisano poginu . . . « Zato lahko ugotavljamo, da ni ozdravljenja za našo ljudsko igro v kakem izboljšanju tehnike ali sploh v zunanostih, temveč le v radikalni, brezobzirni novi ideologiji, ki bo koreninila v duši slovenskega človeka v potrebah in zahtevah njegovega srca. Stanje je v osnovi nezdravo, zato mora izhajati zdravljenje le iz te pravilne diagnoze. Ne-spametno bi bilo, če bi zakrivali oči pred temi dejstvi, ki so vsakemu, ki jih hoče videti, jasna.

Nečesa novega, prerodilnega, nevsakdanjega, kar bi zadevalo nje same, pa vse, nekaj občestvenega pričakujejo naši ljudje. Mogoče še nikdar ni bilo tako pripravljenega trenutka, kakor je sedaj, da se globoko zaje ideja občestva v ljudstvo, da iz njega vznikne zopet zanimanje za teater.

So še druga znamenja v svetu in v dušah ljudi, ki zahtevajo novega ustvarjanja na odru, a pokazati sem hotel le od daleč na pripravljenost naše vasi, našega človeka, njegove duše in njegovega srca. Lemaître je dejal: »Kadar je vse na tleh, ko so celo zvezde popadale z neba — ideali, ki so bili zmožni, pokazali svoj lažnivi obraz, tedaj gradite! . . . Človek, ki so ga izučile prevare in laži, je bolj sprejemljiv za resnično, dobro in pravo!«

RESNIČNOST IGRE / Matija Munda (Ljutomer)

Štipko Tiček se poslavlja z naših odrov. Vedno bolj se uveljavlja nova smer poduhovljenega ljudskega gledališča. Prav je tako. Saj ima tudi kmetska mladina fin čut za estetsko doživetje in za umetnost. V zadnjem času sem tudi na domačem odru skušal uveljaviti to smer. Kaj sem opazil? Trojno: globoko zajeta duhovna igra vzgaja umetnostno 1. igravce, 2. gledavce in 3. služi ideji katoliške akcije kot sredstvo k poduhovljenju življenja.

1. Umetnostno vzgaja igravce.

Podajanje vloge na odru je umetniška tvorba, za igravca duhovno doživetje, ki ne prihaja od obdajajoče okolice, marveč iz dna duše. Versko doživetje prihaja iz duševnih globin, kjer je človek najbolj božji. Zato je tudi podajanje poduhovljene vloge, recimo, v igri z versko vsebino za igravca toliko večje doživetje, kolikor vzvišenejše je versko doživetje človeške duše od naravnega. Igravec, ki zajema iz duše, bo duhovni pečat vtisnil tudi vlogi, ki jo doživlja. Opazil sem, da imajo igravci, vajeni odrskih nastopov, veliko veselje z vlogami, ki podajajo odlomek duhovnega življenja. Vsaka teh vlog jim je novo doživetje. Čim več duševne moči v podajanju vloga zahteva, s tem večjo pridnostjo jo posameznik skuša naštudirati. Vaški pretep na odru ali gostilniško petje mu ni vredno truda, ker ne zahteva duhovnosti. Moj najboljši igravec je prav dobro odigral že vsakovrstne vloge, a vam odkrito prizna, da je višek njegovega veselja bil Slehernik, ki ga je štirikrat pred polno dvorano podal v splošno zadovoljnost vse okolice. Slehernik mu je prihajal iz duše. Enako njegovim soigravcem.

Oder nas združuje, fante in dekleta, brate in sestre. Dvakrat tedensko prihajamo k vajam. Po končanem delu veselo zapojemo, največkrat nam šele polnoč vošči lahko noč. Pa ti večeri ne predstavljajo samo odrskih vaj, to so za nas pravi sestanki, neprisiljena šola duhovnega življenja. Za koliko lepih misli lahko, recimo, režiser duhovnik obogati razdvojene duše svojih najdražjih — fantov in deklet — ob odrskih vajah Slehernika, Sv. treh kraljev, koliko neugasnih lučk lahko prižge v njih dušah, in vse to tako neprisiljeno mimogrede, a sprejemljivo. Uprizorili smo pred kratkim globoko verski Ghéonov misterij Sultanova hčerka in dobri vrtnar. Vsebuje vse bogoslovje: iskanje Boga in srečo božje bližine. Zame, režiserja, in za princezinjo, ki skoraj sama podaja vso miselno vsebino igre, je bila vsaka teh vaj versko doživetje, premišljevanje. Kar sredi dejanja smo obstali in prešli v razgovor o vprašanih versko duhovnega življenja. Pa vam tudi imenovana igravka priznava, da je bila to njena najlepša vloga.

To je vzgoja k duhovnosti življenja. Tudi to je umetnost. Torej dvojno: poglobljeno igranje in duhovna vzgoja igravcev.

2. Umetnostno vzgaja gledavce.

Da, tudi gledavce; ne vseh, vedno se bodo našli še taki, ki bodo tudi k predstavam duhovnih iger prihajali radi smeha in zabave, gotovo pa one, ki jim je društvena dvorana tudi hram umetnosti, v katerega prihajajo, ne le z odprtimi telesnimi, ampak tudi z odprtimi duhovnimi očmi, z željo duhovnega doživetja, da za vzvišeno misel, ki so jo izluščili iz podane predstave, postane bogatejša njih duša. Smeh in zabava mine, za telesne oči se oder zapre, ostane pa v duši doživetje, ki ga duhovne oči gledajo še teden in več dni po predstavi. Društvena dvorana z gledališkim odrom naj bo za gledavca v resnici hram lepe umetnosti, ki bogati duše in bistri razum, ne pa veselični prostor, ki duše razkraja in zapušča mačka v glavi. Za novo smer poduhovljenega ljudskega teatra si bomo morali občinstvo šele vzgojiti, postopoma, a vztrajno. Ne dvomim, da bo šlo. Opazujem, da so pri resnih obiskovavcih društvene dvorane uspehi tega stremljenja že vidni. Tudi vzgoja gledališkega občinstva je umetnost.

Ko bomo pa dosegli to, da bo ljudski teater človeške duše res verski dvigal, pokristjanjeval in jim kazal pot k Bogu, takrat bo pa tudi ljudski teater služil ideji katoliške akcije.

3. Samo še to misel bi rad vrgel na papir.

Klic katoliške akcije je klic po pokristjanjenju življenja, zasebnega in javnega. Osebno posvečenje in apostolat pridobivanja duš. Fronta nasprotnikov je padla, čas kriči danes po ofenzivnem krščanstvu. S tem pa nočemo reči, da nam je vse razen osebnega posvečenja in misijonskega apostolata deveta briga, vprav obratno, hočemo, naj tej ideji služijo tudi vsa druga sredstva, tudi gledališki oder. Cerkev nima namena, zapirati ljudi v kot zakristije, duhovno prerajeni hočemo ven v javnost na apostolsko delo, kateremu naj služi vsaka naša ustanova, gospodarska in kulturna. Prekvašenje vsega našega delovanja z versko mislijo, tudi kulturo, tudi gledališki oder pokristjaniti, to zahteva doba katoliške akcije. Saj tudi kultura mora služiti Bogu. Zato je samo pozdraviti zamisel izdajanja ljudskih iger, ki hočejo izpodriniti duh diletantskega igranja in našim odrom dati katoliškemu kulturnemu ustvarjanju odgovarjajoče duhovne igre.

Katoliška akcija s teatrom!

P R A K T I Č N I D E L

Kaj naj igramo

Postni čas

Predpust je mimo. Skoraj povsod so spravili na oder kakšno komedijo. V tem pogledu je žal zmeraj še premalo izbire in premalo kritičnosti. Vse premalo prednosti uživa klasična komedija (n. pr. Molière), ki je edina izmed klasičnega repertorija ljudska in več ali manj vsakemu odru dostopna. Premalo je nadalje znana pri nas commedia dell'arte (prvi poskus so bili, na primer, naši „Beneški trojčki“), ki je neizčrpen vir zdrave, neizumetničene in nič literarno iskane komike, in zato ljudska kot le kaj.

V tem pogledu niso poklicna gledališča nič boljša. Komični repertorij ne sestoji — kakor bi človek pričakoval — iz vélike komedije svetovnega teatra, ampak iz muh enodnevnice, iz bulvárskih šlagerjev, ki se igrajo letos in jih prihodnje leto spravi v pozabljenje novo blago te vrste, ki ga potem čaka spet ista usoda.

In tako se veséli repertorij naših ljudskih odrov sestavlja iz povprečnih burk, katerih svojevrstnost je kvečjemu ta, da se tako hitro ne množe in da se vsaka igra vsaj nekaj let. Pač zato, ker drugih ni ali pa jih vodilni ljudje ne poznajo.

A to je za letos mimo. Vsaj za predpustni čas.

Vijolična barva je zavladala v cerkvi. Priroda se bo začela počasi prebujati. A še jo objema trpkost zimskega spanja. Naše igranje bo v postnem času privzelo duha Cerkve in duha še zmeraj uklenjene narave.

Do velike noči ne bomo mislili na komedijo. Poiskali bomo nekaj resnih iger. Ponekod bodo igrali „Slehnika“ (dobiš ga pri naši založbi). Spet drugod mislijo na „Pasijon“. „Slovenski Pasijon“, ki ga

je izdala naša založba, je tretji tekst, ki nam lahko služi.

Prvi, Deutsch-Finžgarjev Pasijon, je realističen. Po svojem gledanju ga za naše odre ne moremo priporočiti. Le prehitro postane realistično dojet Pasijon — igra. In igra — ali predvsem igra — Pasijon ne more in ne sme biti. Pasijon mora biti v vsej svoji vnanji podobi nekaj svojevrstnega, od realnosti navadnega odra odmaknjenega, od navadne „predstave“ popolnoma različnega. Razumeli bomo ljudi, ki drugačnega načina Pasijona ne poznajo, če povedo: „Pasijon ni za oder!“ Res pa je nasprotno: tudi Pasijon je za na oder, če je prirejen tako, kakor takšni snovi gre.

P. dr. Roman Tominec in igravec Gregorin sta sestavila drug Pasijon, INRI, ki že kaže razumevanje za pravilnejše oblikovanje te svojevrstne snovi na današnjem odru. Besedilo se drži evangeljskega teksta. Vmesno besedilo bere „lektor“. Prizori so kratki in samo kakor ilustracija evangeliju. Ne gre za igro, gre za vidno prikazovanje evangeljskih dogodkov.

„Slovenski Pasijon“ pa je nekaj svojevrstnega. Vzrasel je iz ljudske pobožnosti in zahteva preprostega, vdano pobožnega vzdušja. Med petjem znanih postnih pesmi se odigravajo včasih prav kratki prizori, ki pa niso posneti točno po evangeljskem tekstu, ampak jih je p. Romuald oblikoval samostojno, včasih neverjetno učinkovito. Po svojem gledanju priporočamo pred vsem ta Pasijon, ki ne stavlja velikih zahtev, zahteva le enega, kar je za vsako igravsko družino življenjskega pomena — reda in discipline, brez katerih se njegov učinek razbije. Vrhu tega je ta Pasijon najstarejša ohranjena slovenska igra in nam bo že zato bližji in bolj simpatičen kot vsak drug.

Kjerkoli pa se bodo lotili Pasijona, naj prej dobro premislijo. Pasijon ne prenese pretvarjanja. Pasijon morajo igrati res pobožni in tudi med ljudstvom nepoporečni igralci in igravke. Resno svaramo, da nikar igrati v upanju na uspeh. Z mislijo, da bo to „nekaj posebnega“, kar bo služilo slavi odra, v pričakovanju da bodo preko navade številne predstave dale obilo dohodka. Kjerkoli bodo samo zato igrali Pasijon, bi bilo boljše, da ga ne.

Pasijon mora postati notranja potreba igravske družine. Pasijon mora postati zadeva vse fare. Pasijon bi moral odtehtati — misijon. Samo takrat je upravičen, samo takrat bo dosegel tisti uspeh, ki smo ga hoteli z njim doseči po slovenskih farah.

Igravec sam s seboj

Čas zbranosti

V našem življenju morajo biti časi, ko se sprostimo v veselju do življenja, ko se celo prav iz srca nanorimo. Takšno veselje je za vsakogar kakor ventil. Vse laže teče potem pot življenja naprej, več optimizma in več življenskih sil se je nabralo v nas.

Morajo pa biti v našem življenju tudi časi, ko se zberemo, ko gremo sebi do dna, ko se spomnimo poslednjih reči in se obrnemo popolnoma k Bogu. Tak čas je postni čas.

Igravci naj bi bili izrazniki ljudskega občestva. V njem naj bi koreninili, njegova najgloblja doživetja naj bi oblikovali na odru. Če hočemo to postati, moramo biti med najboljšimi iz občestva. Ali ni hudo, da igravce marsikje cenijo kot „lahko blago“?

Stari način igranja je res privabljal med igravce-diletante ljudi, ki so videli v igri zgolj zabavo, priliko za uveljavljanje samega sebe, kraj za izživljanje slučajno močnejšega igravskega (posnemavne) gona, priložnost ljubimkarnja in šele v prav redkih primerih možnost (nedoločene in neusmerjenega)

umetniškega ustvarjanja. Marsikje je bila zato družba igravcev kaj pisana in notranje brezbarvna, da ne rečem kaj hujšega. Zato je bilo nujno in je nujno v takih primerih še danes (če ostane pri starem, se tudi spremenilo ne bo), da pride v tej družbi neprestano do homatij, do tekmovanja, do nevoščljivosti, do zamerljivosti, do spletk, do jezikanja, do uporov.

Mi smo pa natanko premislili misli iz prvega dela tega zvezka, razgovorili smo se o njih s svojim vodjem. Postni čas je prav primeren, da si pridemo glede svojega igranja do jasnosti.

Predvsem je važna zavest in globoko prepričanje, da je igranje resna stvar. Je služba Bogu, vselej pa služba občestvu. Igranje ni komedijantstvo, ni zabava, ni prilika za razkazovanje svoje osebe in svojega znanja. Nočemo tudi več biti „diletantje“, ki opiče posnemajo, kar poklicni igralci znajo, ampak ustvarjamo in igramo iz sebe, iz tistega, kar je najgloblje in najbolj resnično v nas, — iz svojega katoliškega prepričanja.

Če pa res nočemo več biti nesodobni „diletantje“ in če hočemo s svojo igro služiti, mora biti katoliška vernost res živa v nas. Zakaj sicer se bomo tudi mi le lagali in služba Bogu bo v nas le grda komedija.

Nujna je zato postna zbranost. V tem svetem postnem času naj se vsak izmed nas notranje prerodi. Vsakemu priporočamo, naj si kupi Tomaža Kempčana Hojo za Kristušom, naj bere in premišlja. Morda bodo gospodje dušni pastirji kje napravili prav domače duhovne vaje za igravsko družino.

Te duhovne vaje bi bile zelo primerne, če bi hoteli igrati Pasijon, tudi ne bi bile odveč, če bi se pripravljali na Slehernika. Pasijon ali Slehernik naj bi bila za nas mejni kamen, naj bi bila preokretna točka, ko se bo naše gledanje na igro do dna spremenilo. Morda nam bo ljubi Bog dal milost, da bomo doživeli, da igranje ni in ne sme biti pol za šalo, pol za res.

Potem se bodo razmere v naši in v vseh igravskih družinah do dna spremenile. Zavedali se bomo svoje odgovornosti in bomo igrali le to, kar bomo mogli v svoji vesti zagovarjati. Vse ostalo nam bo zoprn in vsemu ostalemu se bomo instinktivno upirali.

Naše medsebojno razmerje v igravskem odseku ali krožku se bo do dna spremenilo. Prišlo bo morda do revolte in odpadlo bo mnogo nagnitega. Nič zato. Nadomestili jih bodo drugi, ki so doslej v nezaupanju stali na strani, ker se jim ni dalo iti v „družčino“. Igravski odsek ne bo več odsek, postal bo družina. In v njej ne bo več mesta samoljubju in napuhu, prepirom in tekmovanjem.

Ti, ki to bereš, premisli. In potem daj naprej, naj bero še drugi. Vedi, prišel je čas ločitve duhov. Ali sem ali tja —! Odločiti se je treba povsod, — tudi pri naših ljudskih odrih. Ne bojmo se uporov, ne prizanašajmo „boljšim igravcem“.

Nihče ni nenadomestljiv. Naj bi ta postni čas prinesel jasnosti in odločitve tebi in vsem našim igravcem, naj bi uresničil prave katoliško igravske družine, s katerimi bomo započeli delo za prerojeni katoliški ljudski teater. Ta cilj je vreden borb, žrtev in molitve. Tudi tvoje.

Kaj se igra

Januar

Po „Slovincu“ in „Domoljubu“ in po redkih osebnih poizvedovanjih vodimo evidenco o predstavah po naših ljudskih odrih. Za mesec januar smo dobili sledeči, po našem še dolgo ne neizčrpi, pa vendar zanimivi pregled (številke v oklepajih pomenijo število predstav):

Narodni poslanec (1), Koroški tihotapci (2), Trije kralji (3), Sultanova hči in dobri vrtnar (1), Faust (1), Pri kapelici (1), Roksi (1), Vrnitev (3), Na betlehemskih poljanah (1), Betlehemska zvezdica (1), Stari in mladi (1), Namišljeni bolnik (2), Prvi val (1), Človek ob jasicah (1), Dve nevesti (1), Punčke živé (1), Snegulčica (1),

Zlatorog (1), Drzni plavač (1), Gospod se-nator (1), Mali Parižan (1), Navaden človek (1),* Stric Maslovec (1), Cvrček za pečjo (1), Logarjeva sinova (1), Jaz pa ti pa židana marela (1), Strah z dolgo roko (1), Babilon (1), Jadransko morje (1), Pri-segam (1), Kralj nogometašev (1), Novi župan sinjegrajski (1), Bedak Pavlek (1), Revček Andrejček (1), Naša kri (1), Čev-ljar baron (2), Morje (1), Tetka bo prišla (1).

V enem mesecu smo zabeležili 45 predstav. Skoraj gotovo pa jih je bilo prav toliko, ki jih v časopisju niso oglasili. Torej dá sam mesec januar do 100 predstav na več ali manj katoliško usmerjenih odrih.

Prošnja

Vsak naš oder zaradi tega tako važnega zaglavja prosimo, naj nam nakratko po dopisnici sporoči vsako svojo predstavo (naslov igre, ime pisatelja ali prevajavca, naziv odra ali društva, kraj in uro predstave, lokal predstave). Iz neštetihih ozirov je važno, da vodimo takšno evidenco in si pripravimo dragocen statistični material.

Lepo prosimo, nikar!

Ponekod igrajo pod firmo Katoliške akcije. To je popolnoma v redu. Ni pa vseeno, kaj se igra pod to firmo. Ugotavljamo z ogorčenjem, da se pod firmo Katoliške akcije igrajo najbolj plehke burke, ki pred leti niso imele dostopa na naše odre. Dvakrat žalostno je to. Prvič, ker ljudje še danes ne vedo, kaj je Katoliška akcija in jo izrabljajo (bolje rečeno: zlorabljajo) kot navadno nadomestilo drugih oblik, in drugič, ker nam vse to kaže, kako zelo je padei nivo naših odrov v zadnjih letih. Takim pojavom napovedujemo brezobziren boj!

Iz založbe in gibanja

Zaradi trenutne prezaposlenosti naše tiskarne smo se za nekaj dni zakesnili. Upamo, da nismo preveč zmedli računov tistim odrom, ki čakajo na Pasijon. Vse skupaj pa prosimo oproščenja, ker uredništva in uprave res ne zadene nikaka

krivda. — Kakor vidite, je naš list še skromen. Spravila sta ga na noge zaupanje v božjo pomoč in pričakovanje zadostnega odziva. Ako bo naročnikov dosti, bo lahko obširnejši in lepši. Vsako številko bomo posvetili posebni glavni misli. Tako bomo prihodnjo številko posvetili igranju o trpljenju Gospodovem.

Ker je ta številka dvojna, obsega 16 strani. — Sicer pa bo vsaka številka obsegala zaenkrat samo 8 strani. — Več ne zmoremo. Rokopise za prihodnjo številko je poslati uredništvu najkasneje do 1. marca. Izšla bo okrog 15. marca. — Zelo bomo hvaležni vsem, ki nam bodo sporočili svoje misli, želje, predloge in pomisleke.

Nujno bi pa prosili vse naše naročnike za točno plačevanje naročnine. Vzdržujemo se popolnoma le iz naročnine, tiskovni sklad je v primeri s stroški še nezaten. Kdor pridobi 5 naročnikov, bo dobival vsa izdanja sam zastonj. Treba nam je več, še več naročnikov! — Ker smo našli med dijaštvom nepričakovano velik odziv, smo na številne prošnje sklenili, da za dijake znižamo naročnino na Din 45 za redna izdanja, čeprav je to za nas huda žrtev. Ta olajšava ne velja za dijaška društva. — Upoštevali smo pa tudi sicer težavne razmere. Nujno želimo, da bi vsak naš igravec, vsaka naša igravka imela svoj list. Omogočili smo menda vsakemu, da postane naročnik našega lista s tem, da smo nastavili celoletno naročnino zanj na Din 20. — Po priloženih naročilnicah se prihlasi lahko še vsak, kdor še ni naročnik rednih izdanj ali lista samega, ali kdor nabere kaj novih naročnikov! Igravske družine naj na naročilnici priglase vse svoje člane za naročnike lista!

Glasbeni vložki k „Slovenskemu pasijonu“ bodo izšli v posebni izdaji najkasneje do 1. marca. Za uprizoritev Pasijona je nakup vsaj enega izvoda Glasbenih vložkov obvezen. Vsak izvod bo veljal Din 10. — Opozorjamo s veda še na naše določbe, da je za uprizoritev Pasijona treba kupiti še štiri izvode knjige, ki jo dobijo redni naročniki po Din 15 (v knjigarnah stane

Din 20). Zato pa so potem prosti sleherne tantijeme.

Za naročnike naših rednih izdanj smo izposlovali precejšnje ugodnosti. Pri izposojanju oblek (Ljudski oder, Ljubljana, Miklošičeva 7) in pri izposojanju lasulj in nakupu maskerskih potrebščin (M. Podkrajšek, Ljubljana, Sv. Petra cesta) imajo 10 odstotkov popusta. Poskusili bomo dobiti podobne ugodnosti tudi po drugih krajih. Da krijemo velike stroške, smo primorani osnovati tiskovni sklad. Vsaka vaša predstava, vsak vaš družabni večer naj vrže za naš tiskovni sklad nekaj dinarjev. Če nam pišete, vam pošljemo položnice. Imejte našo založbo za svojo! Kakor boste skrbeli in mislili nanjo, takšna bo sama in takšno bo njeno delo. Zaenkrat delamo pri njej vsi zastonj! Utrpite zato, prosimo, tudi vi nekaj žrtev!

Razpisujemo nagrado

Slovenci še nimamo dobrih izvornih duhovnih iger, kakršne že imajo drugi katoliški narodi.

„Založba ljudskih iger“, ki si je nadela nalogo, da v katoliškem slovenskem kulturnem življenju vzbudi smisel za duhovno igro, si šteje v dolžnost, da vzpodbudi tudi slovenske dramatike, naj ustvarijo katoliškemu odrom nekaj izvirnega. Razpisujemo skromno nagrado **Din 1000**, dobila jo bo pa duhovna igra slovenskega avtorja, ki jo bo izbrala Založba izmed v ta namen doposlanih ji iger. Ta igra bo tudi izšla med rednimi izdanji „Založbe ljudskih iger“ za leto 1935 in bo honorirana po odmeri, veljavni pri izdajih „Založbe ljudskih iger. Igre, stikane na stroj, je treba poslati pod geslom (ime v zaprti kuverti, na njej geslo) „Založbi ljudskih iger“ v Kranju do 30. septembra 1934.

Pogoji za igre so tile: avtor mora biti Slovenec, igra mora biti izvorna. Motiv igre mora biti duhoven, snov pa je poljubna, vendar ne sme nasprotovati slovenskemu načinu verovanja, čuvstvanja in mišljenja, in mora biti vzeta iz slovenskega okolja v preteklosti ali sedanjosti. Le v izjemnem primeru je dopustno svetopisemsko okolje. Igra mora biti uprizorljiva na najbolj preprostem odru in pod milim nebom, ne sme imeti preveč oseb in mora trajati vsaj pol-druge uro.

VELIKONOČNI ŽRTVI

*hvalnice pojte, kristjani!
 Jagnje je ovce rešilo:
 Kristus — nedolžni — je grešnike
 spravil z Očetom.
 Smrt in življenje sta se borila
 v prečudnem dvoboju:
 Gospod življenja je mrtev —
 in živ kraljuje!*

*Povej nam, Marija,
 koj si videla na poti?*

*Grob Kristusa živega
 in slavo sem videla vstalega,
 angelske priče,
 prtič in povoje.
 Vstal je Kristus, upanje moje,
 pred vami pojde v Galilejo.*

*Vemo: Kristus je res od mrtvih vstal!
 Ti, o Kralj zmagoslavni,
 pa se nas usmili. Amen.*

*Sekvenca iz sv. maše na velikonočno nedeljo,
 ostanek prvih liturgičnih iger iz srednjega veka.*

VELIKONOČNA IGRA — ZAČETEK MODER-
NEGA TEATRA / **Niko Kureč (Kranj)**

Samo slutimo lahko tisti duh žive vernosti, ki je prešinjal krščanski svet zgodnjega srednjega veka. Tisti čas je pokopal pod razvalinami poganskega antičnega sveta z njim vred njegovo kulturo in njegov degenerirani teater. In prav isti čas je doživljal — novo rojstvo teatra iz nove vernosti, novega — krščanskega — mitusa in novega občestva. Ves moderni teater izbaja iz te dobe, čeprav že dolgo več ne korenini v njej, s čimer si je nevede podpisal smrtno obsodbo. Slavni raziskovavec srednjeveškega teatra Petit-de-Juleville piše: „Ljubzen ljudstva do nanovo nastalih in ozaljšanih cerkva je naraščala. Ljudstvu tedaj prazniki nikdar niso bili dovolj številni in služba božja nikdar dosti dolga. Poznalo ni drugega javnega razveseljevanja, zato se ni moglo naužiti tistega, ki mu ga je nudila Cerkev. To stremljenje vernikov, ki se mu je duhovščina odzivala, ker je bila naklonjena še tako skrajnim izrazom teh ljudskih želja, je dobilo zadoščenja samo v razvoju liturgije. Številne in vedno daljše interpolacije so imele namen, podaljšati službo božjo in kmalu tudi vnesti vanjo pestrosti z dramatskim elementom.“

Vsak drobec liturgije je dejanski nosil v sebi živo kal za dramatizacijo. Alternirani način recitacije, njen slog in glasbena oblikovanost v resnici predstavljajo prve nezaznavne začetke liturgične drame.

Tako se nam sporoča, da so v Jeruzalemu že od 4. stoletja dalje pri vstajenjski procesiji uprizarjali prizor treh Marij z angelom. To so pre-

nesli romarji tudi na zapad. Prve začetke moderne dramatike nam je torej iskati v velikonočni liturgiji, v Evropi pa jih domnevamo za 9. stoletje. Zakaj že iz začetka 10. stoletja se nam je ohranilo več primerov tropa (tropus) na evangelijsko sceno o treh Marijah, ki pridejo pred Gospodov grob. Spočetka se ta prizor predstavlja samo mimično, ohranjeni tropi pa že uvajajo pravo igranje. Iz švicarskega St. Gallena nam je ohranjeno tole osnovno besedilo:

Quem quaeritis in sepulchro, o christicolae? — Jhesum Nazarenum crucifixum, o caelicolae. — Non est hic, surrexit, sicut praedixerat. Ite, nuntiate quia surrexit de sepulchro.

Ta tekst, ki se je potem kopiral, razširjal in dopolnjeval, je torej prvi izpričani tekst modernega teatra. — Dodal se je temu prizoru še drugi, ki je predočeval, kako tečeta Peter in Janez h grobu, in tretji, kako se Kristus prikaže Mariji Magdaleni.

Tudi pri nas poznamo vse tri prizore. Prvi nam je izpričan v obredniku zagrebške stolne cerkve, ki je nastal okrog 1100. A tudi za stolno cerkev v Ljubljani sta izpričana po obredniku iz 1495 oba prva prizora. Gotovo je, da sta se oba prva prizora igrala pri nas že davno pred tem letom.

Velikonočna slovesnost pa ni ostala le pri tej obliki. Že v 12. stoletju opazimo širjenje. Pred omenjene tri prizore stopi nov prizor s trgovcem, kjer tri Marije kupijo mazil in dišav. Tudi za zaključek se je dodal nov prizor: ali prizor z nevernim Tomažem ali pa Kristusova pot v pekel.

Poleg tega pa imamo iz te dobe še dramatizacije dogodkov od zadnje večerje do groba po besedilu evangelijev. Te predstave so bile večinoma pantomima ob spremljevanju s petjem in godbo.

S 13. stoletjem pa se pričenja kazati večja zaokroženost dejanja in večja enotnost dramatične oblike. Igra se izloči iz liturgije, a ostane še zmeraj v cerkvi. Predstavlja se ne več med službo božjo, ampak po njej ali pred njo. Na mesto zgolj latinščine stopa tudi narodni jezik (ohranjeni primeri iz Tours-ja v Franciji, Benediktbeuerna in Trierja v Nemčiji, Klosterneuburga v Avstriji, Murijska v Švici), ki ponekod popolnoma prodre.

Iz cerkve pa se igra v 14. in 15. stol. kot misterij preseli pred njo ali pa na trg. Nastajajo obširne dramatizacije Gospodovega trpljenja. Najsijajnejše so francoske, zlasti Pasijonski misterij Arnoulda Grebana iz 1450 z nad 34.000 verzi. Imamo tudi v Nemčiji izpričane številne pasijonske igre iz te dobe (po raznih pokrajinah: hessenski, bavarski, tirolski, alemanski, dolenski, renski in šlezjski ciklus), vendar v tem času ne dosežajo francoskih.

Kot zapoznele odmeve imamo pri nas Pasijone v Ljubljani (od 1617), v Kranju (od 1730), v Novem mestu (od srede 17. stoletja dalje) in končno v Škofji Loki (od 1721 dalje). Tudi Hrvatje imajo od 15. stol. priče takih pasijonskih predstav (Muka spasitelja našega itd.)

Res je izšla 1548 prepoved uprizarjanja misterijev, ker so se bili v iz-prijeni dobi tudi sami izpridili. — A v svojem procvitu so bili nekaj dozdej nedoseženega. — »Če je bil uspeh kratkotrajen, je bil vendar ne-izmeren. Ali pa je končno prav, da imenujemo »efemerno« popularnost, ki je trajala več kakor eno stoletje? Ta popularnost je bila brez pri-mere in najbolj občudovana dela naših klasičnih pesnikov ali modernih avtorjev ne bodo izzvala navdušenja, ki bi se dalo primerjati z entuzi-ziazmom, ki ga je povzročala predstava misterija. Nihče nikoli ne bo doživel, da bi vse mesto ustavilo svoje običajno življenje, da bi delavec zapustil delavnico, meščan zprl svojo trgovino, menih in sodnik zapu-stila samostan in sodnijo samo zato, da pojdejo k predstavi Athalije ali Hernanija ali da igrajo sami pred svojimi očaranimi someščani. Nikdar, pa najsi bi šlo za Dumasjevo ali Augierjevo komedijo, ne bo treba županu v Amiensu ali Bourgesu skrbeti, da zastraži mesto pred napadi tatinskih tolp, ko bodo vse hiše prazne in vsi prebivalci pri predstavi misterija...« (Petit-de-Juleville).

In vendar je naše stoletje že doživelo nekaj podobnega pri predstavah množic v sovjetski Rusiji (»Zavzetje Zimske palače«, Leningrad 1920, 6000 nastopajočih, 150.000 gledavcev). Ali nam to ne da nič misliti?

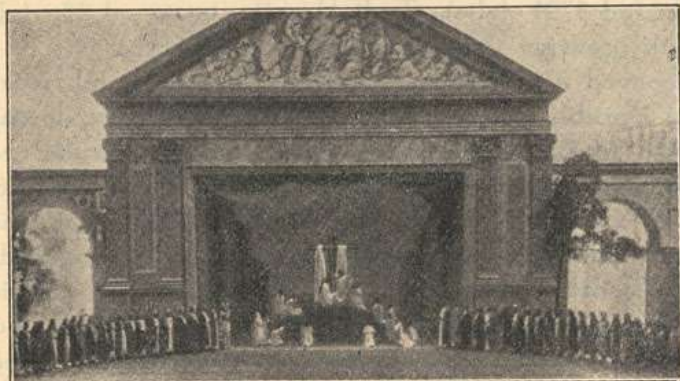
Imamo pač še danes eno veliko pričo močnega občestvenega oblikovanja Gospodovega trpljenja iz 16. stoletja. To je Oberammergau. Zdaj je že svetovno znan. Poleg njega še nekaj manjših (Thiersee, Brixlegg).

Tudi na Slovenskem so se pasijonske igre kot odmev podobnih nem-ških ohranile na Koroškem (od 1818, Schusterja-Drabosnjaka priredba trpljenja Gospodovega) do nedavnega. Imamo priče tudi za Istro.

To je ostalo do današnjih dni kot izraz globoko versko dojetega, včasih seveda močno preprostega teatra, ki instinktivno čuti, da je najvzviše-nejša in najprimernejša snov zanj Trpljenje Gospodovo, in ki nevede vzdržuje — ob uradni meščanskem teatru, ki se je izneveril svojemu izvoru — razvojno črto od starodavnih skromnih začet-kov do današnjih dni.

Naše sveto prepričanje je, da je edino v tem duhu rešitev. »Slovenski pasijon« je treba tedaj pojmovati tudi kot simbol za začetek našega dela. Naj se v tem svetem velikonočnem času naše pojmovanje igranja izčisti, naj se z milostjo božjo obrne — k začetku našega teatra. Tam je doma.

OBERAMMERGAU / v. Z. (Ljubljana)

POGLED NA POZORIŠČE
V OBERAMMERGAU-U

Leto Gospodovo 1634. se je pisalo, ko je nenadoma izbruhnila kužna bolezen v južni Bavarski deželi. Da bi bila občina obvarovana pred kruto morivko, so občani napravili obljubo, da bodo vsakih deset let igrali in predstavljali trpljenje Gospodovo. Skozi 300 let so ostali zvesti svoji besedi. Letos torej poteče znamenita 300-letnica, odkar predstavljajo v omenjeni občini trpljenje Gospodovo.

Oberammergau bo letos oživel in privabil tujce vsega sveta. Kar beremo v Pasijonu na cvetno nedeljo in na veliki petek, preide tukaj v dejanje in življenje. Največjo žaloigro, ki se je kedaj odigrala na svetu, vidimo pred seboj na prostornem odru uresničeno. Na odru je prostora za 800 oseb, osrednji oder je zastrt z zagrinjalom, na levo in na desno pa vodijo jeruzalemske ulice mimo stanovanja Poncija Pilata in mimo dvorca Kajfovega. Pred pozoriščem je 25 m širok odkrit oder, ki sega 10 m v globčino. Ta prostor predstavlja jeruzalemski trg, in ker se vse vrši na prostem pod milim nebom, zato postavi igra gledavca v okolje resničnega Jeruzalema.

Mirne občane v Oberammergau-u nič tako ne razburi, kakor volitve glavnih vlog. Zopet je bil izvoljen za glavno vlogo, Kristusa, Alojzij Lang, po poklicu rezbar. Njegova vloga je precej obširna in težka. Poleg Kristusove vloge je važna vloga Matere božje. Letos predstavlja Marijo Klara Mayer, Magdaleno pa Anni Rutz. Veliko zahteva tudi vloga Judeža. Upamo, da bo letošnji igravec Hans Zwing izborno rešil poverjeno mu nalogo. Težko je podati notranji boj, ki se vrši v njegovi duši, plastično tudi na zunaj.

Vseh sodelujočih oseb je okrog 800. Pevski zbor, ki veže posamezne prizore med seboj v močno enoto, šteje 60 moči, približno toliko tudi orkester. Vaje za predstavo se vršijo že vso zimo.

S početkom marca so imeli desetdnevni misijon, ki je nekaka duhovna priprava za pasijonsko igro,

Ker je zanimanje za predstavo splošno, bo romarski odsek KA v Ljubljani organiziral poseben izlet v Oberammergau. Našim igralcem toplo priporočamo, da si ogledajo to zgodovinsko igro, ko se tudi pri nas trudimo, da bi na naših odrih zavladata verska igra.

PASIJON — DOŽIVETJE FARE / **Davorin Petančič** (Maribor)

Našim faram manjka občestnih doživetij. Nekdaj jih je bilo več, bilo jih je mnogo, pa so jih subjektivni interesi in pretirana individualna pota izjedli in raztrgali. To se je zgodilo na veliko škodo religioznosti v fari, njene resnične in prave pobožnosti. Zle posledice tega razkrajanja so tudi na zunaj vidne: skrb za lepoto hiše božje, ljubezen do veličastne skupne daritve v cerkvi, sploh zunanji nastopi fare kot celote se prepuščajo duhovniku in nekaterim vernikom, ki so znani po posebni pobožnosti. Res je, da doživi fara še vedno mnogokaj kot občestvo: pogreb duhovnika, misijon, proščenje, veliko noč in polnočnico. Res pa je tudi, da bi po vzgledu prvih krščanskih občin morale doživljati naše fare vse cerkveno leto, ki je obnavljanje življenje Kristusovega, vsako nedeljo, ki je znamenje Gospodovega in našega vstajenja, skupno kot ena družina.

Sila, ki druží vse vernike v duhovno celoto, ki bi morala tudi na zunanaj dobiti izraza, je zavest, da je fara najmanjša celica one Cerkev, ki je mistično telo Kristusovo. Kristus sam nas napaja in nasičuje s svojo krvjo, ki je milost. Oživlja, dviga in posvečuje nas ista duša Cerkev, ki je Sveti Duh. Tako pojmovanje mora navdati vsakega z ljubeznijo do vsakega drugega vernika, z gorečnostjo zase, da bi postal še bolj svetel član tega mističnega druženja s Kristusom samim, in z gorečnostjo apostola, da bi širil to kraljestvo milosti tudi med druge. Uvidel bo, kako visoko vrednost daje cerkveno občestvo njegovi osebnosti, ga oborožuje z močjo in svobodo.

Tako pojmovanje in doživljanje fare nam je cilj. Povedali smo, da hoče tudi nova, duhovna igra vlivati ljudem misli na skupnost in da noče biti več osvajalno sredstvo za kako interesno skupino, da ji je tuj separatizem in strankarstvo, ker vsa živi iz duhovnosti, ki jo oblikujeta Kristus in Cerkev. Naša igra, religiozna in ljudska, je in mora biti farna igra. Naj bo njeno sredstvo, da bodo po njem zopet začutili vsi, pa četudi bodo še tako daleč od nje po ulicah mest in v tujem svetu, materinsko ljubezen farne cerkve, ki jih je preustvarila res za svoje otroke s krstom, ki se zove »vrata«, da se bodo jasno zavedali, da imajo dolžnost, boriti se zanjo, ko jih je z birmo zaznamovala in odločila za svoje borce.

Prvi korak v nov svet na odru bo pasijon. Naj bi bil tudi ta doživetje vse fare. Nekaj misli o tem, kako naj bi se ta želja udejevala, ne bo odveč.

Čas. Pasijon se mora igrati v času, ko duše pričakujejo vstajenja. Vse drugačno je razpoloženje v duši človeka sedaj, kakor pa v božični dobi cerkvenega leta. Zato je nujno potrebno, da priredi fara Pasijon ravno ta čas pred Veliko nočjo. Dispozicija, ki bi jo bilo treba ustvariti šele na umeten način, je že dana vodstvu Cerkve, ki z vso resnobo vzgaja ta čas vernike v zavesti slabosti, v ponižnosti, pokori, postu in molitvi. Duhovna igra, ki ima toliko svojih vrednot ravno iz liturgije, more iti in lahko gre z vso pravico vzporedno z njo, ji služi kot poseben nagib, ker daje snov sv. obredov v časovno bližji podobi. Igrajte Pasijon na tak dan in ob taki uri, da se ga bodo lahko udeležili vsi farani! To ne sme biti prireditev kakega društva, temveč neoficielna pobožnost, meditacija trpljenja Gospodovega za vso faro.

Kraj. Najbolj idealno bi bilo, če bi ga dali na prostem pred cerkvijo, ki je last res vseh vernikov. Bilo bi tudi glede udeležbe na ta način lepo preskrbljeno: prostora bi bilo za vse dovolj. Če bi to le ne bilo mogoče in bi se Pasijon dajal v društveni dvorani, naj se predstave dele po stanovih: za otroke, fante, dekleta, može in žene. Človek ima ta občutek, da bi se igra trpljenja Gospodovega sploh ne smela ponavljati, še manj, da bi z njo gostovali igralci ene fare po drugih farah. Pasijon naj doživi vsaka »cerkvena občina« zase, če hoče, da bo utrjeval občestveno razmerje. Veliko je, kar doživim samo enkrat, mi zgrabi vso dušo za dolgo časa in me nagiblje k zopetnemu doživljanju. Če je iz tehničnih razlogov potrebno, da se predstava vrši deljeno, potem je upravičena delitev le po stanovih, ki so iz naravne osnove in jih Cerkev kot taka upošteva.

Priprava. Navadno se za igro pripravljajo samo igralci, morda uživajo pri tem še drugi člani društva, ki prireja, dalje priprava ne sega. Na Pasijon se mora pripravljati vsa fara. Cerkev pripravlja že sama po sebi: vabi vernike in celo zahteva, da se združijo po dušnem očiščenju z evharističnim Kristusom. Koliko je duša bolj sprejemljiva za globočino zaslužnja Gospodovega za nas, če je čista. Koliko dalje se ohrani moč doživetja! Pridige postnega časa oblikujejo duše vernikov v nežno dojemljivost svetosti časa, v zavest, da je vstajenje Kristusovo klic tudi našemu vstajenju. Fara naj bi se pripravljala tudi še posebej na Pasijon. Da ga bodo prav razumeli, na samo kot »teater«! To je potrebno posebno še sedaj, ko so ljudje vzgojeni v starih igrah, komedijah in burkah. Predočiti jim je treba resničnost nove igre, ki zahteva ne samo moči in duše igralcev, ampak terja tudi od njih (gledavcev) priprav-

ljenosti v dušah in sprejemljivosti v srcih. Kdor bi gledal Pasijon samo s telesnimi očmi, brez ponižnosti in pripravljenosti, bi videl le ljudi in njih postave, duha pa ne bi dojel. Pa tudi zunanja priprava naj bi zaposlila kar največ ljudi, različnih stanov in vasi. Vse vasi morajo pomagati. Kako to doseči? Ne izbiraj igravcev iz ene vasi ali po stari navadi, temveč glej, da bodo zastopani vsi stanovi, vse vasi. Ti zastopniki bodo potem širili med svoje duha nove igre in pripravljali primerno nastrojenje. Vzgajaj jih v apostole!

Agitacija. Ta beseda ne zveni prav. Agitacija nosi preveč vonja na sebi, ki je iz političnih borb. Nove besede bo treba. Apostolat! To je prava beseda, ki označuje delo za sveto stvar Cerkve in Kristusa. Za Pasijon v fari niso potrebni plakati v različnih barvah in kričečih napisih, sploh nobeni niso potrebni. Potreben je samo apostolat. Od osebe do osebe naj gre, naj se širi misel na farni pasijon, naj pove vsakemu, da je to zadeva vse fare in ravno zato tudi njegova. Prireja ga fara, ne društvo. Več bo zaleglo to apostolstvo, kakor bučna reklama, ki nikakor ni v skladu s časom in duhom igre. Sploh naj se vsa priprava vrši mirno na zunaj in na znotraj. Pasijon ne sme fare razdvajati, ne sme povzročati razklanosti med društvi, ker je delo župnije.

Prireditév. Združena naj bo s kako cerkveno pobožnostjo. Pasijon ne sme biti sredstvo za pridobivanje denarja! Nikdar! Tista mizica, ki je običajna pri igrah in ki ustavi vsakega gledavca, da plača svoj del, naj bi pri Pasijonu izginila. Za kritje stroškov naj se pobirajo po fari prostovoljni prispevki, naj se krije na kak drug način potrebna vsota, radi denarja naj se Pasijon ne prireja. Dostop k igri naj se omogoči vsakomur, četudi nima potrebnih dinarjev. S tem, da vstopnine ne bo, bodo videli vsi, da nam ne gre za denar, da gre za idejo, za upodabljanje življenja po Bogu. Ker je to farna prireditév, ga mora tudi res fara z žrtvami omogočiti. To je »agape«, ki je izraz enakosti revnih in bogatih in še ljubezni bogatih do revnih. Oblikujmo že tu našo »cerkveno občino« po vzoru one iz prvih stoletij po Kristusu! Ne bojmo se, da bi s tem izgubili ves vir dohodkov: ko se bo fara po taki vzgoji zavedla občestva in oklenila cerkve, bo tudi žrtvovala po svojih močeh rade volje za vse, kar cerkev rabi. Med odmori naj pojejo ljudje svete pesmi. Harmonika ali godba na pihala nima mesta v dvorani. (Tega nisem kar tako na slepo povedal!) Govorov v dvorani naj ne bo. Ljudje hočejo gledati, doživljati... Govor naj bo prej v cerkvi. Sedeži in stojišča: Sedijo naj matere in starejši ljudje, brez ozira na stan in premoženje. (Kolikrat je videti stare matere, kako morajo prestati po cele ure pri prireditvah, medtem ko mladi sedijo, pa to samo zato, ker so manj premožne! Mislimo na to, da bomo res dosledni in po Bogu!)

Skrbeti je, da ne bodo zaključevali prireditve plesi, pijančevanje ali celo pretepi.

Režiser. Tri četrtine uspeha so odvisne od režiserja. Le človek, ki je trpečega Kristusa spoznal in doživel, bo mogel v Pasijonu ustvariti nekaj silnega. Vsa režiserjeva revščina ali bogastvo njegovo se bo zrcalilo iz pasijona, kakršen bo postavljen na oder. Pasijon je treba meditirati, ker bo iz meditacije zrasel Kristusov obraz v vsej resničnosti in polnosti, kolikor jo more človek vzeti vase in iz sebe zopet upodobiti. Večje važnosti je osebnost režiserjeva, kakor njegovo poznanje odra in igre. Vendar tudi te plati svojega udejstvovanja ne sme zanemariti. Do igravec naj bo brat, naj išče z njimi v globinah in z njimi naj tudi raste. Ne gre, da bi prodajal učenost, kakor vsevedni učitelj. Naj jim ne sili svojih misli in zamisli pri oblikovanju likov, le dviga naj jih v svetopi-semko razpoloženje. Osebnost sam, bo mogel vzgajati igravce v take osebnosti, ki jih duhovna igra zahteva. Duhovna igra zahteva najprej reformacije od tebe samega, potem boš z igro reformiral tudi druge. Kako boš drugim dajal, česar sam nimaš? Jasnost v tem, da nisi nad igravci in gledavci, da si iz njih ali radi svete stvari, te bo usposobila da boš tudi igravce dovedel v to miselnost.

Igravci. Naj bodo neoporečni po življenju, naj bodo od ljudi spoštovani. To je bolj važno, kakor igravstvo njihovo. V igro bodo zrasli, če so duhovni. Imitatorji v duhovnih igrah vsaj v začetku ne morejo biti nositelji glavnih vlog.

Tu je venček različnih misli! Nekatero so idealne do nedosegljivosti, boste rekli. Mogoče se sedaj še tako zdi nam, ki smo iz starega sveta, ko bomo pa čisto v novem svetu, nam bo vse jasno, kakor dnevna svetloba. Da bo pasijon letos res že farna igra, pa le skrbimo. Mogoče bomo ravno po njem izpregledali docela in zaživeli nov čas popolnoma z dušo in telesom.

ČEMU VSE TO?

Število katoličanov, ki so „rojeni utrujeni“, je neverjetno veliko. To je tako res, da (na splošno) celo sosedova aktivnost zelo teži njihova ramena. In ko jih prosite pomoči, vzkliknejo: „Toda čemu vse to, kar hočete napraviti? Vi vendar ne boste vsega spreminjali? Jaz bi na vašem mestu miroval!...“ To drži za veliko število katoličanov, ki v tem iščejo neke vrste razlago za svojo lastno lenobo. Ker so se utrujeni rodili, so nezadovoljni. Zato pa so še začeli žalostni poklic „rušivcev poguma“. Vselej, ko vidijo, da se dviga okoli njih navdušenje in požrtvovalnost, izjavljajo, ne da bi bili globlje pomislili, kaj hočemo: „Ničesar ne boste dosegli!“ — Morda prav v globini svojega srca celo žele, da ničesar ne bi dosegli. Potem bi namreč lahko dejali nekoč: „Saj sem rekel! Ali vidite, imel sem prav!...“ Ne bodimo vendar katoličani, ki podajajo ostavko, katerih življenje je niz kapitulacij! Zdaj je čas ofenzive!

(Po „Slovincu“.)

P R A K T I Č N I D E L

Igravec sam s seboj

Pasijon na naših odrih / Matija Munda (Ljutomer)

Tako na tihem, fantje in dekleta z naših ljudskih odrov, bi vam nekaj povedal. Da bodo slišale samo vaše duše, katerim so namenjene te misli. Poslušajte!

Kaj ne, tudi naše odrsko življenje mora rasti iz vere v Boga in v Cerkev. Tudi na odru smo kristjani, otroci božji. Kakor vsako delo, hočemo, da bo tudi oder služba Bogu, izhajajoča iz bogatega notranjega življenja. Vsako delo, opravljeno iz dobrega namena, pa je molitev. Karkoli delate, vse storite v čast božjo, pravi sv. Pavel. Hočemo torej, da nam bo tudi odrsko življenje kakor molitev otrok pred Bogom. Saj ste pazno prebrali prvo številko „Ljudskega odra“, ki je posvečena misli o katoliškem teatru. Iz teh idejnih temeljev bi izvajal sedaj dvoje misli, ki naj tvorita odgovor na vprašanje: Kaj bi jaz zahteval od igravcev duhovne igre? Ker smo prav v postnem času, ko bodo nekateri odri uprizorili novi „Slovenski pasijon“, lahko svoje vprašanje formuliram tudi tako: Kaj bi jaz zahteval od igravcev Pasijona?

1. **Trdno in živo vero**, kakršno je zahteval Kristus od svojih. Pasijonska igra ni romantična izmišljotina kakega dramatika, ni pravljica, kot so „Peterčkove poslednje sanje“ ali Milčinskega „Mogočni prstan“. Pasijon je resnica, vzeta iz svetega pisma, ki je verodostojna knjiga božjega razodetja. Zato mora vsak igravec Pasijona dobro poznati evangelijsko poročilo o Kristusovem trpljenju in vedeti, oziroma verjeti, da je vse to živa resnica, da se je vsa ta žaloigra pred 1900 leti v Jeruzalemu res odigrala, da je Kristus v resnici Bog-človek, da je vsaka njegova beseda, ki jo je svojim — nam govoril, resnica, da je kot človek res trpel in s trpljenjem odrešil svet. Vera v vse te dogodke mora biti v igravcu živa, tako živa, da mu vzbuja srečo, veselje in navdušenje, kot bi ga občutil globoko veren kristjan takrat, če bi Gospoda lahko sam gledal in bil priča Njegovemu trpljenju, našemu odrešenju. Pravični živi iz vere, pravi sv. Pavel. Oder je življenje in Pasijon na odru živi iz vere.

V tem pogledu je igravce Pasijona treba pripraviti z dobro meditacijo, predočiti jim je treba veliko skrivnost trpljenja, da jim bo oder ob uprizoritvi Pasijona razsvetljevala duhovna luč žive vere. Vse drugačen bo takrat Pasijon na odru.

2. **Drugo** moje zahtevo si gotovo kedaj že občutil v svojem srcu, četudi je nikomur nisi razodel. Vest ti je narekovala: da mora med nadnaravnim stanjem tvoje igravske duše in med vlogo, ki jo podajaš na odru, vladati popolno soglasje. Kratko bi rekli: za lepo podajanje poduhovljene vloge je treba tudi lepih duš.

V Pasijonu boš moral prevzeti težko vlogo Kristusa. Ti boš igral Janeza apostola, ljubljenca Gospodovega, posebej nedolžnost. Ti boš na odru Marija, sotrpčica mati, in ti angel z Oljske gore... Vsaka teh vlog nujno zahteva od tebe posebej ideje, ki jo predstavljaš. Kristus moraš biti, vsaj v sredu ga moraš nositi, ako hočeš, da boš njegovo vlogo zaživel iz duše. Janez, od Gospoda ljubljeni, vreden vsak čas svojo glavo položiti na njegove prsi in vreden iz njegovih rok vsak čas prejeti sv. Rešnje Telo, ako hočeš, da boš apostola Janeza predstavljal. Marija moraš sama biti, vsa čista in brez madeža, kot lilija na polju, da v duši občutiš sotrpčenje Sinovo, podobna oni skrivnostni roži, ki ovne ob dotiku človeške roke. Le angel v človeškem telesu bo na odru lahko predstavljal angela — duhovno

bitje. Da bo scena zadnje večerje lepa, morajo biti igralci apostolov tudi v trenutku igre vredni sv. obhajila. Človekov obraz je ogledalo njegove duše. Kar človek v svoji duši občuti, doživlja, to z akcijo na zunaj izraža. Vedrost lica, nedolžno oko, en sam pogled, nehotno sklenjene roke ali sklonjeno koleno, vse, vse je izraz notranjosti igralčeve duše. Čim lepša bo njegova duša, tem lepša bo podana vloga. Za dobro podano duhovno vlogo je treba torej čiste duše in mirne vesti, ki je v vedni harmoniji s podajajočo vlogo. Kakor hitro pa v tem razmerju čutiš disharmonijo med svojo vestjo in podajajočo vlogo, že tvoj lik na odru izgubi zmisel, ker ni več tvoj, ker ne prihaja iz tvoje duše, ni več resnica, ampak laž, ki ne spada na oder. Sraka, s pavovim perjem nališpana, ki jo gledavec prepozna po glasu in kretnji.

Fantje in dekleta! Naši ljudski odri morajo biti res odri mladine, ki ima trdno vero in čista srca. Ne samo pri duhovni igri, tudi takrat, ko igramo „Beneške trojčke“, z vlogo burkeža Harlekina. Naše igranje naj bo igranje otrok božjih vselej in povsod. Bog nas varuj, da bi bil samo en naš oder zbirališče mladine, ki ob večernih urah išče znanja in priložnosti za greh. Vsaj sami sebi bodimo zvesti.

Za zaključek še to: na našem odru molimo pred začetkom vsake predstave Oče naš za dober uspeh.

Kaj se igra

Februar

Podatke za februar smo posneli po „Slovencu“, „Domoljubu“ in „Slovenskem gospodarju“. Pri vseh objavah smemo tedaj domevati, da gre za katoliško usmerjene odre.

Po 5 predstav: Črni križ pri Hrastovcu, Carski sel, — po 4 predstave: Pri belem korničku, — po 3 predstave: Sultanova hčerka in dobri vrtnar, Beneški trojčki, Babilon, Zlatarjevo zlato, Kovačev študent, Darinka, — po 2 predstavi: Slehernik, Rože bom trosila, Skapinove zvijače, Čevljar baron, Švejk, Revizor, Prisegam, Navaden človek, Vrnitev, Utopljenca, Dva bregova, Dve nevesti, — po 1 pred.: Vitez naše ljube Gospe, Joy, Bratje, Koroški tihotapci, Moč uniforme, Moderno suženjstvo, Res lušno je tam na deželci, Malo za res in malo za šalo, Krivoprisežnik, Pastirček Peter in kralj Briljantin, Poslednji mož, Voda, Rokovnjači, Deseti brat, Viktorija in njen huzar (!), Svoje glavček, Stari Ilija, Primuž in Helena, Stric v toplicah, Sirota Jerica, Pri kapelici, Mutasti muzikant, Čarodejna brivnica, Melodičen zakon, V civilu, Potegavščina, Mlinarjev Janez, Veleturist, Narodni poslanec, Roksi, Othello, Miklova Zala, A njega ni, Mladi Parižan, Hlapci, Čevljarjeva Lira, Napoleonov oficir, Roka božja, Zakleti grad, Izza štirih sten, Čudo lurške Gospe, Don Fernando, Davek na samce, Na betlehemske poljanah.

Vseh predstav smo tedaj mogli zabeležiti v februarju 92. Če kakor zadnjič zaokrožimo število dejanskih predstav, ker pač vse niso bile najavljene po časopisju, lahko rečemo, da je bilo na Slovenskem po katoliških odrih v mesecu februarju okroglo 150 predstav.

Dober zgled

Nekje na Gorenjskem so uprizorili „Tri kralje“ v okviru katoliške akcije na način, kot ga zahteva naš sodelavec Petančič za Pasijon (in duhovno igro sploh). Na to misel so prišli sami (Cerklje pri Kranju). Predstave so bile ločene za može in fante pa za žene in dekleta.

Razgledi

Najbolj znana in najtehtnejša francoska založba duhovnih iger je založba Blot (Théâtre chrétien). V njeni založbi je izšlo dozdaj že okoli petdeset zvezkov takih iger. Najodličnejši predstavniki sodobnega francoskega „krščanskega“ teatra so med njimi: Henri Ghéon, Henri Brochet, René des Granges in drugi. V tej zbirki so izšle Ghéonove „Tri modrosti starega Wang“, Thuysbaertov „Slehernik“ in prevod Timmermansovih „Treh kraljev“.

Zelo delovna in zaenkrat sama te vrste je v Nemčiji založba laičnih iger Chr. Kaiser v Münchenu. Tu izhajajo pod vodstvom Rud. Mirbta „Münchner Laienspiele“. V tej sijajni zbirki, ki obsega igre vseh vrst, je izšla pred kratkim tudi Milčinskega „Kjer ljubezen, tam Bog“ v prevodu Emila Smaska, vodje mariborske studentovske igravske družine.

Najmočnejša založba ljudskih iger v našem smislu je bil v Nemčiji „Bühnenvolksbundverlag“, ki pa je pod novim režimom zašel v gospodarske težave. Vsa znamenitejša literatura je izšla v tej založbi, velikansko je število iger, ki jih je založila. Nastala je iz nič (prim. Wille und Werk, ein Handbuch des BVB, Berlin 1928), rodil jo je idealizem nemškega mladinskega gibanja. Nihče, ki se zanima za novodobni ljudski oder, ne more mimo teh izdanj.

V Avstriji polaga temelje novemu duhovnemu teatru ljudski liturgični apostolat (Volksliturgisches Apostolat) v Klosterneuburgu pri Dunaju. V založbi tega apostolata je izšlo nekaj duhovnih iger („Weihespiele“), ki so imele v klosterneuburškem in ostalih liturgičnih krogih mnogo uspeha. Za velikonočni čas omenjamo priredbo stare klosterneuburške velikonočne igre iz 13. stol. in svojevrstno velikonočno igro (Osterspiel) ob liturgiji velikonočne nedelje. Skoraj vsem igram pa se pozna, da so namenjene ožjemu krogu.

Med Hrvati je novovrstno stremljenje v teatru že dobro znano. Že 1929 je dr. Maraković v knjižici „Pučka pozornica“ (v založbi Jeronimskega društva) razložil nove poglede. Novi teater je našel močno dramatsko osebnost v pesniku dr. Velemirju Deželiću sinu (letos smo dobili v založbi Mohorjeve družbe njegov roman „Kragulj“), ki je spisal misterij „Majka božja od Kamenitih vrat“ (pučka svečana gluma), ki so ga igrali na prostem 1931 na zagrebškem Griču. Lani pa je napisal in uprizoril v Krapini ob „Seljačkem festivalu“ pred trškoversko cerkvijo misterij „Na Trškem vrhu“ (prikazanje, kako je postalo proštenišče majke božje jeruzalemske). Deželić ima zvestega sodelavca v skladatelju dr. Božidarju Široli, ki sklada k njegovim predelavam in delom glasbeni del. Za letošnji veliki teden pripravljajo v Zagrebu „Muko Spasitelja našega“, ki jo je po starohrvaških, v glagolici pisanih tekstih iz 15. in 16. stoletja priredil tudi dr. Vladimir Deželić. Spet je dr. Širola pripravil glasbeni del. Pri tem se je držal najstarejših dalmatinskih in istrskih napevov (znani „Plač Gospin“). — Pripominjamo, da so na Hrvaškem že pred leti igrali v Vrbovcu oziroma v Koprivnici po starejšem oberammergauškem tekstu prevedeni Pasijon v celoti. Ob prvem hrvaškem evharističnem kongresu so oživili Marina Držića predelavo Vetranicevega „Posvetilišta Abrahamovega“, ob drugi priliki pa Marulićevo „Prikazanje historije Sv. Pafnučija“, dvoje del iz stare hrvaške (dalmatinske) književnosti. — Lahko rečemo, da so Hrvatje v tem pogledu dosti pred nami.

Ob lanskim katoliških dnevih na Dunaju je bilo videti nekaj impozantnih pojavov katoliškega teatra. Vstajenje je slavil sijajni Bidermannov baročni misterij iz 17. stoletja, „Cenodoxus, pariški doktor“, ki so ga igrali v Burgtheatru z največjim uspehom. Deutsches Volkstheater je ob tej priliki uprizoril z nič manjšim uspehom Calderonovo „Češčenje križa“. Na dunajskem stadionu pa je pet tisoč oseb nastopilo v misteriju o svetem Mihaelu. — Svet gre naprej. Nobenega razloga ni, da bi se mi obirali.

Iz založbe in gibanja

»Teater«

Naj nam no nihče ne zameri, da uvajamo „nepotrebno“ tujko. Za nas je teater nekaj popolnoma drugega kakor „gledališče“. Teater je za nas popolnoma samostojna umetnostna panoga, ki se ne da istovetiti s književnostjo oz. njenim delom, dramatikom. Teater je za nas pojav, sestavljen iz več elementov, katerih eden je res da „gledališče“, to je, prostor, kjer se igre vršijo (in tudi ta prostor se deli v „oder“, „pozorišče“, in v prostor za gledavce), drugi pa so: drama (besedilo), stvaritelj (pesnik in igralski vodja — režiser) in gledavstvo.

Ne, prav gotovo ne, ta beseda ni nepotrebna tujka. Hoče izraziti pojem, ki je bil pri nas vse preveč nedoločen, ki ga pa mi zavestno poudarjamo.

Spet nov list!

Marsikdo, ki se niti potrudil ni, da bi prebral našo uvodno besedo zadnje številke, se je razhudil na nas. Mnogo, mnogo naslovov nam je list vrnilo. Vrnili so ga celo taki, ki bi od njih kaj takega ne pričakovali. Odkrito povemo, da nam dobre volje niso vzeli. Zato se pa drugi naročniki javljajo vsak dan, Imamo tudi dosti navdušenih prijateljev, ki nam zvesto stojijo ob strani. Vse svoje delo smo izročili v božje varstvo. Če bomo storili, kar je v naših močeh, bomo uspeli. Nič zato, če šele jutri.

Prejšnja številka

Za 1.-2. številko smo prejeli mnogo priznanj. Radi bi slišali še drugo plat.

„Mi smo to že zdavnaj trdili! Saj to ni nič novega!“

Ali bi bile slovenske razmere zveste svojim tradicijam, ko ne bi z druge strani padle tudi te stare besede? Prav zares nč: nič novega ne oznanjamo. Hodimo po stopinjah, ki so jih že pred nami drugod po katoliškem svetu shodili Ghéon, Coypeau, Baty in Weismantel, Gentges, Beitel in nešteti drugi. Nič ne moremo za to, da doslej pri nas še nihče ni krenil na te stopinje. Odločno pa zavračamo istovetenje novega katoliškega teatra z bledečnim in nepristno dojetim „pobožnim“ teatrom polpretekle dobe. Morda se mu nihče ni ostreje postavil po robu kakor Ghéon. Kdor tako sodi, dokazuje samo, da prav nič ne pozna bistva in stremljenj sodobnega katoliškega teatra. Nič manj odločno pa moramo zavrniti omalovažujoče sodbe, da kopiramo in neorganski prenašamo na slovenska tla tujo stvar. Ali ni „Slovenski pasijon“ dokaz vprav nasprotnega? Ali smo zaradi lepšega razpisali napravo za izvirno domačo duhovno igro? Končno pa odklanjamo vsako domnevanje, da je naše gibanje le muha te ali one osebe. Na smrt obsojeno je vsako gibanje, ki je na enega človeka vezano. Naše gibanje zajema vse katoliško delo pri nas. Sadovi se bodo kajpak pokazali šele čez leta. Dotlej bo priletelo še marsikakšno poleno. Mislimo pa, da največkrat iz nevednosti. Bodí zato že vnaprej vsakomur odpuščno.

Naš list

Ni šlo drugače, ta številka nam je narasla na 12 strani. — Prihodnja številka bo posvečena delavski igri. Posebno mesto bo imel v njej govorski zbor. Izšla bo konec aprila. Rokopise moramo imeti v rokah najkasneje do 10. aprila.

Posamezne odre prosimo, naj poskrbe, da vsak njihov član spozna naš list. Premalo je, da ga poznata samo predsednik in režiser. Če nam bo ostalo kaj prvih števil, jih bomo lahko zastonj razposlali odrom, ki imajo več članov, kateri si lista ne morejo naročiti.

Slednjič prosimo vse: pridobite nam še naročnikov!

Dobili smo glasove, da je od številke do številke premalo časa za pisanje kakšnih prispevkov. To verjamemo, zato objavljamo svoj približni delovni program za letošnji letnik. Naslednja številka bo, kot že omenjeno, posvečena delavski igri in govorskemu zboru, majsko številko bomo posvetili igranju pod milim nebom, junjska številka bo govorila o preureditvi naših odrov (tehnično, s praktičnimi nasveti, primerno za razmišljanje v „mrtvi“ seziji, ko so društvene dvorane več ali manj zaprte in je omogočeno predelovanje odra), julijska številka naj bi prinesla novih pogledov na naše različne proslave, avgustovska in septembrska številka bo dvojna: posvetili jo bomo našemu podrobnemu delu in repertoriju za bodočo sezijo, oktobrska številka bo posvečena adventni, novembrska pa božični igri, decembrska bi radi posvetili lutkarstvu. Ta načrt seveda ni definitiven, je pa nujen, če hočemo svoje delo sistematično urediti. Pišite nam k temu!

Naše knjige

„Izgubljeni sin“ bo od 15. aprila vsakemu našemu odru-naročniku v rokopisu na razpolago, da lahko pravočasno začno z vajami, kjer ga mislijo uprizoriti na prostem. Če se nam bo posrečilo dobiti slovensko koroško igro o izgubljenem sinu (o njej je poročal dr. Fr. Kotnik v lanskem „Etnologu“), bomo namreč izdali rajši to priredbo. Če ne, bo v začetku maja izšel naš prevod močno sorodnega švicarskega teksta iz leta 1537, ki se igra pred stolnico v Luzernu.

Če se bo oglasilo kaj dosti naročnikov nad število, ki nam je potrebno za obstoj, bomo izdali za advent in božič kakšno primerno adventno ali božično igro brez doplačila. Dobili smo že nekaj ponudb in celo rokopisov, pa jih zaenkrat odlagamo.

Priročnik „Za pravi ljudski oder“ bo izšel julija.

Na komedijo „Advokat Pathelin“ za doplačilo bomo začeli misliti šele jeseni.

Zahvala

Načeli smo stike s hrvaškim katoliškim teatrskim stremljenjem. Dr. Deželić nam je poslal nekaj svojih del, društvo sv. Jeronima pa nam je postreglo z informacijami in nam posodilo kliše oberammergauskega odra. Iskreno se zahvaljujemo v upanju, da ostanejo ti stiki trajni in vedno močnejši!

Opozorilo

Opozarjamo na oglas Jugoslovanske knjigarne v tej številki „Ljudskega odra“, v katerem je navedenih mnogo prikladnih iger za naše ljudske odre. Pripominjamo, da pošlje Jugoslovanska krjigarna na zahtevo brezplačno obsežen in izčrpen seznam vseh igrokazov, ki jih je založila.

Prosimo za redno plačevanje naročnine!

Ne pozabite na naš tiskovni sklad!

Tiskarna Tiskovnega društva v Kranju

izvršuje poceni, točno, lepo in po najmodernejših načrtih

letake in plakate, pisma in druge tiskovine

Najbogatejšo zalogo gledaliških iger

zato največjo izbiro

i m a

Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

OTROŠKE IGRE | Albrecht Ivan: *Se-
strica gre*, Din 8 — Bevk France:
Bedak Pavlek in drugo, Din 20.

VESELOIGRE | Finžgar Fr.: *Vse naše*,
Din 18 — Gogolj N.: *Revizor*, Din 20
— Molière: *Scapinove zvijače*, Din 18
— Molière: *Skopuh*, Din 18 — Ari-
stophanes: *Acharnjani*, Din 20 — Ne-
stroy: *Lumpacij Vagabund*, Din 18 —
Bellv-Bratina: *Ce sta dva*, Din 12 —
Benedikt-Bratina: *Sovražnik žensk*,
Din 12 — Burke in šaljivi prizori,
Din 20 — Veseloigre in šaljivi prizori,
Din 16 — Kavršen gospod, tak sluga,
Din 10.

RAZNO | Euripides: *Hippolitos*, Din
18 — Pregelj Ivan: *Komposteljski ro-
marji*, Din 10 — Silvin Sardenko:
Mati svetega veselja, Din 16 — *Ne-
deljske ure na drušvenih odrih*, Din 16
Slovanska apostola, Din 16.

LJUDSKE IGRE | Cankar Iv.: *Hlapec
Jernej in njegova pravica*, Din 18 —
Finžgar Fr.: *Dvoji lovec*, Din 18 —
Razvalina življenja, Din 30, vez. 40
Govekar Fr.: *Martin Krpan*, Din 26
Jalen Janez: *Dom*, Din 22 — *Srenja*,
Din 25 — Krek dr. Jan. Ev.: *Turški
križ*, Din 14 — *Ob vojski*, Din 8 —
Jurčič-Česnik: *Domen*, Din 18 — An-
zengruber - Robida: *Krivoprisežnik*,
Din 18 — Sket-Bajuk: *Miklova Zala*,
Din 18 — Jurčič-Bajuk: *Tihotapec*,
Din 18 — Schrottenbach-Koblar: *Po
dvanajstih letih*, Din 18 — Raupach-
Robida: *Mlinar in njegova hči*, Din
18 — Robida: *Revček Andrejček*, Din
18 (pevske točke Marka Bajuka Din
20) — Raimund Ferd.-Robida: *Za-
pravljenec*, Din 18 — Meško Ksaver:
Mati, Din 28 — Remeč Alojzij: *Za-
kleti grad*, Din 22 (pevske točke Z.
Preloveca Din 12) — *Za križ in svo-
bodo*, Din 8.

SLOVENSKA TALIIJA (Zbirka iger in opernih libretov), vsak zvezek po Din 10
ZBIRKA LJUDSKIH IGER (za samo moške ali samo ženske vloge), vsak sno-
pič velja Din 12 in vsebuje po več iger.

Brezplačno pošljemo izčrpen seznam naše zaloge,
ako nam pišete ponj na naš naslov:

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA
L J U B L J A N A

NOVE OBLIKE / **Niko Kuret (Kranj)**

Če govorimo danes o delavski igri ali, bolje povedano, o igri proletariata, moramo nujno govoriti o novih teatrskih oblikah. Enostransko bi bilo naše delo, če se ne bi zavedali, da je kmečki element konservativen, zakoreninjen v svoji malo ali nič se menjajoči miselnosti, in da je nasprotno delavski element gibljiv, novatorski. Naše pojmovanje ljudstva pa se mora enako ozirati na oba ta dva elementa, torej moramo tudi svoje delo uravnati tako.

Kakor je veliki družabni prevrat konec osemnajstega stoletja izvedel tretji stan, meščanstvo, tako se nam zdi, da zavisi usoda bodočnosti našega družabnega življenja od četrtega stanu, delavstva, ali, točneje povedano, proletariata.

Delavsko okolje je nekaj bivstveno drugačnega kakor kmečko okolje. Zato je tudi delavska igra nujno drugačna kakor kmečka igra.

Vprašanje je, kako bi v izrazito delavskem osredju vplival pravi srednjeveški misterij. Vse bolj se nam zdi, da je za igre v duhu primitivne vernosti primernejše kmečko osredje. Že to razlikovanje nam je lahko v oporo pri usmerjanju „kmečke“ in „delavske“ igre.

Medtem ko živi kmet svoje življenje v tesnem stiku z zemljo, letnim časom, naravo, cerkvenim letom, obdan od tradicije in lokalne legendarnosti, v izraziti statičnosti, je za delavsko življenje v današnjih razmerah značilna predvsem stalna borba za obstanek, nato pa na splošno odrezanost od narave, mehaničnost dela, bivanje v kasarnah, strokovna organizacija, polemika in razboritost, torej izrazita dinamičnost. Še važnejšo razliko pa nam pokaže ugotovitev, da je kmet nujno individualistično usmerjen, medtem ko pa je za delavca iz načina njegovega življenja izhajajoča skupnostna, kolektivistična usmerjenost prirodna in razumljiva.

Vprav v tej razliki pa nam je iskati tisto novo, kar raste v sodobnem ljudskem teatru kot prispevek četrtega stanu. Kakor hoče sodobna ljudska igra na splošno (in kmečka še posebej) priti do osnov teatra in ga nadaljevati iz verske občestvenosti, tako današnja delavska igra poudarja skupnostni (kolektivistični) značaj teatra. Kmečka in delavska igra se v svojih sodobnih stremljenjih v bistvu krijeta, razumljivo pa je, da delavska igra ustvarja po obliki nekaj svojega in novega.

Ne smemo se sicer čuditi, da vlada tudi na nekaterih delavskih odrih ista desorientacija kakor na ostalih „ljudskih“ (= diletantskih) odrih in da se od njih prav v ničemer ne ločijo.

Ugotoviti pa moremo tudi pri nas začetke novih oblik delavske igre, ki bodo obogatile ves naš teater.

Take oblike temelje na skupnosti (kolektivu). Najpomembnejši je govorski zbor*), iz njega pa nastaja zborovska igra. Govorski zbor po obliki še ni igra, v zborovski igri se padramatsko dogajanje že ne vrši več med posamezniki, ampak med zbori.

Zborovski element, ki je bil tako važen v starem grškem teatru, se v novi obleki in obliki preraja iz našega časa. Kako se bo včlenil v novi ljudski teater bodočnosti, morda komaj slutimo.

To vemo, da imajo delavski odri poslanstvo, da to svojo obliko izdelajo in goje. Mladi krščanski socialistični pokret okoli „Ognja“ izza 1928 je na akademijah „Krekove mladine“ prvi uvajal pri nas „govorske zборе“. V zadnjem času se je uveljavljal marksistični „Delavski oder“ z Delakom in njegovim „Hlapcem Jernejem“.

Riše se nam dvojno poslanstvo naše nove delavske igre.

Poslanstvo delavske igre z novim zborovskim elementom, da zajame množice tistega delavstva, ki je prepričano, da se morajo družabne preosnove izvesti v duhu evangelija, in se zaveda, da je potrebna borba ne iz sovraštva, ampak zaradi pravice. Delavska igra mora tako postati glasnik evangeljskih nauk in bojno sredstvo proletariata. Casu monumentalnih tehničnih stvaritev mora zrasti v delavski igri monumentalni sodobni teater, rastoč iz množice in oblikujoč se z njo. Doživetje ne bo le izhajalo iz občestva, — to občestvo bo svoje doživetje tudi samo oblikovalo v mogočnih zborovskih igrah.

In tudi to igro bomo pomagali ustvarjati.

To pa bo drugo poslanstvo delavske igre, da sodobnemu teatru da novih življenjskih osnov in času primernih oblik.

GOVORSKI ZBOR / Davorin Pečančič (Maribor)

V iskanju novih izraznih sredstev so se zatekli reformatorji gledišča v antiko, k stari klasični tragediji. Odločilni pomen in silo je dajal grški tragediji kor. Vrednost in pomembnost zbora so spoznali tudi moderni reformatorji odrske umetnosti. Različni poskusi pričajo o tem. Žal pa ti eksperimenti niso prinesli vedno in povsod uspehov. Teženje za uvajanjem govorskega zbora v dramo se je sprevrglo v prazno modo. Vzroka temu dejstvu ni težko odkriti: religiozne

*) Nemški „Sprechchor“ prevajamo z „govorskim zborom“, ki ga izvajamo iz besede „govorec“ (Pleteršnik) = der Sprecher (nekaj drugega kakor „govornik“).

miselnosti, občestvene zavesti, ki sta ju imela publika in igravstvo v grškem teatru, bi zastoj iskali v dušah in srcih modernega meščana. Treba pa je poudariti, da so se pri svojem odrskem iskanju in ustvarjanju ustavili ob veličini grškega zbornega igranja tudi pokretniki ljudske igre, kakor marksistične, tako tudi duhovne krščanske.

Pokazalo se je, da so imeli ti več sreče. Laična igra raste iz ljudstva, ki še čuti občestveno, ali pa iz skupnosti, ki jo je ustvarila duhovna ali telesna stiska. Iz tega dobro sledi, iz česa, iz katere osnove se more govorski zbor, ki je odraz skupnosti, sedaj v naših dneh razviti. Dve smeri sta najbolj vidni: občestvena in kolektivistična. Ločita se po tem, ali zbor poedinca sprošča (glasovna barva), ali pa mu jemlje individualne posebnosti, ga staplja v celoto in mu brani vsak miselni razmah. Temu razlikovanju dajejo navadno že teksti močan izraz: občestveni zbor začenja, povdarja in končuje z „mi“, kolektivistični, ki terja za svojo moč vsakega posameznega člana, pa raste z zanosnim „jaz“ v giganta, revolucionarja, ki nič ne moli in prosi, ampak le zahteva. Trdna osnova, iz katere edino vznikne pravi govorski zbor, ki ima za svoj bitek neko nujo, je občestvena zavest religioznega doživljanja ali medsebojne ljubezni, pa tudi izpoved mase „ponižanih in razžaljenih“.

Iz praznih tekstov, odmaknjenih srcu in notranjosti ljudi v občestvu, ne more najti zbor tega, kar je v njem, kar hoče vsem drugim okoli sebe povedati dobrega, veselega, pa tudi trpečega in bolečega. Iz njega mora govoriti življenje, hotenje po osvajanju. Govorski zbor se bistveno loči od zborne deklamacije, ki je vkljub vsaki izvežbanosti glasu in izgovora le plod priučenosti in je daleč od življenja duš in nalog življenja. Zahteva po živi notranji zvezi med tekstom in človekom, vsakim poedincem iz zbora, pomeni obenem hotenje, iz katerega se poraja edino mogočna, resnična in umetniška ustvaritev. Kako naj mogočno pade v duše pesem o bednosti delavca, če jo govore otroci iz meščanskih hiš, kako resničnost naj ima njihova beseda? Brez resničnosti in sile pa tudi umetnosti ni. Tak „govorski zbor“ je mogoče dober učni pripomoček, pa nič več. (Sedaj imamo večkrat priliko slišati take otroške deklamacije na različnih dobrodelnih prireditvah. Bi ne bilo bolje, če bi ti otroci povedali ljudem, v materializem zakopanim, nekaj iz sebe, o svojem doživljanju Boga?) — Od teksta zavisi njega razumevanje, to pa je pogoj uspeha.

Razlikujemo dinamični (gibni) in statični (negibni) zbor. Statičnost oziroma dinamičnost meri sicer bolj na vlogo telesa pri podajanju,

vendar pa je močna diferenca tudi med recitativom, ki je glasovno horicontalen, in dinamičnim govorom, ki se v vertikalni giblje, pada in raste, se oži in širi v horicontali. Zato je govorski zbor besedna umetnost. Če posnemamo iz vsega, potem lahko rečemo, da je govorski zbor besedna umetnost, ki raste iz človeka v skupnosti.

Govorski zbor hoče nekaj povedati, je izpoved ljudi. Prava izpoved pa nikakor ne more biti fraza, ampak je resnična, odkritosrčna živa beseda. Govorski zbor tudi ne pripoveduje, temveč je njegova beseda naperjena vedno na sočloveka, ki ga skuša idejno ali duševno osvojiti. Iz opredelitve govorskega zbora sledi torej, da mora biti tekst občestvena besedna ustvaritev. Navadno je po vzniku, po svoji naravi in sili taka vsaka prava lirična pesem. Cerkevne himne, prošnje, glorijske itd. tvorijo poseben zaklad bogastva za religiozni govorski zbor. Više moči pa zadobi dramatična pesnitev, če jo podaja zbor. Subjektivne lirične pesmi — ljubezenske v večini primerov — vsebujejo večkrat premalo ali pa sploh nič občestvenega duha in zato ne morejo biti predmet govorskemu zboru. Epični motivi nimajo resničnosti v sebi in so tudi oblikovno zgrajeni po svojstvenih načelih, tako da epika ne more nuditi svojih tekstov za obdelavo v govorskem zboru. Glavno načelo pri izbiri tekstov je torej v tem: Tekst mora biti primeren, jasen in resničen izraz hotenja in čutenja govorskega občestva. Drugače je laž. Vsebina teksta mora biti nujno univerzalno razmahnjena, objektivna po svoji resničnosti in ne samo izbruh sentimentov enega človeka, njegovega miselnega apriorizma in eksotizma.

Važnosti izbire tekstov ni mogoče nikdar dovolj trdo povdariti. Če tekst ni tako blizu ljudem iz govorskega zbora, da ga čutijo kot svojega, ker ga razumejo do dna in čutijo ves ogenj, ki vre iz žive besede, potem bo njihovo delo samo zunanje, delo po naročilu in dresura dirigenta. Dresuro na odru moramo zavračati, še bolj pa dresuro, ki vbija v dušo človeka tuje razpoloženje in mu sili v glavo nenjegovo prepričanje, ker ga tira v to, da deklamira resnice, o katerih bi rekel in verjel, da so laž, če bi se vglobil v njih zmisel.

Dostaviti je še treba eno misel, ki osvetljuje, kako je potrebno, izbirati tekste za občestvene zборе posebej, v nasprotju z kolektivističnim. Izraz občestva je: mi, kolektivno zavest pa označuje: vsi. Vsak član govorskega zbora pride do občestvene zavesti preko sebe. Edino ta pot od jaz=a do mi, more ustvariti resnično občestvo, v katerem se vsak posameznik še vedno zaveda svoje bití, a se obenem čuti dvignjenega

v neko višje bratstvo. H kolektivni zavesti pa pride človek po nasilni poti, ko ubije upoštevanje lastne individualnosti. Tekst torej za govorski zbor, ki je občestven, mora zagrabiti naprej vsakega člana posebej, da bo zagorel in ognjeno navdušenje vseh se združi v silno manifestacijo ljudi ene misli, enega srca, občestva. Naš govorski zbor predpostavlja doživetje, ki brsti iz spoznanja. Kolektivistični doživetja ne zahteva, gre mu bolj za zunanji revolucionarni izraz, katerega sila je masa. Tekst za naš zbor mora biti liričen ali dramatičen, da lahko prodre v globine vsakega človeka, pa ne subjektiven. Kolektivistični zbor se zadovoljuje s tekstom propagandne vsebine, temu primerne izraza, ker ne dviga duš, ampak budi nagone. **S** tem smo pa tudi povedali, da je najvišji vidik za oceno in izbiro teksta vedno zbor sam in ljudje v njem.

KAKO SE LOTIM GOVORSKEGA ZBORA / N. K.

Priroda, delo, veselje, domovina, ljubezen, smrt, Bog — to so poli občestvenega doživljanja, ki ob pobudi in pod vodstvom besednika-pesnika omogočajo edinstvene občestvene doživljanje in nudijo snovi in možnosti za zborovska dela v knjigi in na odru.

Govorski zbor je silno bogat izrazni aparat. Moškim glasovom sta lastna zmagovita prodornost v svetlih in zanesljivo ustvarjanje v temnih moških glasovih. Njim ob strani stopa vriskajoče se žrtvovanje svetlih in materinsko čuvanje temnih ženskih glasov.

Vzgojna priložnost se nudi z govorskim zborom. Nujno potrebna je pažnja na red, disciplino. Vsi člani doživljajo odgovornost zborovodje in nujnost podrejenosti v izmenjavi posameznih glasov in zborovskih skupin.

Govorski zbor je trd oreh. Predvsem je važna čista, enotna, pravilno nastavljena izgovarjava, ki mora biti enako razumljiva pri najtišjem šepetu kakor pri kipečem fortissimu. Le prerado pa je podajanje zborov samo kričanje in bruhanje besed brez prave enotnosti v izgovarjavi. Vsak nastop zahteva pri novincih nekaj mesecev vaje, ako noče biti na škodo stvari, pa tudi na škodo glasovnih organov nastopajočih. V splošnem velja za nastopajoče pri zborovskih igrah isto, kar velja za pevce, le da je pri govornjenju še večja nevarnost nerazločnosti besede in oškodovanja glasilk. Za oboje pa je nujna vsaj primitivna tehnika nastavka in resonance.

Odločiti se moramo vsakokrat, ali nam bo zbor med izvajanjem miroval ali pa mu predpišemo kretnje, ki naj ilustrirajo besedilo. Kretnje naj ne bodo lesene, brez življenja. Biti morajo smiselne, potem bodo učinkovite.

Kako vadimo tak zbor?

Svoj čas sem se bil lotil takega zbora, pa me je življenje vrglo drugam, da preko prvih tednov nisem prišel. Pripravil pa sem mu na poli papirja razmnožen učbenik. Takle je bil:

1. vaja.

Razlikuj slovenske samoglasnike: i (i-î), é, ê, a, ô, ó, u, (ú - ŭ), polglasnik. — Primeri za vežbanje Miš beži. — Gorjé gre v srcé. — V meni življenje vre. — Zakaj sta šla? — Mrzla rosa, ostrá kosa! — Hudo, nikoli tako! — Hud ko tisoč muk. — Ves dan ko pes.

2. vaja.

Pazi na soglasnike v gornjih stavkih. Vežbaj s posebnim ozirom nanje!

3. vaja.

Vežbaj dinamiko — naraščanje in padanje jakosti glasu:

- a) za vsak samoglasnik posebej,
- b) v zgornjih stavkih.

4. vaja.

Ritem — zaporednost naglašanih in nenaglašanih zlogov, — pravilna in nepravilna: verzi—proza!

Trohejski ritem:

Zvezda mila je migljala
in naš rod vodila je,
lepše nam ta zvezda zala
nego vse svetila je.

(Gregorčič)

Jambski ritem:

Trd bodi, neizprosen, mož jeklen,
kadar brani časti in pravde
naródu in jeziku svojemu.

(Jurčič, »Tugomer«)

Daktilski ritem:

Biserna lestva se vzpenja v oblak,
spušča se onkraj na zemeljski tlak,
mavrica pisana, božji prestol ...

(Gregorčič)

Prosti ritem:

Čuj minute!
Trdó
kakor kaplje srebrne
skozi temine črne
minute noči prečute
bijó.

(župančič.)

Proza:

Bog nebeški, pravični, ki si vse videl, daj mi moči! Umreti bi moral od vsega huđega, če me ne uslišiš. Saj je razbičano to moje ubogo srce, da ni za nobeno rano več prostora. Drugim sonce, meni noč; drugim veselje, meni bridkost brez kraja. Dolgo je že, truden sem, ne morem več. Odreši me. O Bog pravični, daj mi moči!

(Cankar, »Peter Klepec«.)

Ritmična proza:

Kaj vidiš tu? Planine? Le strehe, same strehe. Steze vesele gledaš? Le hladne, ravne ceste. So to obronki v cvetju? Zgolj kamen in asfalt. Kje so potoki, kje so travniki? Zidovje sivo, grde ulice. In tu ne bi propal? (Feiten, »Anima«.)

Učbenika dozdam še nimamo. Nemci imajo Gentgesov »Das Sprechchorbuch«. Gornje je pač še manj kot prvi osnutek. Morda bo dalo komu pobudo, da izdela kaj obširnejšega.

P R A K T I Č N I D E L

Razgledi

Samostojnih govorskih zborov je še zelo malo. Velik dogodek je bil 1930 švicarskega pesnika Thalhoffa »Totenmal«, ki so ga uprizarjali v Münchenu ob velikem nesoglasju kritike. Pripominjamo, da je bila kritika P. Muckermanna odločno pozitivna. Sodelovala je slovita nemška plesavka Mary Wigmanova. Zborovski aparat je bil velikanski. Zanimiv je bil svojevrstni ritmični orkester samih tolkal. Razsvetljava je bila urejena po posebnem principu raznobarnih pramenov v transparentu (Lichtorgel).

V Nemčiji so bili zelo znani in vodilni marksistični »Proletarische Sprechchöre«, ki so bili izrazito propagandistični. Velik uspeh je doživel govorski zbor v masi na mednarodni delavski olimpijadi v Frankfurtu ob Menu 1925 (vodja Alfred Auerbach), podobna prireditev na Dunaju 1931. Na krščanski strani je omeniti prizadevanja Vilme Mönckebergove, ki ustvarja zlasti v duhu liturgije (znan je njen govorski zbor »Pascha Domini« 1926). V okvirju izrazitega laičnega odra je najvidnejši delavec dr. Ignaz Gentges (pri Bühnenvolksbundu). Velikanska prireditev ob priliki katoliških dni na Dunaju 1933 je tudi slonela na elementu govorskega zbora.

O našem stremljenju je zapisal Silvester Škerl v »Domu in svetu« tole: »Širjenje igrice za laične odre z jasno izraženo splošno tendenco, kakor jo zagovarjajo pokrenitelji akcije za »Ljudske igre«, češ, naj bo laični igravec idejno, kar sam hoče, in tvorno, kar pač sam zmore, nikakor pa ne sposoben ali nesposoben posnemovavec poklicnega igravca, vsebuje nedvomno pravilno jedro in ga moramo iskreno pozdraviti, zakaj stremljenje, ki je na začetku te akcije, je za pojav nepoklicnega, a v odgovorne in težke funkcije poklicnega laičnega odra bistvene važnosti.«

Čudimo se in se ne moremo načuditi paradoksom. Vaški oder igra Shakespearejevega »Othella«, ljubljansko gledališče pa hodi gostovat »na deželo« »med mili narod« — s »Turškimi kumarami« in »Charleyevo tetko« ... Ne vidimo v tem samo rušenja dela, ki ga nekateri z idealizmom vršijo, vidimo še vse bolj — žalitev za naše podeželsko ljudstvo in dokaz, da Narodno gledališče, ki ga vzdržuje ves narod, niti pojma nima o stanju naših odrov v »provinci«, še manj pa o poslanstvu, ki ga mora vršiti, če se res hoče podajati na gostovanja.

Založba »Drama« v Ljubljani je doživela zelo važno spremembo. Izstopil je Jože Vombergar, ki bo svoja dela izdajal znanprej sam, medtem ko bo delo založbe vodil Jože Krajnc. Vombergarjevo »Zlato tele« sicer še izide v založbi »Drami«. O tej založbi, ki je začela delovati eno leto po zasnovi naših »Ljudskih iger«, je napisal naš sodelavec Petančič v »Vzajemnosti« tole: »Drama«, ki je začela izhajati v Ljubljani, ima strogo značaj odra v stari smeri, ki ga lahko gojijo gasilna in druga društva. V vsaki številki je vse polno kričečih nasprotij in vsaka prinese drugačno ideologijo ljudskega odra. List je naši ideologiji nasproten in zato uporaben le toliko, v kolikor prinaša tudi praktične nasvete« (Vzajemnost, XXIII—2, 1934, članek: Kako bo z našo igro? str. 40). Silvester Škerl ocenjuje to novo podvzetje v »Domu in svetu« (letošnja 1.—2. številka, v članku »Novo gledališko slovstvo« na str. 112) med drugim takole: »... Dasi nahajamo na mnogih mestih v člankih raznih avtorjev prav točno opredelitev nekulturnega diletantskega in prepotrebnega resnega laičnega odra, se celotna pojava revije vendarle ne pokaže dovolj dorasla logičnemu izvajanju načel

ter ustvarja tako pri čitatelju zmedo. Kako naj n. pr. poklicni gledališki strokovnjak, ki vendar pojmuje naloge gledališča povsem drugače kot laik, le-temu daje nasvete, in še celo idejnega pomena? — Ne glede na to pa mi — odkrito rečeno — nič ne ugaja vsiljivi način občevanja podjetja z naročniki, še manj pa takšne cenene senzacionalne vabe, kakor ona o slovenskem zvočnem filmu ... temu pravimo pri nas »Bauernfängerei«. Dasi je vodstvo revije pridobilo za sodelovanje resne in sposobne ljudi, ki so ji dali dobre prispevke, se mi vendar zdi, da ves pokret ni pravilno usmerjen, da mu manjka solidnosti in resnobe, zato pa ima vse preveč kramarske kričavosti. Ako hoče list po tej poti naprej, naj se hitro pripravi na svoj konec; v tem primeru naj si še pravočasno izpraša vest, ker bo kot smrtni greh vzel s seboj v grob propast izvrstne zamisli. S takimi stvarmi se ne smemo igrati. — Temu bi s svoje strani dodali samo še ugotovitev, da je revija »Drama« v zadnji številki vendarle opustila izraz »diletant« in se zatekla k novi oznaki za staro stvar. Odslej deluje za — »amaterski« oder. Igralska doba se po naših odrih zaključuje. Od objavljenih štirih iger pa je »Drama« izdala dozdej samo eno — »Slabo vest«.

Kaj se igra

Marec

Ta mesec smo dosegli svojevrsten rekord. Naš »Slehernik« je dosegel 24 predstav. Takoj za njim pride Deutsch-Finžgarjev »Pasijon«, ki je doživel 11 predstav. A tudi »Slovenski pasijon« ni dosti za njim. Zabeležili smo 10 predstav. Ostale številke so manjše. In sicer so bile po 4 predstave: Črni križ pri Hristovcu, Carski sel. — Po 3 predstave: Darinka. — Po 2 predstavi: Srenja, Dom, Roža Jelodvorska (= Cvetina Borograjska), Koroški tihotapci, Mlada Breda, Žrtev spovedne molčečnosti, Deseti brat. — Po ena predstava: Miklova Zala, Stari grehi, Julij Cezar, Malo zares in malo za šalo, Othello, Skrivnosti sv. maše, Utopljenca, Ljubezni in morja valovi, Pri kapelici, Prisega o polnoči, Glas od doma, Žrtev prisega, Nebesa na zemlji, Trije očetje ali stari grehi, črni grehi, Roksi, Mali Parižan, Egiptovski Jožef, Divji lovec, Raj potepuhov, Marija Magdalena, Igra apostolov, Živa pokopana, Domen, Tri modrosti starega Wanga, Golgota, Lepa Vida, Henrik, gobavi vitez, Revček Andrejček, Izobraženec, Sirota Jerica, Ponižani in razžaljeni, Anima, Hlapec Jernej in njegova pravica, Gospa ministrovka, Beneški trojčki, Rože bom trosila, Sultanova hčerka in dobri vrtnar, Dve nevesti, Narodni poslanec.

Podatke za to smo črpali iz »Slovenca«, »Domoljuba«, »Slovenskega gospodarja« in »Delavske pravice«. Vseh predstav lahko zabeležimo 109.

Od teh je okrog 10 odstotkov veselih iger, kar moramo spričo postnega časa, v katerega znamenju je stal ves mesec marec, odločno grajati.

Posvetnih iger sploh pa je bilo 50 odstotkov, kar je tudi značilno.

Nemara tudi to pot število predstav lahko zaokrožimo na 150.

Nekaj, česar ne razumemo

Skoraj nemogoče se mi zdi, da katoliški oder sega po izrazito marksistično zaostrjenih delih. Da se to vendar godi, dokazuje še enkrat velikansko zmedo, ki vlada še zmeraj pri nas. Nekje na Gorenjskem so igrali Delakovo priredbo »Hlapca Jerneja«. Pri predstavi v ljubljanskem opernem gledališču (igral je »Delavski oder«) 1932 sem na koncu samo čakal, da mnogoštevilna delavska publika zapoje internacionalo ... In zdaj se zgodi, da isto stvar igra — katoliška cerkvena bratovščina v postnem času. Če se voditelji našega igranja po posameznih krajih ne bodo zavedali, kaj je njihova dolžnost, bomo morali prihajati s točnejšimi podatki. Menimo, da so take predstave **katoliški kulturni škandal**.

Neko drugo društvo na Gorenjskem se je tako zaverovalo v operete, da ne more in ne more nehati. Prejšnji mesec smo zabeležili »Viktorijo in njenega huzarja«, zdaj moramo spet zabeležiti opereto »Pri belem konjičku«. Če je to katoliško prosvetno delo, poglobljanje in utrjevanje katoliškega farnega občestva, potem nimamo z vsem svojim prizadevanjem v slovenski katoliški javnosti mi nič več iskati. Ampak

IGRA POD MILIM NEBOM / Niko Kuret (Kranj)

Pogled v zgodovino teatra nam pokaže, da so najsijajnejše dobe resničnega ljudskega teatra poznale samo predstave pod milim nebom. Stari grški teater si je ustvaril gledališča, ki se jim še danes divimo. Pod pobočjem so si postavili oder, pred njim uredili polkrožen prostor, sredi njega namestili žrtvenik, v zmeraj večjih polkrogih pa so se dvigale druga nad drugo vrste kamnitih sedežev. V tako gledališče je šlo tudi petdeset tisoč gledavcev. To je bilo tudi potrebno. Saj so se zbirali rojaki iz vse Grčije vsako leto k igram, ki so bile nele verska svečanost, ampak tudi narodna slavnost. Pod sinjim grškim nebom je ves narod gledal tri dni žalne igre, nato pa veselo igro.

Nekaj podobnega je doživel drugi vrhunec teatra, čas srednjeveških misterijev. Za veliko noč ali za praznik mestnega farnega patrona so se zbrali meščani in okoličani na glavnem trgu. Tu so bila postavljena odrišča, ki so predstavljala razne kraje, kjer se je igra odigravala, ali pa so se mimo gledavcev pomikali posamezni prizori v sprevodu. Prvotno se je igra vršila samo pred cerkvenimi vrati, — saj je bila prišla iz cerkve.

Ko pa je z renesanso postal teater zadeva boljših krogov, to je, samo enega družabnega sloja, je bilo konec mogočnih občestvenih predstav na prostem. Oficielno je ljudski teater prenehal z renesanso. Živel je pač še naprej v oddaljenejših krajih, kamor ni mogla tako brž prodreti nova miselnost. Oficielni teater pa se je umaknil v zasebne palače velikašev, ki so si ga spremenili večjidel v svojo zabavo. V teh palačah se je polagoma izoblikoval tip gledališča, kakršnega poznamo danes (prim. naše operno gledališče v Ljubljani): lože za posamezne aristokratske družine, ki so zbirale okrog velikaša mecena. Le poredkoma je igra zašla tudi v teh časih pod milo nebo. A ni se spozabila na trg; tam ni imela kaj iskati. Ustavila se je v parku za palačo.

Na trgu je slejkoprej ostala umetniško manj vredna »ljudska« burka. Ta doba pa je prinesla tudi na splošno novo pojmovanje teatra. Iz nekdanjega slavnostnega dejanja ob prazničnih dneh postajajo predstave čimdalje bolj stvar zabave, ki si jo človek privoščič pogosteje in seveda po opravljenem dnevnem delu. Tako so se tudi širšim krogom namenjene predstave morale pomikati v večerni čas. Spričo evropskega podnebja pa je postalo igranje v pokritem, zaprtém prostoru skoraj

neizbežno. Primer takega, seveda angleškim razmeram prikrojenega ljudskega, a tudi edinstvenega teatra nam nudi Shakespeare.

Velikanski preobrat je bil storjen. Teater ni več znan kot mogočno občestveno doživetje, ki se samo po sebi umevno vrši pod milim nebom, ampak kot stvar zabave ali pa kot doživetje posameznika in večje ali manjše skupine posameznikov, ki pa ne predstavljajo ne naroda in ne kakega posebnega občestva. Takšen je oficialni teater ostal do današnjih dni...

Klasičen primer teatra iz srednjeveško-vernega duha, ki se je rešil prav v današnje dni, pa je Oberammergau. Oberammergauski pasijon se igra pod milim nebom, na simultano zamišljenem pozorišču (moti le v

Pogled na nunsko cerkev v Ljubljani na Kongresnem trgu z odriščem, na katerem se uprizarja „Slehernik“.

sredo postavljeni omarni oder), ki še jasno kaže prvotno zamisel. Pokrili so v zadnjem času samo prostor za gledavce. Oberammergauski pasijon pa tudi ni zabava, ampak je občestvena zadeva, je praznično dejanje, ki se odigrava komaj vsakih deset let.

Iz dozdej povedanega pač lahko razberemo tole:

Če hočemo iz igre napraviti močno občestveno doživetje in je igra sama na sebi za to primerna, jo moramo postaviti pod milo nebo. Velike duhovne igre naj se uprizore na prostem, velike snovi iz narodovega življenja v preteklosti in sedanjosti, vse, kar po svojem bistvu more in hoče biti veličastno, slavnostno, monumentalno, vse, to se mora uprizoriti pod milim nebom. Takšna uprizoritev seveda ni za vsak dan.

Konec preteklega stoletja so začeli mnogokje razmišljati o uprizoritvah na prostem. V Franciji bi lahko našli dolgo vrsto krajev, kjer so prirejali (deloma po starih rimskih amfiteatrah) predstave pod milim nebom. Bila pa je to samo moda in pretežno le igračkanje presitih igrskih vodij. Dvoje velikih in resnih podjetij bi pa le omenili. Eno je „Ljudsko gledališče“ Maurice-a Pottecher-ja, Francoza iz Vogezov, ki je 1895 v svojem domačem kraju ustanovil dolgo časa najznamenitejše resnično ljudsko gledališče na Francoskem. To gledališče se je nahajalo pod milim nebom, ozadje je tvoril razgled po prelepi gozdni vogeški pokrajini. S Pottecherjem v zvezi je treba imenovati René-ja MORAUX-a, ki je blizu Lausanne-a v francoski Švici postavil podobno gledališče. Drugi primer takega podvzetja je Wachlerjevo gledališče v nemškem Harzu. Največji teoretik ljudskega teatra Romain Rolland je ob teh primerih in ob ostankih švicarskega ljudskega teatra, ki se je ohranil vseskozi v predstavah pod milim nebom z velikanskimi množicami nastopajočih, odločno izrekel za slavnostno igro ljudstva pod milim nebom.

Po vojski je pokazala najprej sovjetska Rusija, kakšna sila tiči v monumentalnih prireditvah na prostem. „Zavzetje Zimske palače“ (1920) in druge take predstave, na katerih so nastopale množice do pet tisoč igravcev, ostanejo edinstvene v svetovni zgodovini teatra. V ostali Evropi srečujemo podobne poskuse zlasti v socialističnih, v zadnjem času pa tudi katoliških vrstah (razni nastopi ob slavnostnih prilikah po stadionih).

Tisti pa, ki je do dna doumel skrivnost starega ljudskega teatra in pomen njegovih prireditev pod milim nebom in ki se mu je do kraja pristudil enostranski, neobčestveni teater, je bila — mladina. Ona je izkopala stare misterije in jih začela uprizarjati pred cerkvami, ona je oživila srednjeveške burke in jih začela igrati, — pod lipo sredi vasi. Mladini so sledili veliki pesniki in igrski vodje (Reinhardt). Kaj rado, da je oficelnemu teatru igra na prostem samo spet nova vnanja možnost. Nič zato. Naj bo drugim in druge moda, — nam bo igra pod milim nebom notranja potreba.

Z igro hočemo osvojiti svet, hočemo ga osvojiti za Kristusa. Ne bomo se zato vedno zapirali v dvorane, — šli bomo tudi na trg, sredi medenj. Vršili bomo tako apostolsko delo. A tudi mi bomo zunaj globlje zadihali in se sprostili. Igra pod milim nebom bo vsako leto naše najlepše igralsko doživetje.

POD MILO NEBO! / D. L. (Ljubljana)

Tudi to stremljenje je nujno v skladu s smerjo novega gibanja pri našem »Ljudskem odru«. — Gotovo je tudi to en element, ki bo dal poudarek na bistvo naše nove smeri.

Marsikatera naša igra zunaj v lepi božji naravi bo pridobila na pristnosti, na naravnosti in mnogo izgubila na včasih pretirani mehanični nepristnosti in odbijajoči naivnosti. Saj vidimo včasih na naših odrih kulise kot produkt naivnega diletanta »pleskarja«, kar ponekod vzbuja nele vtisk naivnosti, ampak tudi popačenosti in smešnosti, ki nas moti. V naravo, kjer je preprostost, skladnost, harmonija brez popačenosti in našemljenosti, mora stremeti naša igra. — Zunaj na prostem izgubi igravec z lahkoto nekaj na tistem pretiranem mehaničnem igranju, ki je brez doživetja; narava bo prisilila igravca k pristnemu, naravnemu igranju, kot mu je dano po naravi. Našo igro bo zajel dih resničnejšega življenja in bo postala s tem tudi preprostejša, kar je tudi važen element pri našem delu na odrih. (Omeniti pa moram, da razumem naravo tukaj v najširšem realnem pomenu besede, naravo z njenim zelenjem, cvetjem, hišami itd.).

Pred dvema letoma sem gledal »Slehernika« v Ljubljani, na zares za to pripravnem prostoru pred nunsko cerkvijo. Kdo more reči, da ni vplival in dosegel mogočnega uspeha predvsem radi svoje mogočne naravne pozicije tam na trgu pred cerkvijo? Ta okoliščina je napravila na vse globok vtisk. Mogočnost cerkvene fasade s portalom, zvonjenje vseh ljubljanskih cerkvá, mogočno doneče petje in godba (orgle!) s kora, vse to je napravilo igro zelo pristno, naravno. Narava s svojo preprostostjo in naravno popolnostjo daje igri resničen okvir.

Je pa igranje v naravi tudi pridobitek v tehničnem oziru, saj narava skoraj da vse nudi, kar je potrebno za okolje razen obleke in drugih rekvizitov. — Seveda je v tem oziru mnogo odvisno od srečne izbire kraja za igranje. — Prihranimo si s tem marsikatero stroške za razne specialne tehnične naprave, se na lahek način obvarujemo raznih neprijetnih defektov in motenj, ki jih doživljamo večkrat na odru v dvorani. Saj nam narava nudi ozadje s slikovito cerkvico ali domačimi hišicami, s katerih oken vise nageljni, saj imamo ponekod še starodavno lipo na sredi naše vasi, saj imamo marsikje še kak star grad v najbližji okolici ali imamo še kje kako pripravno dvorišče ali trg pred cerkvijo, kjer najdemo mesto za rešitev svojega načrta. — Večinoma bo našla duhovna igra svoj najugodnejši prostor pred cerkvijo. Sicer pa je to stvar še praktičnejših in konkretnjših nasvetov v kakem drugem članku. Jasno pa je to: če bomo s tem začeli, bomo sigurno nastavili lopato za pravilno in uspešno delo.

Mimogrede mi je prišlo na misel: zakaj prav za prav film ljudi tako privlačuje? Jasno mi je danes to vprašanje! Film »vleče« predvsem po lepoti naravnih slik, ne toliko po besedi, ki je prav za prav »preparirana« in spačena. Mislim, da to drži. S tem stremljenjem bomo »udarili« tudi film »na glavo« in ljudi bomo polagoma vrnili na ta način k pristni igri zunaj, v lepi naravi. Živa beseda in naravni okvir imata moč in morata nujno žeti zaželjeni uspeh.

Pa še nekaj naj omenim, kar bi veljalo predvsem za duhovne igre na prostem. Duhovna igra, kar je tako samo po sebi jasno, meri na

375. obletnico Shakespearejevega rojstva. (23. 4. 1564) so proslavili v Angliji s predstavami pod milim nebom. Slika kaže tako predstavo.

dušo. Zunaj bo našel ta namen mogočnejši odmev v naših dušah, saj smo zunaj pod jasnim soncem, sredi cvetja in zelenja bliže Bogu. Igra zunaj na prostem, pod milim nebom bo dobila s tem tudi pečat večje občestnosti. Vplivala bo odrešilno in ne trdo ali težko! Naša duša, naša vest se morata v njej znajti in zbrati.

Tudi naša posvetna ljudska igra bo našla zunaj v lepi naravi pravo mesto. Koliko je po naši zemlji naravnost klasičnih krajev in s tem danih prilik za ljudsko igro zunaj v prosti naravi (prav posebej še v najožji bližini farne cerkve!). Saj mora nujno zaživeti vsa fara k novemu življenju in domačemu pristnemu veselju.

Torej oprimimo se tudi te formalne plati v našem gibanju prav v sedanjih poletnih mesecih, ko je baš pripraven čas za to! Trud najbrž ne bo zaman! — Saj smo dozdej zares še preveč navajeni na tiste „poupackane“ kulise in prisiljeni okvir na odru, na ponekod zadržljivi prostor v dvorani, kar ovira pristno in resnično zbranost igravcev in gledavcev ter igro samo kvari. Narava nudi svoj prostor in je pripravljena. Nagib je tu, ne čakajmo, ampak začnimo!

BELEŽKE O GLEDALIŠČU NA PROSTEM / Vojmil Rabadan (Zagreb)

Namera uredništva »Ljudskega odra«, da to številko svojega odlično urejevanega in pri nas Hrvatih zelo cenjena glasila posveti igri pod milim nebom, me je zvalila, da iznesem nekoliko, seveda popolnoma subjektivnih in nepretericijoznih beležk o prilično številnih poskusih na tem poprišču pri nas in o nekih činjenicah, ki so naša stremeljenja potrdile v teoretskem in praktičnem pogledu, a se mi zdi, da bi mogle biti splošno merodajne.

Pri nas Hrvatih predstave pod milim nebom (s tem ne mislim običajnih gledaliških predstav, prenešenih v kakšen vrt, ampak prave slavnostne igre — Festspiele — večjega stila niso tako nenavadno stvar. Zlasti na jugu, kjer se že tako največji del življenja vrši zunaj hiše, v resnici pod »milim« nebom, se je ohranila tradicija naših starih »skazan«, ki so se tako dolgo predstavljala pred divnimi stolnicami Primorja in Dalmacije (na pr. v Starem gradu še leta 1837, drugje pa še kasneje). Ta tradicija živi tudi v naši dobi ne samo v nekaterih ljudskih viteških igrah kakor je na primer »Moreška« (simbolični ples z orožjem ob majhni dramatski intrigi, izraženi v nekoliko stihih), ki se vsako leto izvaja na trgu v Korčuli na dan sv. Teodorja, zaščitnika mesta, in v manjših lokalnih proslavah na prostem, temveč tudi v pravih festivalih, kakršen je bil leta 1913 v Splitu, ko se je v edinstvenem peristilu Dioklecijanove palače izvajala drama enega izmed najboljših hrvatskih dramatikov, pokojnega dr. Milana Ogrizovića (vas bo posebno zanimalo, da jo je režiral Slovenec, član zagrebškega gledališča, Hinko Nučić) ali nedavna sijajna predstava nesmrtna in nam Hrvatom tako drage pastirske igre (pastorale) Djiva F. Gundulića, »Dubravke« (uprizorjene prvokrat dne 3. februarja 1628) pred kneževskim dvorom v Dubrovniku v zelo spretno zamišljeni režiji zagrebškega režiserja Tita Strozija in z zanosno glasbo Jakova Gotovca o priliki Kongresa PEN-klubov v tem mestu (24. maja 1933). Navdušene kritike pomembnih osebnosti, ki so v vseh jezikih izšle potem v najresnejših listih Evrope, so najboljši dokaz veličastnega vtiska, ki ga je ta predstava napravila na vse prisotne.

A tudi v Zagrebu, odnosno v njegovi najbližji okolici, smo videli v zadnjih letih tri poskuse, da se obnovi nekdanji sijaj avtohtone ljudske igre krščanskega značaja pod milim nebom: leta 1923 se je predstavljala v vrtu zagrebške nadškofijske palače obnova Vetraničevega »Pozvetilištvu Abramova« ob sodelovanju preko 250 oseb; potem so leta 1931 na starem Katarinskem trgu izvajali slavnostno igro o legendi slavne zagrebške slike »Majke božje od kamenitih vrata« ob priliki njenega jubileja; končno pa so preteklo leto seljaki zagrebške okolice uprizorili prvokrat misterij »Trški vrh«, ki prav tako obravnava sporočilo o postanku slavne hrvaške Marijine bože poti na Trškem vrhu pri Krapini. Velikanski uspeh tega »svečanog prikaza« je izvajalcem dal pobudo, da ga poslej uprizore vsako leto. Vse te tri ljudske igre (ob katerih bi lahko omenili nekaj izvedb manjše pomembnosti, na pr. uprizoritve Hoffmannsthalovega »Slehnika« v raznih mestih) so dela hrvatskega književnika dr. Velimira Deželića sina, znanega v naši književnosti po izvrstnih lirskih pesmih, sohdnih socialnih studijah in zelo dobrih romanih. On je danes, kolikor vem, edini jugoslovanski avtor, ki s svojimi ljudskimi igrami beleži pozitivne uspehe, čeprav

so se tudi nekateri drugi poskušali uveljaviti na tem poprišču. Velik del uspehov njegovih misterijev odpada na njegovega sodelavca, znanega hrvaškega komponista in muzikologa, dr. Božidarja sirolo, ki piše Deželičevim delom kongenialno glasbo visoke vrédnosti.

Na temelju vseh teh del in izvedb prihajamo do sledečih zaključkov, — do katerih bo sicer prišel vsaj pri nas vsakdo, ki se bo lotil obnove ljudske igre.

Predvsem je igra pod milim nebom edina možnost, da se ustvari in razvije prava ljudska igra, ki mora že po svojem bistvu biti monumentalna, hkrati pa vzvišeno enostavna. Vsa naša iskustva (pa tudi najnovejša z Deželičevo pasijonsko igro, ki sem jo sam režiral, o čemer bom eventualno še pisal) so nedvomno dokazala, kako naši ljudski igri, gotovo pa obnovljenemu krščanskemu teatru ni in ne more biti mesta v majhnih društvenih dvoranah in ne v stavbah naših poklicnih gledališč. Taka zgradba je nerodna na eni strani zaradi svojega omejenega pozorišča, na drugi strani pa zaradi izbrano okrašenega gledališkega prostora, kjer »razkošje« baročnih

Zaključni prizor ljudske slavnostne igre „Majka božja od Kamenitih vrat“ dr. Vel. Deželića sina v Zagrebu 31. maja 1931 pred cerkv. sv. Katarine.

dekoracij in rdeči žamet foteljev napravljajo ta prostor važnejši od odra. Vse to spravlja iz tira in zmanjšuje plemenito enostavnost in veličino igre, ki mora biti sama sebi dosti, in brez rešitve ubija tisto posebno vzvišeno razpoloženje, ki je prvi pogoj svečane igre, zlasti krščanske. Potem pa — v takšno stavbo nikoli ne boste spravili našega ljudstva, če vam je tudi gledališče na razpolago. Ono še predobro čuti da to ni zanj, ker so to bleščečo hišo postavili tisti krogi, ki povečini prihajajo v gledališče iz dolgega časa in že dolgo niso več sposobni, da doživljajo misli prikazanega dela in se ob njih navdušujejo, zato pa iščejo užitka v zunanjem blesku, ki jih popolnoma zadovoljuje. Ljudstvo se tukaj za nobeno ceno ne počuti svobodno, ženira se, in mnogo bolj zadovoljno je, če gleda, čeprav stoje, predstavo izven tega okvira, ki mu je odveč. In zato more naša prava ljudska igra (vsaj sedaj) uspeti samo pod milim nebom, kjer se lahko ustavi tudi človek, ki pride slučajno mimo, in izgubljeni berač. Prireditve in delo v majhnih dvoranah morejo biti namenjene samo ožjim krogom in morajo služiti samo kot priprava za igro vélikega stila, ki se mora

izvajati izključno na prostem. Za to imamo tudi druge razloge (na. pr. higijenske itd.), ali to bi nas zavedlo predaleč.

Ko smo pa prenesli ljudsko igro iz gledališčne stavbe, kam naj jo postavimo? Mislim, da se na to lahko brez oklevanja odgovori: prenesimo jo na vas in sicer izključno na vas, vsaj pri nas. Mesto namreč nudi le relativno malo primernih mest za igre pod milim nebom, če izvzamemo psamezne historične zgradbe in cerkve, ali tudi na te tako tišči atmosfera in razdvojenost mestnega življenja, da ne ustrezajo tistemu razpoloženju koncentracije in doživljanja duševnega dogodljaja kakor kakšen kraj daleč od vrtoglavega plesa modernih Babilonov.

Drugi razlog je publika, na katero se obračamo. Mestna »redna gledališka publika« ne bo prišla na take predstave, ali če pride, jih bo gledala kot kuriozum in bo ostala hladna. »Ljudstvo« pa je v mestu zelo pisana in heterogena mešanica: najbednejše njene sloje bomo težko zainteresirali za teater, ker teater zahteva neki duševni mir, zbranost in vsaj približno gmotno brezskrbnost. Sicer skrbi, potrnost in cinizem

Prizor iz Deželičevega misterija „Na Trškem vrhu“, ki so ga igrali Križarji in Cecilijanski zbor v avgustu in septembru 1933 pod milim nebom v Krapini pred trškoverško cerkvijo ob seljačkem festivalu: Žanjice prinašajo venec.

ubijajo takó voljo kakor tudi možnost navdušenja za vzvišenejše, nematerialne ideje... Primum vivere dein... Zdi se mi, da je to hkrati razlog, da »delavski teater« ni še nikoli prišel preko govorniške tribune za harangiranje množic, razumljivo pa je, da v današnjih težkih prilikah drugo delavca ne more zanimati...

Razen tega imajo slavnostne ljudske igre v mestu nevarnega sovražnika vprav v tisti publikii, ki najredneje obiskuje »ljudske predstave«. To je tisti malo meščanski stan, ki po svojem duševnem nivoju ni več enak zdravim preprostosti vaščana, a na drugi strani ni na višini intelektualnih krogov, od katerih je dobil in napačno razumel samo posamezna svojstva: nagnenje k »razkošnemu«, »finemu«, »udobnemu« (mislim, da je jasno, zakaj to stavljam v narekovaj!). Zato je takemu elementu ideal pisana dvoranica, v kateri udobno sedi in oponašaš gospodo, uživajoč vodene, plitve in brbljave »igrokaze« izpod peresa tega ali onega prijatelja. V tekstu ponavadi gomaze trivialnosti in »loci communes«, opremljen je z »izredno realističnimi« kulisami, a »prepričevalno«, »z uživetjem« itd. igrajo pretirani in afektirani napol-intelligentje.

Kako naj takšen našarjen, malenkostni ambient dojme veličino duhovne igre pod milim nebom, brez panoptiškega dekorja, z angeli, ki nimajo papirnatih kril, z vragovi, ki niso »španski huncveti« s pol metra dolgim jezikom itd. itd.? Kar je še najhuje: takšen ambient je naravnost drzno »kritičarski« razpoložen in tisto, česar ne razume, kratko in malo omalovažuje ...

Pojdimo torej ven iz gledališkega poslopja, ven iz teh purgarskih dvoranic, v prirodo, na vas, kjer nas čaka primitivnost, ki je še nič ni zastrupilo! Kmet ni pseudoraciona-list in ne pseudoestet, on prihaja pred igro z odprtim srcem, sposoben, da s svojim zdravim instinktom in bistroumnostjo občuti in se iskreno navduši za nekaj velikega in lepega, da brez pozérstva sodeluje v igri: tu je torej to občestvo, ki je potrebno, da dá teatru moč in polet, tu je zdrava preprostost, neposrednost in primitivizem, po kateri današnji omehkuženi in v igrško snobov spremenjeni teater toliko vpije!

In zato prirejamo svoje igre pod milim nebom na vasi, kjer je vera močna, fantazija bujna kakor pri otrocih, sposobnost doživljanja neokrnjena. Mestni element pa naj zahaja na vas gledat take igre kakor na božjo pot: pomešan med kmečki element bo morda postal spet sposoben za navdušenje, ki mu ga je njegova blaziranost ubila.

Prizor iz misterija „Na Trškem vrhu“: Sveti kip rešen iz rok hudega duha.

Kakšne pa naj bodo te ljudske igre na vasi? Mislim, da je naša, to je **Deželiceva** formula pravilna. V prvi vrsti mora biti igra avtohtona. Za nobeno čeno ne smemo presajati ne del, ne delovnih smernic od drugod: če kmetje v Švici igrajo ta ali oni lokalni misterij, ni razloga, da bi se ga mi oklenili; če na primer kakšen Francoz oživi v igrski opravi kostume in figure s svojih reliefov in portalov, ne more to na nas delovati tako, kakor na njegove sonarodnjake. Vse v igri mora biti naše, izvorno, ali pa vsaj prilagojeno našemu duhu. Tekst igre naj vsebuje verovanja, težnje, legende in tradicije našega ljudstva; priredba naj vsebuje čim več momentov in elementov iz našega narodnega življenja in naših običajev. Kje pa hočemo dobiti lepšo scensko glasbo kakor so domače pesmi, kakšni prizori igralske množice morejo biti učinkovitejši od stiliziranih in do veličine obreda dvignjenih narodnih običajev, in mar je treba ob naših prekrasnih slikovitih narodnih nošah še iskati krepastega papirja in cenenege satena za kostume? Sicer pa ni naloga ljudske igre pod milim nebom, da kaže trike scenske tehnike, ampak da ustvari čim ožji kontakt čustev, ki prešinjajo av-

torja, igravca in gledavca! Vsaka igra bodi navezana na kakšen slavnostni dan, na žegnanje, praznik itd., in ko ljudstvo pride k proslavi, naj ga odrišče pred cerkvijo ustavi, da ne krene takoj po cerkvenem opravilu v gostilno. Igra pa naj mu oživi v scenski obliki svetinje, ki jih spoštuje, in probleme, s katerimi se bavi, v preprosti evangeljski obliki, a tudi tako vzvišeno, vsebine polno kakor so evangeliji. Igra naj bo pretkana s poukom in zdravim humorjem, spremlja naj jo pa pesem in utripanje navadnega življenja, ki daje vsemu temu neposrednost in toplo intimnost.

Vse te odlike kaže krapinski misterij »Trški vrh«, dozdej najuspelejša hrvaška slavnostna igra. Legenda, kako je nastala ta cerkev, je večje in zanimivo dramatizirana, fuzija religioznega nadnaravnega elementa s prizori iz navadnega življenja se je izvršila tako posrečeno, da niti ne čutimo prehoda. Niti malo se ne čudimo, da za ženjicami prihitijo pred kmečko hišo angeli ali se na ovinku pokaže Marija sama ... Prav gotovo pa se to ne zdi čudno ljudstvu, ki v tem vidi samo ilustracijo svojega duševnega sveta, izraženega v pesmih in legendah, zakaj v Deželičevem delu ni prav nič izmišljenega, nič ni vzetega samo zaradi scenskega efekta. Vsa vsebina in vsi vzporedni momenti so z zares redkim okusom in spretnostjo izbrani detajli iz samega narodnega življenja in duše, pisatelj je vzel iz naroda snov in mu jo vrnil v oplemeniteni, umetniško izdelani in dostojni obliki. Vrhu tega pozorišče ni imelo papirnatih kulis, ampak pravo drevje in travo, ker se je igralo na cerkvenem dvorišču, prav tam, kjer se je bil dogodek odigral. Tako je naravno, da je takšno delo moglo biti povsem blizu in razumljivo seljakom, ki so ga igrali (vsi igravci so bili seljaki) in gledali, medtem ko so meščani, med katerimi je izvedbi prisostvovalo več znanih umetniških osebnosti, gledali z redkim užitek izvirno igro, ki je pravi krasni mozaik iz narodne življenja. Tako se je pri tej zelo dobro odigrani predstavi vendarle znašel mestni in kmečki element in je v istem zanosu navdušeno odobral delo avtorja dr. Deželiča in dr. B. Širole, ki je napisal glasbo, zatem župnika Hranilovića, mladega režiserja Kiša, ki je delo prav dobro uvežbal, in igravcev, ki so bili po vrsti izvrstni. Eto, takšne so dosedanje ljudske igre pod milim nebom pri nas Hrvatih, a nove se že pripravljajo ... Ne vem, ali mi je uspelo, pokazati dosti jasno njihov verski in narodni karakter, ta dva najvažnejša faktorja, ki sta jim v osnovo in na katerih edino more uspevati in se razviti ljudska igra naših krajev.

Ali nima skoraj vsaka naša fara takšno lepo priliko za igro na prostem? Slika nam kaže prelepo pozorišče ob cerkvi na Brunku nad Radečami. Ali je tu še treba kaj kulis?

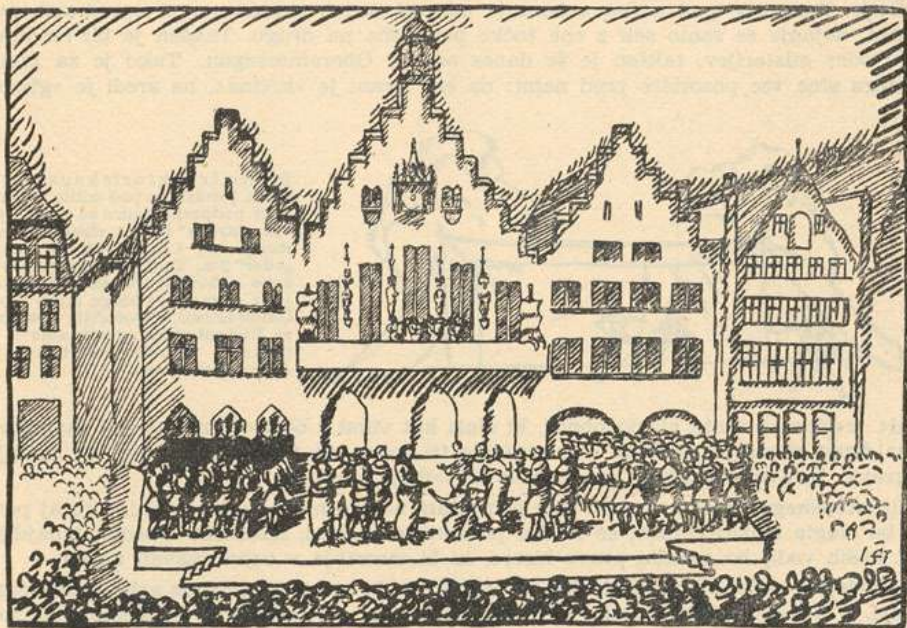
KAKO NAJ IGRAMO POD MILIM NEBOM? / N. K.

Bil sem nekoč pri predstavi, ki jo je neko časti vredno društvo igralo — »pod milim nebom«. Pač tako, — v zadnjih letih se je dostikrat bralo in govorilo o predstavah pod milim nebom, zdelo se je, da takšna predstava skoraj spada k — modernosti in naprednosti.

In zares. Kaj so naredili? Na prostranem dvorišču so postavili oder. Oder po vseh pravih. Iz dvorane so prenesli na ta oder zastor, privlekli težka platnena slikana ozadja, zvelikli kup kulis — in kratko in malo preselili oder iz dvorane na dvorišče. In nato so igrali.

Kaj je bil učinek tega igranja? Samo eden: manj smo se potili — bilo je poleti —. Nič več.

To igranje na prostem ni bilo nikako doživetje kakor je bil Slehernik pred nunsko cerkvijo v Ljubljani. Ta predstava je bila — nesmisel.

Primer uporabe starega mestnega trga za predstavo pod milim nebom. Za ozadje služi pročelje starinskega poslopja, za igravce so pripravili preprosto odrišče. (Slika iz knjige „Gemeinschaftsbühne u. Jugendbewegung“.)

Kako usodno je, če se ljudje oklenejo kakšne stvari iz — mode, ne da bi bili doživeli njenega bistva, še manj pa notranje potrebe po njej! Ne, igranje na prostem nam ne sme nikoli postati moda! Nikoli ne!

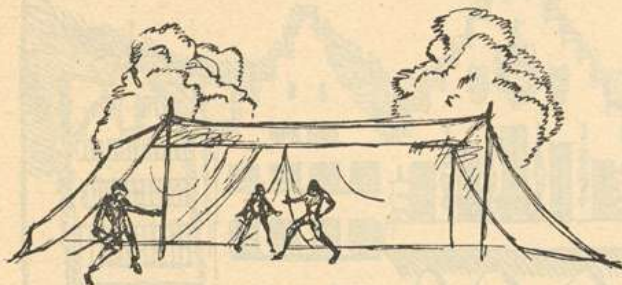
S tem, da igro preselimo pod mило nebo, dobi vse drugačen okvir in vse drugačno vsebino.

Tega okvirja pa ne smejo tvoriti rekviziti — zaprtega prostora, ki ima popolnoma svoje zakonitosti. Kričeč nesmisel je, če pod milim nebom igro bedasto našemimo s slikanimi kulisami in zastarelimi ozadji, naravnost neumno pa je, če hočemo prenesti pod mило nebo — omarni oder z zastorom...

Igra pod milim nebom zahteva za svoj okvir golo, nepokvarjeno naravo: hoče se ji učinkovitih arhitektonskih ozadij (star grad, slikovit zid, starinska cerkev, gozdni rob, mogočno pečevje, — ali pa odprt pogled na lepo pokrajino) brez retuširanja — ali pa si pomaga s posebnimi sredstvi. V tem je skrivnost uspeha Slehernikovega v Ljubljani in Salzburgu, v tem skrivnost svetovne slave oberammergauskih iger.

Igra pod milim nebom pa tudi zajame vse širše občestvo gledavcev. V dvoranah je igra več ali manj samo zadeva tistih, ki gledajo. Pod milim nebom pa dobi veličastnejši pomen. Dviga se v monumentalnost, še tako preprosta vsebina postane mogočen simbol. Ali ni vsakdo opazil, da je učinek Slehernika pred cerkvijo vse drugačen kakor v gledališču? To kažejo izkušnje z neštetiimi drugimi igrami, namenjenimi prvotno igranju na prostem (srednjeveški misteriji). Iz tega kajpak tudi sledi, da ni vsaka igra primerna za predstavo na prostem. Individualno-psihološki usmerjene igre sodijo samo na oder v zaprtem prostoru, v grobih konturah zarisane, tipizirane, velika vprašanja splošnosti ali občestva obravnavajoče igre pa naravnost kličejo, da jih prenesimo pod milo nebo!

Igranje pod milim nebom pa seveda pomenja še drug prelom: prelom z našo »odrsko« tradicijo. Pozorišče pod milim nebom je namreč nujno simultano: ni sprememb pozorišča, dejanje se samo seli z ene točke pozorišča na drugo. Takšen je bil srednjeveški oder misterijev, takšen je še danes oder v Oberammergau. Tako je za Izgubljenega sina vse pozorišče pred nami: na eni strani je »krčma«, na sredi je »glavni

Primer frankfurtskega šotora za predstave pod milim nebom. Stiri podpore paľice so visoke po 5 m, »strega« in oba stranska dela merijo po 4 m, v globino meri »oder« 2 m. Tudi »ozadje« je zavešeno z razdeljivimi zastori. Šotor je iz navadnega blaga (klot) v poljubni barvi. Priporočljiv posebno za študentovska »gostovanja«! — (Slika iz Gemeinschaftsbühne u. Jugendbewegung.)

vhod« (cerkvena vrata ali podobno), ki služi kot vhod v očetovo hišo in kot marsikaj, in na drugi strani je »tujina«. Tako imamo tri točke, na njih in med njimi se dejanje odigrava. Igravci prihajajo izza cerkve in odhajajo za njo.

Arhitektonskega ozadja za naše igre pod milim nebom ne bo težko dobiti. Skoraj povsod bo mogla služiti cerkev, se bo dal porabiti star grad, starinsko obzidje. Iznajdljivost naših vodij bo odkrila prave bisere, ki bi marsikje v tujini izzvali zavist.

V naslednjem samo nekaj migljajev za primer, da bi hoteli igrati brez arhitektonskega ozadja. V takem načinu docela izgine pojav »odra« ali pozorišča v dosedanem nam znanem smislu.

Gledavci se zberó v polkrogu na travniku, v drugem polkrogu se postavijo igravci. Celota tvori sklenjen kolobar. Igravci, ki ne nastopajo, nadomeščajo »ozadje«, tisti, ki nastopajo, pa stopijo iz polkroga — odigrajo, in stopijo nazaj v polkrog. Lahko se pa tudi gledavci postavijo okoli in okoli in tako kolobar sklenejo. Tedaj pa prihajajo igravci po nekaj prehodih skozi kolobar in igrajo na nastalem okroglem prostoru v sredini kakor prej.

V Nemčiji je nastala tudi posebna rešitev »inscenacije« na prostem. To je frankfurtski šotor (Frankfurter Spielzelt), ki nam ga kaže slika. Zlasti potujoče mladinske skupine so se posluževale takega improviziranega pozorišča.

Razen »horizontalno« nameščene igre pa lahko pripravimo tudi »vertikalno« nameščeno. Igra se, na primer, prestavi v dolnico, gledavci pa posedajo amfiteatralično naokrog po pobočju. Lahko se pa tudi poslužimo načina shakespearskih prireditev v zadnjem času: postavi se oder v višini odraslega čoveka. Na odru se igra, in okrog pa stoje gledavci.

To so glavne možnosti. Ni seveda vsaka igra za vsakega izmed teh načinov. Pomen in vsebina igre lahko povesta, kateri način je zanjo najprimernejši: vsak ima namreč tudi svoj psihološki pomen.

Naj bi ti migljaji že enkrat razpršili predsodek, da je za igro na vsak način potreben — »oder«. Kjer ga nimate, je včasih še bolj prav. Nikar ne šivajte rjuh in ne tratite tramov in desak, da za silo postavite »oder« pod kozelcem in napravite samo žalostno karikaturu! Zaupajte stari izkušeni ljudski zakonitosti igre pod milim nebom in videli boste, da je bil vaš strah nepotreben!

Seveda: šara iz stare »Zbirke ljudskih iger« ni bila pisana za tako pristno ljudsko igranje.

NEKAJ MISLI S POTA / Davorin Petančič (Maribor)

Če bi človek vedno doma čepel., pa bi res mislil, da je vse ostarelo po naših farah in ne bi verjel, da veje res nov duh, da gre res novo življenje iz duš v svet.

Na belo nedeljo sem bil pri Sv. Lenartu. »Beneške trojčke« so igrali. V prvem dejanju je še vse tiho in napeto bilo, v drugem se je smeh razlival, da ga je bilo kar preveč, pa še v tretjem se ni podel, v zadnjem pa so se mišice že utrudile in usta, da se niso mogle več okrožiti v smeh. »Beneški trojčki« so »commedia dell'arte«, v njej je vse preračunano na uspeh. Le eno napako ima: smeha budi preveč, da bi ga bilo skoro za dve dobri komediji dovolj. Lenarčani so kar dobro igrali. Le čas ni bil pravi, se mi je zdelo. Na belo nedeljo ni pravega razpoloženja za Trojčke, ali bi ga vsaj ne smelo biti. Liturgija tega dne je tako zelo pomenljiva, da bi jo morali oživiti za sodobnega človeka ne samo v cerkvi, temveč tudi pred cerkvijo ali v dvorani. Žal — take igre še nimamo, ki bi pokazala globino krsta in njegovo pomembnost za vse življenje katoličanovo, ker je to njegovo rojstvo, vhod v svet nadnaravnosti. Tako igro — globok misterij bo, ki bo pa preprost in razumljiv, ker duhovno rojstvo naravnemu nalikuje — moramo dobiti. (To tako povem zato, ker se med brati mora vse povedati, kar bi bilo lahko boljše! Nič prikrite nezadovoljnosti med nami biti ne sme!)

Z igravcem sva govorila. Pravil mi je, da ga nič ne veseli igrati, če je malo ljudi, če ni dvorana vsa polna in vneta za igro. Iz njegovih besed sem mogel razbrati, da slutiti pravo. Nejasno hotenje raste v njem: biti iz ljudstva in za ljudstvo. Pri ustvarjanju na odru ga moti odtrganost od ljudstva, osamljenost mu jemlje polet pri oblikovanju lika. Pravil je, da bi rad na prostem igral, kjer bi se lahko zbrala vsa fara, ne gledat, temveč doživljat, soigrat. Čuti prav povezanost in nesvobodnost organizacije, ki je po svoji naravi omejena na članstvo, ker ni isto kot fara. Organizacija je v službi fare res, pa ne vzgaja vseh faranov, temveč le svoje člane in prijatelje, ker ni tako, da bi bil vsakdo iz fare obenem član organizacije in njen gojenec. Farani pa so vsi, če so v organizaciji tej ali oni ali pa v nobeni. Fara bi morala vsa skupaj doživeti cerkveno leto v cerkvi in izven nje. Zato je potrebna duhovna igra: voditi mora iz dvorane pred cerkev in končno v cerkev; ko bodo ljudje v otipljivi bližini — z odra — novega duha prav dojeli in v novo duhovnost se zaživel, si bodo zaželeli tudi cerkve, ki vse nadnaravno, kolikor ga človek lahko ima, poseduje in razdeljuje kot mati narava svojim otrokom. Vzgoja organizacije in vzgoja fare se ločita — zato je duhovna igra po svoji vsebini in po svojem poslanstvu farna igra. Zato mora duhovno igro le fara prirediti in ne organizacija, ki je ne ljubijo vsi. Tako sem igravcu še nekaj iz svojega dodal in mu je bilo bolj jasno tisto, kar je že prej v slutnji imel.

Z Lenarčani pa je lahko človek kar zadovoljen: igrajo sicer mnogo, pa dobre stvari. Meškovega Henrika so že tudi dali na oder. Zdaj bodo pa Pasijon, pravijo. (Škoda, da ne streme bolj za časovno paralelnost z liturgijo cerkvenega leta!)

Pri Sv. Benediktu smo se drugi dan mudili. Če koga občudujem, potem občudujem najbolj duhovnika, svivolasega župnika, ki živi ves za svojo veliko družino — župnijo.

Smešno je, če kdo govori o čudežih, pravijo. Meni je tudi smešno, če kdo gledališče ima za čudež! Govorijo in pišejo tako. To je moderen paganizem. Ne ločijo več ciljev od sredstev. Kako to dobro ve g. Gomilšek, dekan od Sv. Benedikta, ki se je vživel v nov čas tako, kakor nas mladih malokateri. Oder mu je umetnost in resničnost, pa le sredstvo za doseg višjih nadnaravnih ciljev. V tem je globlji zmisel vse katoliške akcije: prav spoznati cilje Cerkve in od njega ločiti sredstva, pa v življenju res tako delati in živeti, kakor smo spoznali. G. Gomilšek je prehodil veliko pot v preteklosti, ustanovil nebroj organizacij, bil je voditelj prosvetnega dela na Štajerskem, a ni nikdar pozabil, da je organizacija le sredstvo in ne cilj. Mnogi pa so na to razliko pozabili in ostale so jim zunanosti, telesa brez duha in življenja. V njegovi dekaniji Katoliška akcija uspeva, je zavalovilo novo življenje.

To mi je omenil: Trdijo nekateri, da nimamo snovi za odrska dela večje pomembnosti. Kaka snov — zanimiva in glčboka — bi bila zgodovina sv. bratov Cirila in Metoda. Tu ravno pri Sv. Benediktu sta bila sprejeta. To je resnica. Neizkopan zaklad! To bi bila naravnost prava ljudska prireditev. Na prostem bi se dala izvesti z velikim zborom ljudstva. To bi bila impozantna slovenska občestvena igra, kakor jih imajo drugi narodi! To misel neguje g. Gomilšek. Išče le umetnika — umetnik bi moral v resnici biti, — da bi idejo uresničil.

Od Benedikta sva navdušena odšla s Hrvatom spremljevalcem. Preko Sv. Antona, kjer so ponosni na to, da so odigrali Pasijon enajstkrat, k Sv. Juriju ob Ščavnici, kjer so Slehernika dali na deske in menijo Pasijon v kratkem v fari doživeti. Pred cerkvijo imajo zelo primeren prostor in jim ne bi prireditev na prostem velikih sitnosti povzročala. Za naš list se zanimajo, je tudi njihov list. Lepo občestno župnijo sem našel v Sv. Andražu. G. župnik Alt je pravil, kako je ljudsko petje še v ljudeh samih, da jih ni treba nič siliti. Če Zdravomarijo zazvoni, se ljudje pokrižajo na polju ali v cerkvi in začno peti Zdravomarijo. Moški sami jo pojejo, kar ne bi verjel. — Otroške prireditve, materinske dneve — ima gospod kar pred oltarjem. Na misel mi je prišlo, da ni nikjer bolj pripravljenih tal za duhovno igro kakor ravno v taki župniji, ki še diha enotno, ki čuti nadnaravno materinstvo farne cerkve. Občestvena fara, občestvena igra. V Sv. Rupertu naju je g. župnik Kodrič tako sprejel, da sva kar ves dan pri njem ostala. »Ljudski oder« je potreben, saj je naše igranje postalo že res čisto diletantsko. Tako je izjavil. Pa je tudi prepričan o tem. V pogovoru smo se razvneli, da je bilo veselje, vsebina našega govorjenja pa je bila Katoliška akcija, nova igra ...

Dve stvari sta se mi najbolj živo vtisnili v spomin: spoznanje, kako je bil »Ljudski oder« potreben, in zavest, da gre po farah res novo življenje. Naš pokret ni reklama, ni mišljenje in teženje kake skupine ljudi, temveč je spontan izraz novega gibanja. Ima torej za svoj obstanek garancijo duha: vse, kar je samo reklama, zamre, preden more pokazati kake uspehe, zamore ga zunanje sile (finančni krahi itd.), izrazi duha pa žive z duhom in umirajo z njim.

V Slovenskih goricah cvete v pomlad »ribs« živo rumeno in vonja prijetno in zdravo daleč okoli ... Vse polno njiv je posejanih z njim. Ko sem se znašel v mestu, se mi je zdelo, da mi nečesa manjka. Čez čas sem se zmisllil na rumene njive z »ribsom«. Zdrav, svež vonj in pa mlado sonce, to je tam zunaj, v mestu pa ga ni ...

P R A K T I Č N I D E L

Razgledi

Na Dunaju je doživela »Thürinška igra o desetih devicah« (Das Thüringer Spiel von den zehn Jungfrauen) v predelavi Franca Theodorja Csokorja velikanski uspeh. Ob dunajskih slavnostnih tednih ga bodo uprizorili pred staro univerzo. Sledile bodo uprizoritve po vseh glavnih mestih avstrijskih dežel. Za misterij se zanimajo vsi avstrijski katoliški krogi (priporočilo kardinala Innitzerja), priznavajo mu pa duhovno silo tudi svobodoumni. Po posredovanju dr. Steleta je stopila naša založba v stik s prirediteljem, ker želi, da bi ta misterij prišel tudi v Jugoslavijo (Fr. Th. Csokor izhaja namreč po očetovi strani iz Sremskih Karlovcev). Poskrbeli bomo, da se bo ob primerni priliki dostojno uprizorila. Fr. Th. Csokor želi, da bi režijo v tem primeru prevzel znani režiser Karlheinz Martin, ki je igro režiral tudi na Dunaju.

Novi odri se ustanavljajo. Tako se javlja ustanovitev »Trnovskega odra« in »Ljudskega odra« na Viču, želimo, da bi po novih odrih zavel tudi nov duh. »Trnovski oder« s prvo predstavo (»Pri Hrastovih«) novega duha še ni dokumentiral. Škoda.

Milčinskega ljubka igrice »Kjer ljubezen, tam Bog« je izšla v sedaj vodilni zbirki nemškega laičnega teatra, v Münchener Laienspiele (Chr. Kaiser Verlag, München) kot njih 94. zvezek. To zbirko urejuje eden najuglednejših sodelavcev bivšega Bühnenvolksbunda, Rudolf Mirbt. Igro je prevedel Emil Smasek, vodja mariborske študentske igralske družine, ki je že pred nekaj leti v praksi uveljavljala hotenje novega ljudskega teatra. Emilu Smasku na tem čestitamo, naše odre bi pa opozorili na to prelepo igro Milčinskega, ki je danes aktualnejša kakor kdajkoli poprej, a smo jo skoraj popolnoma pozabili. Ta igra je pisana popolnoma za naše hotenje! Izšla je 1913 pri Schwentnerju, danes jo je res že težko dobiti.

Iz Amerike je prišla vest, da je znani dramatik Eugen O'Neill stopil v katoliško cerkev. Njegovo delo »Neskončni dnevi«, ki je bilo igrano v velikem gledališču v Newyorku, je kritika sprejela z izrazi: »Plameneča himna krščanstvu in katoliški cerkvi!« Konverzija O'Neilla, ki je znan tudi ljubljanskemu gledališkemu občinstvu (»Anna Christie« in »Strast pod brestič«) je vzbudila vseobče presenečenje.

Ameriški Slovenci imajo svojega dramatika v Slovincu, prof. Andreju Kobalu. Lani so uprizorili v New Yorku njegovo trodejanko »Naši domači tujci« (problem slovenske amerikanizacije), njegova štiridejanska komedija »Plehar« pa se godi v rudarskem okolju. O družinski govori trodejanka »Društvo in družina«. Predzadnja nam znana komedija Kobalova so »Snubači«, zadnja pa je njegova božična fantazija »Oj hišica očetova«, vzeta iz življenja v domovini. Kobal piše kot Andy Kay tudi angleške drame (Let's Go Yankee, The Apostle).

»Slovenija« z dne 16. februarja se zavzema za uprizarjanje slovenskih opernih del iz preteklosti. Omenja pozabljena dela Ipavca (Benjamina), Parme in zlasti Jurija Mihevca, ki je pred sto leti doživljal velike uspehe na Dunaju, pa tudi v Londonu in po Franciji, kjer je umrl 1882. Želimo, da bi ta pobuda ne šla samo mimo.

Salzburški festivali se bodo vršili od 28. julija do 2. septembra. Med drugim bodo izvajali opere: Mozartovi »Figarovo svatbo« in »Cosi fan tutte«, Wagnerjevo »Tristana in Izoldo« in Webrovega »Oberona«. Od dramskih del omenjamo zlasti Goethejevega »Fausta« v režiji Maksa Reinhardta.

V drugi številki »Kronike« poroča dr. Škerlj o laških igravcih od 17. do 19. stoletja v Ljubljani. Razprava se bo nadaljevala.

V zakonu o izpremembah in dopolnitvah taksnega zakona so predvidene tudi izpremembe glede taks na vstopnice. Dosedanja taksa v višini 10 odstotkov za gledališke predstave, umetniške koncerte, predstave prosvetnih društev, za konjske dirke, za javno telovadbo in za tekme sportnih društev se poviša na 20 odstotkov. Zato 21. februarja t. l. pobirajo davčne uprave v takih primerih to takso v višini 20 odstotkov in dajejo vstopnice v skladu s tem odstotkom. Vstopnice, ki jih imajo gornje ustanove še od prej, bodo davčne uprave žigosale in pobrale takso.

Izvedeli smo, da se v ljubljanskem Narodnem gledališču ne izposojajo več kostumi našim podeželskim odrom. O tem je pisal pred časom tudi »Slovenec«. Pridružujemo se njegovemu pozivu, naj se prepoved preklicše. K vzdrževanju našega gledališča pošteno prispevajo vsi naši plačevalci davkov, ne samo Ljubljancani in okoličani, ki imajo od Narodnega gledališča tudi dejansko korist, ker lahko zahajajo k njegovim predstavam, česar drugi ne morejo.

Kaj se igra

April.

Po dosedanjih virih smo našeli tele predstave: Po petkrat — Deseti brat; po trikrat — Pasijon (Deutsch - Finžgar), Pi belem konjičku (!), Žrtev spovedne molčečnosti, Skrivnost svete maše; po dve predstavi: — Carski sel, Pri Hrastovih, Moč uniforme, Othello, Slava in njeni mešetarji, Kulturna prireditev v črni mlaki, Julij Cezar, Dobri vojak švejk, Bele vrtnice; po ena predstava: — Henrik, gobavi vitez, Maks v škripcih, Mlini pod zemljo, Pri kapelici, Miklova Zala, Spavaj, deklica, Mlada Breda, Kletev nezvestobe, Pesem o mamicí, Črni križ pri Hrastovcu, Rendez-vous, Kovačev študent, Trije tički, Voda, Divji lovec, Očala, Izgubljeni in zopet najdeni mož, Naša kri, Lovski tat, Rožmarin, Gospa ministrica, Domen, Prisega o polnoči, Anima, Grunt, Sultanova hčerka in dobri vrtnar, Proslava. Vseh predstav beležimo tedaj na katoliških odrih v aprilu 63.

Vztrajen, tih delavec za novi teater je škofjeloški spiritual preč. g. Šimenc. Ob letošnji svečnici je priredil z gojenkami uršulinskega samostana Henrija Ghéona prelepo božično igro »Sveti trije kralji«, (ki je pa ne smemo zamenjati s Timmermansovimi »Tremi kralji«), ki jo bo naša založba izdala o prvi priliki. Na Marijino oznanjenje pa je pripravil novo igro »Mali kralj«. — Tudi ljubljanski uršulinski katehet, znani predavatelj prof. Janko Mlakar, je napisal za gojenke primerno igro, ki jo je zelo originalno zajel in je doživela obilo uspeha.

Mladega našega književnika Jožeta Vovka igra »Grunt« so igrali v aprilu v Trziču. Vovk, ki ga štejemo med sodelavce pri našem gibanju, nam je tudi pripravil prevod adventne igre »Vrata« M. Salamonove, ki je izšla v zbirki klosterneuburških »Weihspiele« in ki jo bomo po možnosti izdali za letošnji advent.

Otroci Marijinega vrtca v št. Jerneju na Dolenjskem, tako poroča »Slovenec«, so priredili v nedeljo, dne 22. aprila, v cerkveni dvorani tri igrice, ki so ob obilni udeležbi kar najlepše uspeli. Zanimanje za dramatiko je med otroci tako veliko, pravi poročilo, da mnogi kar doma, po vaseh, prirejajo razne predstave in jih mnogokrat prav dobro in zanimivo izvedejo.

Nove igre

Jože Kranjc, **Katakombe**. Igra v treh dejanjih. Izdala in založila Založba Drama v Ljubljani (1934, toda brez letnice).

Od napovedanih dveh izvornih iger »Drame« za 1933-34 je sedaj izšla trodejanka Jožeta Kranjca »Katakombe« kot drugi zvezek letošnjih (ali lanskih?) izdanj »Drame«. V to igro je Kranjc postavil razne predstavnike sodobnega življenja: brezposelnega delavca Tomaža, skrivajočega se strokovnega tajnika Martina, idealističnega študenta z onega brega, njegovega očeta kapitalista. Med te ljudi je postavil »proletarskega pisatelja« Adolfa, ki pri svojem prvem uspehu uide na drugi breg, postavil je zraven njega služkinjo Francko, ki jo Adolf po svojem velikem uspehu zapusti. Vse skupaj pa veže in obeleže katakombam daje stari Senica, pijanec in življenjski filozof svoje vrste. Kranjc je v tej igri hotel razodeti proletarsko miselnost ljudi, ki so »spodaj«. Povedal je do mala vse, kar lahko bereš v delavskih manifestih, in reči moramo, v povečini neodbijajoči obliki. So tudi mesta, ki so dramatski prav dobro in tekoče izvedena. Pogled na celoto te pa vendar pušča v nejasnosti. Tragika te Kranjčeve igre je najprej v tem, da je táko snov izdelala v stari, tradicionalni dramski tehniki. V taki realistični igri se namreč zdi dokaj neverjetno, odkod in kako so se zbrali v tej podzemeljski luknji vprav ti ljudje: brezposelni delavec, idealistični študent, lažnivi proletarski pisatelj, romantični življenjski filozof. Večkrat imaš občutek — poveča se zlasti ob prihodu očetovem —, da jih je pisatelj postavil skupaj samo zato, da si izmenjajo svoje »ideje«. S sodobnimi načini se da to izvesti brez spotikanja, realistična tehnika pa zahteva v tak namen dozorelega, močnega dramatika starega kova. Nadaljnja tragika te igre pa je v tem, da si pisatelj ni bil v svesti, kaj naj prav za prav s Katakombami pove. Kot slike proletarskega življenja so preveč narejene, umetno zvarjene. Če naj gre za ljubezenski konflikt med Adolfom in Francko, je pa vse ostalo pomaknjeno preveč v ospredje. Motiva pa postavi študenta in Senice. Nastop študenta je premalo pogojen, Senica pa s svojo bohemsko filozofijo popolnoma nevtralizira vso ostalo »idejno« vsebino, ki se razvije iz pogovorov med Martinom, Tomažem, študentom, očetom in deloma Adolfom. Tega Kranjc gotovo ni hotel! In kako se igra izteče? Francka se ubije, ker jo je Adolf zapustil. Še prej je Martin ušel pred policijo in je študent odšel za očetom. Igro zaključí flegmatični Senica: »Kaj vsega (!) človek ne doživi!« — Če naj ljudska igra zastavi nalogo za življenje, če naj se z zastorom vse ne konča, — potem se vprašujemo, kaj nam hočejo »Katakombe«? Ne samo, da je igra — pisateljevi zamisli, kakor je videti, popolnoma nasprotno — pisana v za to neprikladni stari tehniki, pisatelj svoje idejne zamisli ni izvedel. Igra zapušča v nas duševno praznoto, ne vzbudi v nas nobenega poleta. Take igre nobenemu našemu delavskemu odru ne moremo priporočiti. Imamo namreč še svoje pripombe: Martinovemu nasvetu, naj se zapeljana dekle samo ubije, sledi Francka. Ali moremo mi temu pritrčiti? Kaj čudno vplivajo besede: »Z usmiljenjem ne boš rešil človeštva. Vsa velika dejanja so bila storjena brez usmiljenja«. To je sicer res stališče neke ideologije, ki pa je popolnoma nasprotna krščanstvu. Tudi nas moti »sodrug«. Če se pravi v igri: »Tu so katakombe in mi smo nekaki kristjani dvajsetega stoletja,« potem moramo reči, da tej igri tega ne moremo verjeti in ji tudi nihče veroval ne bo. Kristjani so zmagali z idejo, — »Katakombe« pa si nobene ideje ne upajo proglasiti. »Katakombe« so nov dokaz, da nam je treba — jasne in točne idejne opredelitve. Idejnih iger »za vse« — ni. Tudi »Drami« se ne bo posrečila »Gleichschaltung« v tem pogledu.

Niko Kuret.

Dr. Josip Andrić, **Vuk u ovčjoj koži**. Gluma iz seljačkog života. Društvena pozornica svezak 10. Izdanje Hrvatskoga književnoga društva sv. Jeronima, Jeronimska knjiga 414.

Andrić je eden izmed tistih hrvaških književnikov, ki se je skromno odrekel slavi modernega literarstva in piše samo za hrvaško ljudstvo. Z »Vukom« je dal ljudsko igro v najčistejšem smislu besede. Vse značilnosti hrvaškega narodnega življenja ima, strogo aktualna je in vezana na svojsko hrvaške razmere in hrvaško duševnost, zraven pa ne zakrito tendenčna (kakor so po svoje tendenčne, na primer, marksistične igre): na vasi hoče obuditi smisel za pošteno, katoliško časopisje. Aktualna stvar, ki bi tudi pri nas bila hudo potrebno. S tem ne rečemo, da bomo igro prevedli: taka, kakršna je, sodi ta igra samo na Hrvaško. Za take stvari bi se morali pri nas pozanimati spisovatelji slovenski in nam dati nekaj našega. — Društvena pozornica je s tem zvezkom zaključena, dosedanji njen urednik Vojmil **Rabadan** bo začel v okrilju Jeronimske družbe in s sodelovanjem dr. Vel. Deželića sina in dr. Lj. Marakovića izdajati novo zbirko, naslovljeno »Zbirka Pelivana Genezija«, ki bo prinašala izmed najboljšega, kar so ustvarili sodobni katoliški dramatik: Francoza Ghéon in Brochet, Flamca Timmermans in Thuysbaert, Nemci Hugo, Sobotka, Blachetta (nekaj drugih imen pogrešamo). Italijana Di Ladiolo in Burlando. Zbirko iskreno pozdravljamo.

Strokovna knjižnica

Vsaka igravska družina ali pa njen vodja bi si morala oskrbeti in stalno izpopolnjevati strokovno knjižnico o teatru. Brez studija namreč ne pojde.

Nekaj del za ideološke osnove: W. C. Gerst, *Gemeinschaftsbühne und Jugendbewegung*. Verlag des Bühnenvolksbundes, 1924. — Gentges ..., *Das Laienspielbuch*, Bühnenvolksbundverlag, Berlin 1929. — Mirbt, *Möglichkeiten und Grenzen des Laienspiels*. Chr. Kaiser-Verlag, München 1928. — Baty, *Le masque et l'encensoir*. Librairie Bloud & Gay, Paris 1926. — Lj. Maraković, *Pučka pozornica*. Društvo sv. Jeronima, Zagreb 1929. — Fedor Stepun, *Theater und Kino*. Bühnenvolksbundverlag, Berlin 1930.

Za pojem ljudskega teatra: Romain Rolland, *Le théâtre du peuple*. Albin Michel, Paris. — Maurice Pottecher, *Le Théâtre du peuple*. Librairie Paul Ollendorf, Paris 1899. — André Jolles, *Von Schiller zur Gemeinschaftsbühne*. Verlag Quelle & Meyer, Leipzig 1919.

Za govorski zbor:

Ignaz Gentges, *Das Sprechchorbuch*. Bühnenvolksbundverlag, Berlin 1929. — Friedr. Karl Roedemeyer, *Vom Wesen des Sprech-Chores*. 2. Aufl. Bärenreiter-Verlag, Kassel 1931.

Za igro pod milim nebom:

O igri pod milim nebom je dobiti obilo gradiva v gornjih delih. — Posebej še navajamo: Ernest Wachler, »Die Freilichtbühne«, Leipzig 1909. — Rudolf Lorenz, »Das Freilichttheater, sein Wesen und seine Wirkungen«, Göttingen, leto?

Ciril Debevec, *Gledališki zapiski*. Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1933. Slovenske poti VIII. — Človek iz poklicnega gledališča je izdal te zapiske. Pa se čudno zlagajo z marsikaterimi našimi nazori. Prenekaterikrat jih bomo še navajali. Vsem vodjem naših odrov priporočamo, da si knjigo nabavijo in po njej listajo. Kjer jo odpreš, lahko bereš. Nič ni odveč v njej. Seveda je treba tu in tam kritičnosti. O podrobnostih glej poročilo v Mladiki v letošnji januarski številki (str. 32).

Iz založbe in gibanja

V tej številki sodeluje eden izmed vodij novega katoliškega ljudskega teatra na Hrvaškem, prof. Vojmil Rabadan, urednik dramskih izdanj Jeronimske družbe. Posredoval nam je tudi klišeje. Za njegovo zanimanje in trud se mu na tem mestu zahvaljujemo. Mislimo, da je naše sodelovanje z bratskimi hrvaškimi stremljenji zdaj gotova stvar, in tega smo vsi iskreno veseli!

Zaradi priredbe rokopisa je šel »Izgubljeni sin« kasneje v tiskarno nego smo bili preračunali. Možno je, da bo zato tudi nekaj dni kasneje izšel. Upamo pa, da prevelike zamude ne bo. »Izgubljenega sina« bomo poslali hkrati s »Slovenskim pasijonom« tudi vsem tistim naslovom, ki nam dozdej še nobene številke »Ljudskega odra« niso vrnili, ker jih zdaj pač že lahko štejejo za naročnike.

Mnogo odrov in zasebnikov je naročilo pri nas igre. Računov pa je še polno neporavnanih. Vljudno prosimo vse, da nam čimprej nakažejo po položnici dolžne vsote. Naklada iger je za nas mrtev kapital, ki ga moramo vnovčiti, če hočemo delati. Potrebujemo pa gotovine, zato nujno prosimo vse, naj s plačili ne zaostajajo. Isto velja glede naročnine. Dozdaj se sicer glede plačevanja naročnine nismo mogli preveč pritoževati, prosimo pa vse, ki naročnine še niso poravnali, da to store čimprej.

»Drama« je v 3. številki pohvalila naše podvzette, hkrati pa se razhudila zaradi našega poročila v »Razgledih« zadnje številke. Pravi, da je naša notica (imenuje jo celo članek) napad in da uporablja »Ljudski oder« do »Drame« ton, ki ne kaže nič dobrohotnega razpoloženja. Mi z »Dramo« ne iščemo polemike. Kdor prebere našo notico, bo videl, da smo poročali samo kot kronisti brez sleherne osti. Glede citatov iz »Vzajemnosti« in »Doma in sveta« naj se »Drama« blagovoli obrniti na naslov teh dveh revij. Ton te »Dramine« notice se zato nam zdi ne samo neupravičen, ampak resnično nevljuden. »Drama« obljublja ideološko razpravo o našem preokretu (napisal jo bo »ugleden ideolog« — od čigave strani pa?), ki bo pokazala »problematičnost« našega pokreta. Da se piscu bodoče ideološke razprave ne bo treba truditi, povemo že kar sami, v čem je problematičnost našega pokreta: v vernosti našega narodnega občestva, naših igravcev in gledavcev; če žive in dejanske vere ne bo, bo naš pokret propadel, če bomo pa v duhu katoliške akcije doživeli nov prepoved (nad politiko in takšnimi ali drugačnimi »organizacijami«) s svojim življenjem v Cerkvi in s Cerkvijo kot živi udje telesa Kristusovega, potem se bo naš pokret razmahnil, ker bo lahko pognal korenine v tla, ki mu edina prijaajo. Druge »problematičnosti« za nas ni, kar bo priznal vsakdo, kdor je sledil našim izvajanjem v »Ljudskem odru«. Ta izvajanja imajo svojo smer — čeprav nam kdo poreče, da smo enostranski — »Drama« pa smeri dozdej ni pokazala nobene. Stvar brez smeri pa »slovenskemu ljudskemu gledališču« ne bo nič koristila, ker tudi »gradnje naše celotne kulture« brez smeri — ni. V, recimo, marksistični teatrski reviji bi videli še kako delavca za ljudski teater, »Dramik« pa tega ne moremo priznati. To ni nedobrohotnost, to je samo ugotovitev. Da pa je »Drama« takšna, kakršna je, nismo krivi mi.

Zaradi točnosti pristavljamo, da po naših slučajnih informacijah ni točno, da je g. Joža Vombergar izstopil iz uredništva »Drame« zaradi prezaposlenosti pri svojem pisateljskem delu in drugod, kakor poroča »Drama«.

Od vseh strani prejemamo ponudbe iger. So to večinoma preprosti kmečki fantje, ki pišejo. Z največjo pozornostjo spremljamo ta pojav in upamo, da se nam bo pokazal talent. Škoda samo, da leži nad vsemi temi igrami vpliv polpretekle lažnivo - romantične »ljudske« igrice. Prepričani smo pa, da bo po nekaj letih ta vpliv polagoma odmril. Takrat pa resno pričakujemo novih naših dramatikov iz vrst našega preprostega ljudstva. Vsekakor pa je ta pojav razveseljiv in zelo pomemben!

V že navedenem svojem članku o »Novem gledališkem slovstvu« v Domu in svetu je Silvester Škerl omenil, da se mu zde naš »Slehernik« spričo Hofmansthal-Župančičeve priredbe in »Beneški trojčki« spričo Shakespeare-Župančičeve »Komedije zmešnjav« nepotrební.

Resničnost govori drugače. Hofmansthalov »Slehernik« je za pretežno večino naših odrov preobširen in pretežak. Naš »Slehernik« pa si utira pot na vse odre. Težava, ki jo vidi Škerl v vlogi trojnega Zanetta, je — tudi to kaže resničnost — le navidezna. Shakespearejeva »Komedija zmešnjav« je za pretežno večino naših odrov nedostopna in pretežka. Vse drugačni pa so preprosti »Beneški trojčki«, kjer je vse le večje spletena intriga. Vrh tega smo z »Beneškimi trojčki« hoteli dati pri nas prvi primer — commedie dell' arte, h kateri se bomo morali povrniti in se, ako Bog da, tudi bomo povračali, da izvemo, kakšna je prava komika! Commedia dell'arte hrani za laično igro še neizmerne zaklade.

Dobili smo prošnjo, naj bi smele biti igre za naš natečaj tudi z roko spisane. Pristajamo, čeprav le neradi. Prosimo, naj se vsak avtor potruži, da dobi kje stroj na razpolago in si da igro pretipkati. Če bi nikakor ne šlo, naj nam pač pošlje s črnilom spisano rokopis. Piše naj le na eni strani lista.

Nekateri naročniki nam predlagajo, da bi zaključili letnik s septembrom, češ, da do takrat lahko izdamo vse številke »Ljudskega odra« in tudi ostali dve knjigi ter tako začnemo drugi letnik prirodnejše z — igralskim letom. V tem primeru bi zdaj izšle vsak mesec dvojne številke, zadnja knjiga (Theophilus in Anima) pa septembra. O tem predlogu še premišljujemo, prosimo pa tudi za mnenje naših prijateljev.

Prihodnja številka izide konec junija. Posvečena bo po našem načrtu reformi in poenostavljenju naših odrov. Rokopise prosimo do 15. junija. Naslednja knjiga bo izšla v začetku julija.

Tej številki smo priložili položnice za tiste naslove, ki nam naročnine še niso poravnali. Kdor je naročnino že plačal, a pomotoma prejme položnico, naj oprostí in jo blagovoli spraviti za drugič.

Vse ostale prosimo, naj nam naročnino čimprej poravnajo!

FARNI DOM / Petančič Davorin (Maribor)

Tu se bomo morali počasi miselno močno preokreniti. Gre namreč za zelo važno točko v zaživetju v nov čas, v nove naloge našega igraltva. O tem smo že pisali, kako je duhovna, religiozna in resnično ljudska igra vse širše razmahnjena kakor pa je igra organizacije, igra v starem prosvetnem duhu. Gre za globlji, bolj krščanski odnos med farani: duhovna igra išče za svojo rast ugodnejših tal kakor je organizacija, vznika le iz farnega občestva. Kakor vsaka skupnost, tako mora tudi krščansko občestvo rasti in živeti iz sebi svojstvenih zakonov. Osnovni zakon krščanskega občestva je: krščanska ljubezen. Iz nje je vznikla liturgična dejavnost prvih vernikov Cerkve Kristusove, iz nje in edino po njej bo nastala nova krščanska družba, se bo oživilo mistično telo Kristusovo v vseh in vsakem. Sorodnost liturgičnega ustvarjanja, zakaj to je v svoji stvarnosti liturgija in nekako doživljanje božjega v poedincu, z religioznim ustvarjanjem na odru zahteva enakega temeljnega zakona za oboje. Če smo kot liturgični molivci, darovavci in apostoli že skoro čisto blizu neposredni službi Bogu, ki je Cerkvi izročena, in je liturgično delo obenem delo Cerkve, potem smo kot religiozni igralci vsaj v posredni Njegovi službi, ko sami s svojim duhom in telesom tolmačimo težko doumljivo resničnost božjega. Tedaj je jasno, da bo novo igravstvo zraslo le po krščanski karitas in bo le res, da smo in bomo ostali mi in vse naše delo nič, če ljubezni prave ne bomo imeli.

Tako so na Nemškem začeli: dati stavbam, ki so izrasle iz organizatorične dejavnosti, novi pomen in novo vsebino, preurediti jih za farne domove. Po Slovenskem se beli nešteto društvenih domov, simbolov ljudi iz preteklosti. Veselo se spominjamo nanje, ker so ustvarili za svoj čas nekaj velikega. Čutimo pa skoro vsi že dobro, da manjka tem domovom nujnost za njihovo obstajanje, da so deležni le preveč gledanja, pa premalo življenja. Dom mora živeti, zato so ga postavili. Saj je bilo res še pred nekaj leti mnogo življenja po slovenskih domovih. Zakaj ga zdaj ni več, se mnogi ob spominih sprašujejo. Koliko napora žrtvujejo, da bi jim dali novega vrenja. Človek ima vtisk, kakor da so se v domovih do zdaj igrali otroci, ki so pa odrasli in jim ni več za nobeno igro. Pa kdo bi odraslega silil v igranje? Tako je z našimi domovi kakor s hišo, v kateri so otroci postali moški mladeniči in resna dekleta, ki jim ni več za šale. O, starši dobro čutijo to spremembo, ko preneha vsak

trušč in hrušč, ki ga je prej bilo toliko. Žalujejo za njim. Če dobro premislimo primeru, pa se nam bo posvetilo, da se je našim društvenim domovom res nekaj takega zgodilo. Ne bom trdil, da nikjer nič resnega ni bilo v delu starih društev, res bo pa le, da je bilo mnogokaj otročjega, posebno v igrah. Dela po domovih niso uničili samo zunanji pritiski, moralno se je ubilo samo, ker se je iz dela rodila igra v tistem pomenu, ki kaže na praznost, brezcilnost, kakršne resnično delo ne pozna. Če hočemo sedaj faro zopet razgibati navznotraj, ji pognati srce v njenem bitju, potem ji moramo poiskati tudi prostora, kjer se bodo mogli zunanji nujni izrazi njenega življenja pokazati. Iščimo farnih domov! Ta številka našega lista piše o preureditvi odra in dvorane, kar je zelo važno. Mogoče še važnejša pa je preureditev našega gledanja na domove. Dom mora postati last vse fare. Kako je na primer mogoče, da si lasti kak gasilski dom skupina ljudi in trdi o njem, da je njihov, ko bi vendar moral biti vseh vaščanov, vseh faranov? Če se čudimo temu, se moramo čuditi še bolj samim sebi, kako še vedno s ponosom gledamo na domove prosvetnih društev in si domišljujemo: naš je, moj je! Je, pa bi ne smel biti! Društveni domovi morajo postati farni domovi! To se pravi: last vsega farnega občestva. O tem ni dvoma, da je velika žrtev, odreči se zavesti, da sem ravno jaz pomagal sezidati ta dom in da jih je mnogo stalo nasproti in se norčevalo. Tu je pa močnejši zakon krščanske ljubezni. Ta gre preko pravičnosti in nalikuje božji dejavnosti, kakor je Kristus lepo pokazal v priliki o zapoznelih delavcih. Tako pojmovanje domov bo nujno sledilo, ker gre ves tok časa v to smer. Vzgledniki že gredo pred nami. Pri tem pa je posebno važno, kako se bo ta preobrat izvršil. Pravi krščanski apostolski duh zahteva, da gredo ravno tisti, ki si laste neke lastninske pravice na domovih, k vsem in jim oznanjujejo novi evangelij ljubezni, bratstva v fari. To bo pravi duh Kristusov. Ne drži dvom, čemu nam farni domovi, ko je jasno, da mora duhovna igra rasti le iz fare in ne iz organizacije in mora zato rasti v podobe le na deskah farnega odra. Ne gre za katoliške domove in organizacije, gre za katoliške fare. Farni dom, farni oder, farno občestvo. V to smer mora iti naše delo. Na misijonsko pot pa vzemimo s seboj prave Kristusove ljubezni, ker brez nje nič ne bo uspeha.

Moderno gledališče boleha na problemu kulis. Razvadilo je občinstvo, čeprav ne pomenijo kulise nobene bistvene važnosti v razvoju gledališča.

„LJUDSKO GLEDALIŠČE“ / Niko Kuret (Kranj)

I.

Pri našem prizadevanju za preusmeritev pojmovanja ljudskega teatra je tudi zgolj vnanja plat — gledališče (kot arhitektonska realnost teatarskega dogajanja) — nad vse važna. Saj moramo novi vsebini dati tudi novo **ljudsko gledališče** vsaj v obeh glavnih svojih delih: v pozorišču in dvorani za gledavstvo.

Najprej moramo kajpak vedeti, da je edina resnična oblika ljudskega teatarskega dogajanja mogoča pod milim nebom, kjer se res lahko **ljudstvo** zbere k predstavi, med tem ko imamo pri predstavah v dvoranah opravka večinoma le z nekaj sto »gledavci«. Vendar brez gledališča v zaprtem prostoru ne bomo mogli shajati že zaradi našega podnebja in tudi zato ne, ker je velika občestvena ljudska igra praznično doživetje, ki si ga moremo misliti le nekajkrat na leto, medtem ko se bo posameznim stanovom ali krogom v farnem občestvu vendarle večkrat v teku leta zahotelo igre. Taka igra se bo morala vršiti v zaprtem gledališkem prostoru.

Skoraj vsaka naša vas se lahko ponaša s svojim Domom. Nešteto žrtev, truda in ljubezni je v vsaki opeki, vsaki deski, vsakem tramu, ki tak Dom sestavlja. Hudo se pa človeku stori, kadar izprevidi, kako malo strokovnega znanja je bilo pri večini ljudi, ki so postavljanje takega Doma vodili. Marsikakšen tak Dom, ki ti vzbuja spoštovanje spričo požrtvovalnosti, s katero je nastal, je pa le navadno skrupulac. Kje so bile v tistih časih naše centrale?

Kadarkoli se spomnimo »gledališča« (pri tem mislimo stavbe poklicnih gledališč), se spomnimo okoliščin, kako so gledališča sploh nastala: rodila jih je renesančna aristokratska družba, nastala so v zasebnih dvoranah bogatih mecenov in namenjena so bila njihovim dvorom ali sploh aristokratski družbi, ki se je okrog njih zbirala. Ljudstvo s temi gledališči ni imelo nobenega stika. Prvi primer izrazitega gledališča z ložami nam je ohranjen iz 1637 v Benetkah (Teatro San Cassiano). Ta tip gledališča je določilo uvedel socialno razlikovanje gledavcev in ta tip je splošno znani tip vseh naših velikih gledališč s parketom, ložami, balkonom, galerijo, stojišči... Da takšno gledališče nima nič skupnega z ljudstvom, je menda na dlani. Zato ljudstvo, lahko rečemo, v taka gledališča ne zahaja...

Renesančni teater pa je uvedel tudi novo pojmovanje teatra, ki je dobilo izraza v obliki odra. Za ta teater je bistvo odrskega dogajanja iluzija. Oder mora zato služiti ustvarjanju iluzije. Med odrskim dogajanjem in gledavci ni nič skupnega. Na odru je svet zase, pri gledavcih pa je radovednost in »radoglednost«, če smem tako reči. Ko se odrsko dogajanje konča, se konča vse tudi pri gledavcih, ki odidejo domov: v najboljšem primeru jih je pretreslo, pa to se brž pozabi, kakor pozabiš pretresljiv »roman«. **Saj ni šlo za res.** Na odru si gledal bolj ali manj umetno zgeteno zgodbo, ki pa je docela izven tebe. Igra ni bila prilika, ni bila naloga, ni zrastle iz gledavcev samih in njihovega najglobljega dna. Bila je plod posameznika, umetnina individualistično usmerjene umetnosti. Odtod tudi pomanjkanje organskega odnosa med njo in gledavci. Med umetnostjo na odru in med gledavstvom je prepad. Ta prepad pa je tudi v resnici nakazan v gledališču samem: pozorišče se je umaknilo v **omaro**, med sebe in gledavstvo je namestilo **rampo** in izklopalo **prepad** — baje za godce. In tako je nastal kot sredstvo individualističnega in skrajno neljudskega teatra — **omarni oder** (Guckkastenbühne, boîte scénique), ki je zabrisal sleherno zvezo med svetom na odru in med gledavci.

Diletantski oder neposredne preteklosti ni samo kopiral iger in igralskega načina poklicnega odra, ampak je od njega tudi **prevzel** — **gledališče**. Saj je bilo to čisto v redu. Če pa danes odpravljamo diletantski teater, če se borimo za nov repertoar v smislu laične igre, — potem moramo nujno zadeti ob hudo oviro, to so naša ljudska gledališča po Domovih, kakoršna so nam ostala iz te žalostne preteklosti dobe.

Lahko rečemo, da so vsi naši Domovi prevzeli po poklicnem gledališču vse tisto, kar je v njem neljudskega: **razlika cen** pri sedežih (tisti, ki »imajo«, spredaj, tisti, ki nimajo toliko, zadaj, tisti, ki imajo nič, stoje), in tisto, kar je v nasprotju z resnično ljudsko igro: **omarni oder**.

Tako je. In naša naloga je zdaj ta, da te največje ovire našega dela — omilimo, zakaj odpraviti jih zmeraj ne bomo mogli. Bo jih pa treba upoštevati do kraja in na vsak način takrat, če bomo kje zidali nov Dom.

II.

Prvo, kar bomo lahko napravili brez težav pri vsakemu odru, bo, da bomo **omarni oder** pomaknili med gledavstvo in poskusili ustvariti zvezo z njim. To bomo dosegli tako, da bomo odrišče podaljšali z novim odrom v dvorano in da bodo s tega odra vodile med gledavce stopnice. S polkrožnim podaljškom se je sicer že 1908 pojavilo münchenško gledališče (Münchner Künstler-Theater), laična igra pa je zahtevo po tako podaljšanem in z gledavstvom zvezanem odru izvedla iz svojega hotenja samega, ne iz kakšnih estetskih novotarskih stremiljenj. Takšen podaljšan oder imenujejo v Nemcih Zungentheater, pa tudi boljševiški teater ga je uresničil n. pr. v velikem gledališču moskovskega gubernijskega sveta strokovnih organizacij (MGSPS), kjer je oder podaljšan med gledavce tako, da ima v tlorisu obliko črke T. Imenujmo tak oder **pomolni oder**.

Rampa v takem primeru seveda odpade, dobro jo nadomesti, če treba, razsvetljava iz navpično postavljenih stranskih žlebov. Tudi šepetavčeva školjka lahko izgine. Godci naj se umaknejo za oder, na stran ali pa na »galerijo«, pred odrom nimajo kaj iskati. Zastor omarnega odra lahko služi kot scenski rekvizit: pred njim se lahko odigra kakšen prizor. Razsvetljava bodi predvsem omejena na reflektorje, ki jih na manjših odrih lahko imenitno nadomeste acetilenski reflektorji, kakršne imajo kolesarji. Zlasti pri duhovnih igrah pa ponekod z imenitnim uspehom uporabljajo razsvetljava s svečami na primernih dekorativnih in stilno upravičenih svečnikih.

To bi bila v glavnem najvažnejša sprememba, ki jo prenese oder v vsaki naši dvorani. Če se hočemo okleniti laičnega igranja, bo ta sprememba nujna. O ureditvi odra samega je že tako govor na drugem mestu. Dodal bi samo, da je **horicont** za vsak oder koristen, ker se ne moremo omejiti na same zavese pri vsaki igri. Marsikdaj bo inscenacija z nekaj preprostimi premičnimi deli (Versatzstücke) močno pridobila. Seveda morajo biti liki, ki jih ti predstavljajo, poenostavljeni, stilizirani, nikdar pa ne realistično podani. **Horicont** je lahko čisto navadna ravna in napeta ploskev brez gub iz zato primernega blaga. Polkrožnega ali celo kupolastega horiconta si pač noben naš oder ne bo mogel nabaviti. Tega mu tudi ne svetujemo, ker bi isti denar lahko porabil za kaj koristnejšega. Vsak oder bi si moral nadalje pripraviti zadostno število zlozljivih **stojal** s plohi za postavljanje raznih vzvišenih mest na odru. Imeti bi moral tudi dovolj delov za zlaganje **stopnic**. Brez tega dobrih in lepih inscenacij ni. Strah nas je bilo, ko je v »Vestniku Prosvetne zveze« pred leti gledališki strokovnjak razlagal našim odrom strojne naprave poklicnega odra. Menda so vsi teatrski delavci iz prakse spoznali, da so vse tiste komplicirane in drage naprave za podeželskega režiserja morda zanimive, sicer pa popolnoma neporabne in odločno predrage, zato za naše odre — odveč. Še vse bolj pa čutimo zgrešenost takih nasvetov danes, ko se nam hoče enostavnosti in zgolj bistvenosti.

Zakaj — **igrati** bi morali povsod! Vprav taka učena in komplicirana odrska brkljarija pa je odvrnila marsikakšno skupino mladih ljudi iz krajev, kjer Doma še ni, češ, saj ne moremo, saj nimamo odra! In vendar se da igrati tudi brez odra. Človek bi celo rekel, da je imenitno, če kje kakšnega kraja omarni oder ni okužil... Igrati se da v navadni dvorani ali v večji sobi tako, da se postavi preprosto odrišče brez vsega (morda samo simbolično nakažemo kraj s kakšnim rekvizitom, ki ga pred gledavci potem spet odstranimo in nadomestimo z drugim) na sredi dvorane ali ob kakšni steni. Gledavci posedejo okrog in okrog ali v polkrogu pred pozoriščem. Igravci stoje na vsako stran pozorišča in kadar na katerega vrsta pride, stopi po stopnicah na oder in igra...

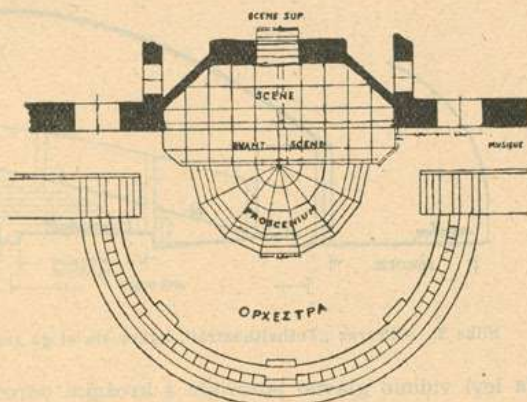
Močno se bojim, da nas je iluzionistični diletantski oder kot kopija starega poklicnega odra že tako pokvaril, da se nam bo tak način zdel nemogoč. In vendar ni! Poskusite kje, pa boste videli, koliko možnosti je skritih v takšnem načinu igranja brez odra in zaves!

III

Gledavski prostor je pri nas večinoma vezan na dejstvo, da je bila dvorana svojčas tudi — telovadnica. Zato so stoli postavljeni na vodoravni ploskvi. Tisti, ki sedi zadaj skoraj nič ne vidi. Tisti, ki sedi spredaj, vidi bolje. Zato naj plača...

To načelo je sicer razumljivo, a je krivično in nevedno gledališč, ki hočejo biti »ljudska«. Perikles je uvedel brezplačne predstave, stroške so nosili premožnejši državljani, ki so si to šteli v čast, oz. država sama. Nekaj podobnega je bil rimski cirkus pri vsej odvratnosti svojih predstav, in končno najdemo isto načelo v srednjem veku, ko tudi »vstopnine« sploh niso poznali.

Naše skrite želje tudi streme za takimi brezplačnimi predstavami in iščejo premožnejših v farnem občestvu, ki bi prevzemali stroške za igre... A kljub temu bi bila še neenakost v dvorani: tisti, ki bi sedeli v zadnjih vrstah, bi videli manj kakor tisti, ki sede v prvih.

Slika 1. — Tioris Gledališča malih gledavcev v Leningradu.

Danes bi bil nemara čas, da te dvorane vendarle posvetimo docela teatru. Zato pód v stopnicah vzdignimo, da bo z vsakega sedeža neoviran pogled na oder. Stojišča sploh odpravimo. Najidealnejši je seveda amfiteatralni polkrožni gledavski prostor, kot so ga imeli Grki. Povesod ga ne bomo mogli napraviti. A zadostovalo bo končno že, če, kakor omenjeno, pód postopoma dvignemo.

In če premožnih dobrotnikov v fari ni, napravimo kajpak vstopnino. Vstopnina pa bodi enotna. Pri takó preurejenem gledavskem prostoru ni več razlike glede dobrih in slabih mest. Pač bo veljala prva vrsta še zmeraj za bolj »častno«. A te časti naj ne bodo deležni tisti, ki so premožni, ampak tisti, ki jim taka čast drugače gre: duhovščina, župan, učiteljstvo, starejši ljudje, pohabljeni, naglušni ljudje. Naj torej ne velja premoženjska, ampak socialna lestvica!

Ponekod so uredili tako, da vsakdo številko svojega sedeža potegne pri blagajni iz žare, nato pa mu blagajničarka izroči vstopnico z odgovarjajočo številko sedeža. Družine ali skupine, ki bi rade sedele skupaj, lahko to uredi pri blagajni na podlagi sedežnega načrta. Enako naj bi veljalo za stare ljudi, za naglušne in pohabljenice, ki jim gre prednost in obzirnost. S takim redom je prerivanje izključeno, izključeni so prepri iz zavisti, izključeno tudi tako žalostno odpiranje starejših po oblastni mladini. Pa tudi v kakovosti sedežev naj ne bo razlike; enaki naj bodo sedeži v prvi in zadnji vrsti!

Zelo umestne so predstave, deljene po stanovih: igra se ločeno za može in fante, za žene in dekleta in še posebej za otroke, če je igra zanje primerna.

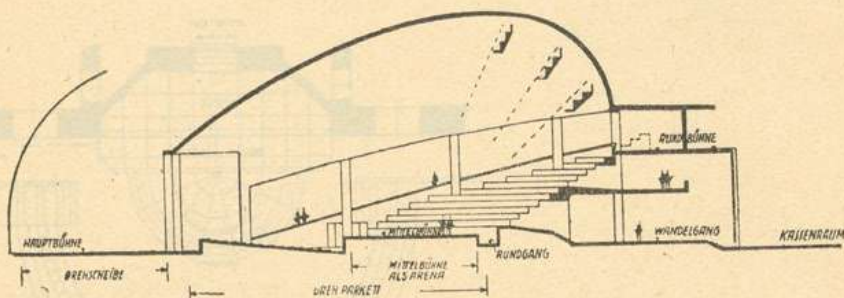
Tudi ta na prvi pogled huda reforma je samo nujna zahteva našega novega stremljenja in, če hočete, pravega krščanskega duha!

IV

Predaleč bi nas vedlo, ko bi v nadaljnjem hoteli v podrobnostih podati načrte in navsote za smotrno in v našem duhu urejeno ljudsko gledališče. Zadovoljiti se moramo z dvema načrtoma, ki se nam zdita zelo posrečena in bi ju morali naši stavbeniki pri izdelovanju načrtov za Domove v prihodnje resno upoštevati.

Prvi je načrt Gledališča mladih gledavcev v Leningradu, ki ga objavljamo. Sedeži so nameščeni amfiteatralično v polkrogu. Oder sam je kombinacija pomolnega in prav svojevrstnega omarnega odra in zraven še Shakespeare-jevega odra (z gornjim odrom). Tako se vse pozorišče razdeli v oder (tloris in tloris v obliki trapeza), v prednji oder (širina ista kakor pri prvem odru), v proscenij (tloris polovica štirinajstokotnika s stopnicami, ki vodijo v »orhestro«) in v gornji oder, ki se nahaja nad pravim odrom. Godci se nahajajo na desni v hodniku, kakršen vodi od vsake strani na pozorišče kot edini dohod.

Drugi načrt je izdelal prof. Gropius s sodelovanjem E. Piscatorja v Berlinu. Ta načrt se mi zdi še popolnejši kakor gornji. Nazvala sta ga »Totalno gledališče«. Podajamo ga v prerezu, ker se nam zdi primernejši in razumljivejši kakor tloris.

Slika 2. — Prerez „Totaltheater“, kakor sta si ga zamislila prof. W. Gropius in E. Piscator.

Na levi vidimo glavno pozorišče s krožnim odrom (Drehbühne), pred njim je krožni parket z osrednjim odrom kot areno. Okrog in okrog amfiteatralično razporejenih sedežnih vrst pa vodi še poseben hodnik (Rundbühne), namenjen igravcem, ki se tedaj lahko kretajo tudi v neposredni bližini gledavcev. Seveda je ta načrt namenjen gledališču za tisoče gledavcev in poklonemu, ljudstvu namenjenemu teatru. Mislim pa, da so se iz obeh načrtov vendarle dale razbrati glavne črte, ki bi mogle priti tudi za nas v pošte.

NAŠ ODER / D. L., Ljubljana

(Nekaj praktičnih nasvetov k ureditvi naših odrov.)

Ob začetku tega razmotrivanja moram že kar obenem v potrdilo našemu uredniku poudariti, da je zelo prav, da študiramo z vso pozornostjo tudi praktično plat v naši novi smeri igranja. O tem si bodimo na jasnem. — Naj mi bo tedaj dovoljeno, da povem nekaj misli iz prakse in za bodočo prakso pred vsem s stilno-estetskega vidika. Prej pa še nekaj malega o ureditvi našega odra sploh.

V prejšnji številki našega lista smo šli z igro ven v naravo. Rekli smo, da priznamo, da nas narava marsikaj uči predvsem glede na podajanje igre, a ne le to, — ona nas uči tudi, kako naj konkretno uredimo odre po naših družstvenih domovih, na katere smo navezani predvsem v zimskem času in ob slabem in neugodnem vremenu. Narava nas sili k čim resničnejšemu podajanju igre predvsem že po svojem naravnem in preprostem okviru, kjer ni nič našemljenega, nič umetnega, vse preprosto, naravno, nujno, upravičeno. Že narava sama nas torej uči, kakšen naj bo naš oder, njegova ureditev oziroma scenerija ali pozorišče. Ona nam že kaže sama po sebi vse tiste elemente, ki so merodajni za primerno in uspešno scenerijo: **priradnost, preprostost, prostornost** itd.

Če se ozremo po naših odrih na deželi, vidimo ponekod že odre z dobro urejeno scenerijo. A teh je zelo malo. Večinoma pa bomo videli, predvsem na manjših odrih,

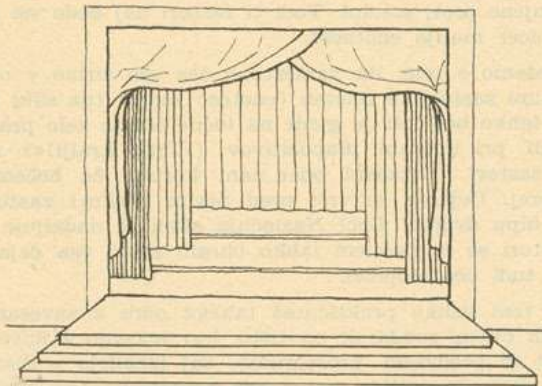
nerodno, površno, nepraktično in nesmotrno urejeno pozorišče. Večinoma je nesmotrno izrabljeno glede na prostor, kar ovira predvsem igravce med igro samo. Napake v igranju igravec včasih z lahkoto zabriše, teh pa ne more, ker so preveč očitivne! Neprijetna je včasih izguba časa, dolge zamude v zvezi z različnimi defekti in neprijetnostmi, ki jih lahko povzroča nesmotrna scenerija.

Največja napaka naših odrskih scenerij bi bila skoraj gotovo prevelika, večkrat nepotrebna in nesmiselna natrpanost s kulisami, ki so večkrat le v breme in oviro uspešnejšemu igranju in nič drugega. Zato mora v tem pogledu nujno postati in obveljati glavno načelo: **poenostavljenje našega pozorišča!**

Igravec si želi pri igri resničnega doživljanja in podajanja, kar mu bo omogočeno le v primerno urejenem okolju na odru, kjer se zares lahko sprosti. Gledavec pa hoče na odru resničnega življenja, njegovo oko pa lepo, harmonično urejeno scenerijo, v kateri se spočije in najde ugodja. Treba je ustreči obema!

Igravec je na odru v nerodni, nesmotrni sceneriji pravi jetnik. To se večkrat po naših odrih lahko tudi dejansko opazuje. Zelo so nam že danes zoprne one nenaravne scenerije, »napackane« od naših nepoklicnih ljudi na deželi, ki gotovo več pokvarijo kakor ustvarijo! To ni niti najmanj estetsko, kaj šele umetniško. Pustimo vso to »šarō«, ki obremenjuje igro po nezasluzeni krivici in se vrnimo k resnični naravni lepoti predvsem s poenostavljenjem in preprostostjo!

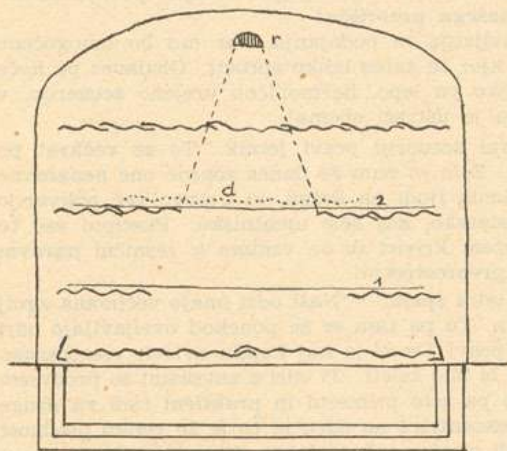
Zdaj pa nekaj malega o ureditvi našega odra sploh. — Naši odri imajo večinoma zgolj na platno slikano scenerijo v obliki kulis. Tu pa tam se že ponekod uveljavljajo odri z zastori, takozvani **stilni odri**, in to je prav! Da bi le kaj kmalu uvideli vsestransko praktičnost tega odra tudi ostali odri, to bi bilo želeli. Ti odri z zavesami so predvsem zelo uporabni za naše **duhovne igre**. So pa zelo primerni in **praktični** tudi za druge prireditve. Moč glasu se na teh odrih koncentrira na odru in to je že velika prednost za igravca. Z njimi dosežemo lahko tudi sijajne lučne efekte, če spreminjamo barve luči. Ob takih efektih potem gledavec zares uživa. Še veliko večja praktičnost pa se doseže z zastori glede na prostor. Zastori se dajo mnogo ugodneje, praktičneje in okusneje namestiti kot kulise. Med odmori izostane oni neprijetni ropot in zabijanje žebeljev, kar tako moti. Ravnanje je lahko, zahteva se le večja disciplina in pozornost onih, ki scenerijo postavljajo. — Velika prednost odra z zavesami pa je tudi pridobitev na času. Igra se lahko vrši v hitrem tempu nemoteno naprej, saj potrebujemo včasih za kako spremembo, ki se naj izvrši v temi, le nekaj sekund, pa še te presledke lahko izpolnimo s primerno glasbo.

NARIS

Pa začnimo torej z ureditvijo zaves na odru, kakor kaže skica. Glede zaves spredaj, ki loči pozorišče od gledavcev, bi bilo priporočati, da se napravi dvodelna zavesa (najbolje rjav, temnomoder ali temnozelen baržun), ki se odpira oziroma poteza na obe strani in ne navzgor. Ta sprednja glavna zavesa tvori že obenem tudi lep

okvir. Ravnanje s takim zastorom je tiše in bolj prikladno. Včasih imamo ob strani markirane oziroma poslikane zavese, ki so odvrtni in neokusni. Nič drugega kot prazna maska! Da se gledavcu zastré pogled na levo in desno za glavno zaveso, naj se montira na vsaki strani ozka kulisa prevlečena z istim blagom kot je glavni zastor spredaj; postavimo jo znotraj za zidom, malo nagnjeno proti sredini odra! — V ostalem delu odra namestimo zastore tako, kot kaže slika. (Glej tloris in naris.)

1, 2 stopnice, r reflektor, d dopolnilni zastor

T L O R I S

Najbolje je, da so ostali zastori, ki so ob straneh, in oni, ki tvorijo ozadje, po širini deljeni, da jih lahko poljubno privedemo ali odvzemamo, kakršno širino oziroma odprtino potrebujemo. Najpraktičnejše in najlepše je, če so v globino odra nameščeni v 3 razdaljah, kar včasih zelo prav pride pri igri, kjer potrebujemo dvodelen oder. Spredaj namestimo na vsako stran eno širino zastora, torej en zastor, za tem na vsako stran po dva zastora in v ozadju prekrijemo z zastori vso širino, katero pač potem »odpiramo« in »zapiramo« po potrebi. Postavimo zastore lahko ravno v eni smeri ali malo obrnjene proti sredini. Tudi ti zastori naj bodo vsi iz enotnega blaga in vsi iste barve, sicer motijo enotnost.

Dvodelen oder dosežemo s tem, da namestimo čez vso širino v odprtini za prvimi ali drugimi stranskimi zastori en celoten (enoten) zastor (na sliki v tlorisu dopolnilni zastor d), ki je lahko bel, kar je glede na lučne efekte zelo praktično, na primer za senčne slike ali pri uporabi diapozitivov (»Trije kralji!«) ali pa dopolnimo širino z enakimi zastori. Dvodelni oder nam koristi, če hočemo, da nam igra teče nemoteno naprej. Dejanje se vrši pred prvim (belim) zastorom. Tema. Prvi (beli) zastor se v hipu dvigne! Luč! Naslednja slika se nadaljuje v ozadju.

Glavni okvir z zastori se v glavnem lahko ohrani skozi vsa dejanja. Veliko bosta k temu pripomogli tudi obe stopnici.

Nakazal sem že s tem veliko praktičnost takega odra z zavesami. S tem odrom pa je podan že tudi nujen poudarek na tisto, kar hočemo z novo scenerijo doseči, namreč preprostost in predvsem prostornost, saj izpadejo realistični elementi, ki scenerijo le motijo. S tega stališča se mi zde neumestne one popleskane kulise na eni ploskvi, ki naj kažejo videz prostornosti (n. pr. stebrovje, ki sega v globino, hodnik, drevesa, zelenje, razni manjši rekviziti poslikani na steno, omara, okno, peč, slike, posode itd.). Kulisa je ploskev, ravnina, in zato nujno zahteva sama po sebi že, da predstavlja ploskev, ravnino. Na tak oder z zavesami se zato naj postavi samo to, kar je bistveno in nujno potrebno za razumevanje teksta. S tem se naj da samo poudarek na idejo in vsebino igre.

Velja zato: Ali docela realistična scenerija (recimo pri »ljudskih igrah«), ki naj bo zares okusno sestavljena, ali pa stilni oder z zavesami in vsem, kar zahteva. Samo to dvojje je mogoče. Površna mešanica ni umestna, še manj pa dobra ali lepa. Reči pa moramo: Stilni oder z zavesami našemu stremljenju prav za prav najbolj ustreza. Njemu v prilog bi še omenil mimogrede sledeče zgodovinsko dejstvo. Tudi v »panogi« scenerije so se skozi zadnja leta skušali uveljaviti razni tuji, nepristni elementi. Pojavile so se razne nove sodobne struje v znamenju raznih »izmov« in iz ostale pred vsem slikarske umetnosti so se ti novi elementi vnesli tudi v scenerijo. Omenim samo pretirani ekspresionizem, futurizem, kubizem, pretirano moderne tehnično-mehanične scenerije itd. — Toda vse to je šlo prazno mimo nas in ostalo brez pomena, ostalo je le tisto, kar je praktično in kar je zares lepo! Sem gotovo tudi spada stilni oder. — Uspešno ga uporabljajo že ne le vsa gledališča, ampak tudi vsi naši večji odri. Zato ga ne sprejmimo kot kako novo domišljijo ali prazno novotarijo, ki izgine brez sledu, ampak ga skušajmo uveljaviti in uporabljati kot zares smotrno in uspešno sredstvo pri našem gibanju v bodoče.

RAZGOVOR O INSCENACIJI / E. K. (Ljubljana-Maribor)

OSEBE:

Peter, član »Gledališke družine mariborskih študentov«.

Milan, režiser »Novega odra«.

Jernej, predsednik »Prosvetnega društva«.

V vlakcu, kjer so se po naključju sešli. Razgovor se nadaljuje.

Milan: Čudno se mi zdi, da ocene vaših uprizoritev vedno omenjajo vaše inscenacije. Saj tudi naš »Novi oder« igra z zavesami.

Peter: Ljubi Milan, zavese še niso vse.

Jernej: Prav imate. — Na odru »Prosvetnega društva« prav dobro uporabljamo stare kulise.

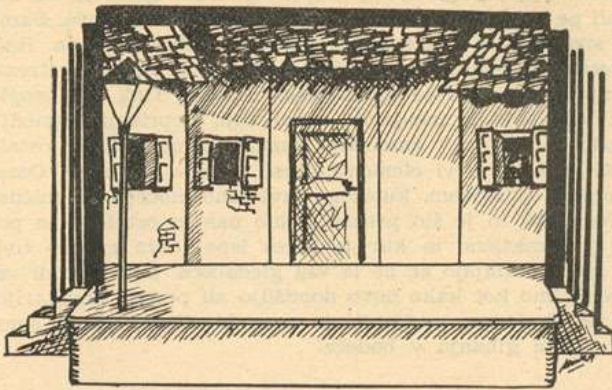
Peter: Tudi vam ne morem pritrditi, gospod Jernej!

Jernej in Milan: No, pa povejte, kaj mislite vi o odrski opremi?

Peter: Inscenacija je po mojem mnenju nujno zvezana z igro, ki jo uprizarjate. Naloga inscenacije je, da pisateljevo delo pravilno zunanje odraščanje odrsko opremi. Notranje delo pripada ostali režiji. Inscenacija se mora ravnati po igri, ki jo pravkar igramo. Igra odloča. Torej bi moral govoriti najprej o repertoarju. — Vi, gospod Jernej, ste prej trdili, da prav dobro izhajate s kulisami. Verjamem vam. Dokler ste igrali »Tri tičke«, »Čevljarja-barona«, »Moč uniforme« ali izmed resnih iger »Pri Hrastovih«, »Žrtev spovedne molčečnosti«, so vam kulise služile. Kakor hitro pa ste igrali Timmermansove »Tri kralje«, vam to ni uspelo.

Jernej: Oprostite, gospod Peter, ta vaša trditev se mi zdi nekoliko drzna!

Peter: Poslušajte, in uvideli boste sami! — Ze prej sem povedal, da je inscenacija odvisna od dela, ki ga igrate. Vse burke. ki ste jih igrali, imajo samo komične situacije iz življenja, in kot zunanji odrski okvir je potrebna soba, gozd, vrt itd. Vi ste jim dali ta zunanji okvir s trdnimi, enkrat za vselej pobarvanimi kulisami. »Pri Hrastovih« ali »Žrtev spovedne molčečnosti« sta prav tako igri, ki nam podajata izrez iz življenja. Nič več. Vi ste ju uprizorili pred istimi kulisami, kot na primer »Moč uniforme«. Soba je soba, kajne? Vse to vam pustim. Vaš diletantski oder je le zapoznala kopija naturalističnega teatra, ki je skušal doseči v igranju in v opremi čim večjo bližino življenja. Igravci naj govore kot v navadnem življenju, kulise naj bodo take, da bo gledalec verjel, da niso kulise, ampak to, kar predstavljajo. Poklicni odri so celo iz tramov postavili ozadje in stranske stene, samo da se ne bi v prepihu majalo ozadje — kulisa. Vi tega niste mogli, pa ni škode. Posnemali ste jih v tem, da ste hoteli vse napraviti čim bolj podobno navadnemu življenju, kakor so tudi igre samo izraz tega navadnega življenja. — S »Tremi kralji« pa ste priredili igro, ki je prilika življenja, zato bi moral tudi oder biti drugačen. — Oprostite, toda vaše zelene gozdne kulise, na katere ste prilepili nekaj vate, so vplivale smešno. In odmori, ki so se vlekli, da je predstava trajala 4 ure!

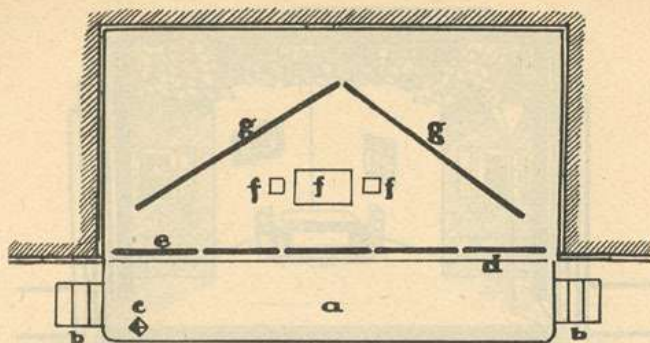
Slika št. 1. — Jos. Feiten, Anima. Inscenacija Gledališke družine mariborskih studentov 19. marca 1932 v Mariboru.

Jernej (užaljen): No, kaj bi pa vi naredili?

Peter: Gospod Jernej, zakaj si niste ogledali naše uprizoritve? Pa vam povem. — **Vsak oder bi si moral nabaviti zavese.** Najprikladnejše so modre in največ možnosti nudijo Timmermansove »Tri kralje« pa smo uprizorili tako: modre zavese. **Prva slika:** Gostilna. — Mize, stoli, na vsako stransko zaveso pa oblanje kot izvesek, znamenje krčme. S tem je prostor dovolj označen. — **Druga slika:** Zasneženo polje. — Izpod prve zavese, ki služi kot sufita, velike ledene sveče. — Tu naj pripomnim, da so vse naše »kulise« slikane na velike pole belega ovojnega papirja ali na lepenko in pritrjene na deščice ali late. Po uprizoritvi papir skrbno zavijemo in deske spravimo. Drugič pridejo na naše late, ki so različne dolžine, nove »kulise« iz papirja ali lepenke. Tako imamo za vsako igro novo opremo. — Prav tako drevo z Marijinim kipom na levi strani odra. Komedijantovski voziček se prikaže med molitvijo treh kraljev. Zadnja zavesa ni enotna, ampak sestoji iz podolgastih prog, vsaka je približno 1 m široka. Te zavese so samo z iglami rahlo spete. Če so lepo nagubane, ni treba spenjati vseh zaves. Tako dobimo več izhodov skozi zadnjo zaveso v ozadje. V sredini dve zavesi nista speti, med igro ju potegneta dva igralca, ki nista na odru, narazen in komedijantovski voziček se prikaže. Izdelan je seveda iz papirja ali lepenke. — **Tretja slika:** Zasneženo polje. — Kakor 2. slika. Odstranili smo z drevesa Marijin kipec, postavili drevo na desno stran odra, pred nami je nova pokrajina. — **Kratek odmor.** — **Četrta slika:** Pred hlevom. — Ledene sveče na vrhu ostanejo. Na desni strani odra »hlev«. Lato navpik, počez papirnata streha, okoli late nekaj slame. Pred »hlevom« klop. Na levi na tla poveznjen škaf, ki nudi Gregi mnogo igralskih možnosti.

Jernej: Vidite, pa ste vendar uporabljali kulise!

Peter: Da, gospod Jernej! Toda vi ste skušali s svojimi kulisami vzbujati videz resničnosti kakor s svojimi igrami. Mi tega nočemo in vse naše »kulise«, če jih že tako imenujemo, so samo označba kraja in več kot to — včasih nakažemo z njimi kako važno vsebinsko črto. **Peta slika** je enaka drugi. — **Šesta slika:** Hlev. — V levem delu odra dvignjeno ležišče. Na desni sveti luna. Vidite, naša luna je bila prav preprosta. Škatla iz lepenke, izrezali smo lunin krajec, čez odprtino navaden bel papir, v škatlo luč, vse skupaj pa za modre zavese. Na desni nekaj slame in hlev je pred nami. **Kratek odmor.** — **Sedma slika:** V Gregovi sobi. — Ledene sveče smo potegnili kvišku. Zavese, namesto »ledenih sveč« velik črn netopir z razpetimi peroti. Spet papir, pritrjen na lato, ki je visela na dveh tenkih, a trdnih vrvicah. Miza, stoli. Stole brez naslonjala smo izpremenili v kvadre: prevlekli smo jih s papirjem in na vsak stol narisali mōro ali kačo. Spredaj na takem stolu mrtvaška glava, v kotu sošček. Hudič nastopi izza zadnje zavese, rdeča luč. — **Osma slika:** spet pokrajina. Ledene sveče. Kapelica: podstavek, na katerem stoji Marija, na vsaki strani stebel, nad njo trikot z božjim očesom. Vse papir in lepenka na latah. — **Deveta slika:** je enaka tretji. — **Deseta**

Slika št. 2. — Feiten, Anima.
Floris. Gledal. družina mariborskih študentov.

slika: Oder postaja vedno svetlejši. Prazen je, nič »ledenih sveč«, samo v ozadju prazen, velik črn križ. Dve progi papirja, na dveh deskah. — Poleg tega smo posvetili veliko pažnjo razsvetljavi. Nam je bilo lahko, ker smo imeli na razpologo električno. Videl pa sem že odre, ki ne znajo uporabljati svetlobnih naprav. — Vprav modre zavese dajejo hvaležno ozadje razsvetljavi. Primer: v prvi sliki je gostilna — nekaj rdečih, nekaj modrih luči, tu in tam kaka bela in imeli smo prav pisane barve na modri zavesi, ki so odražale veselo razpoloženje v krčmi. — Modra luč in nekaj bele nam je dala lepe »noči« na odru, ki so po tonu svoje svetlobe odgovarjale vsebini. — Beračeva pesem v zadnji sliki, Marije na tleh, veliki križ v ozadju: kakor orgle ob koncu maše smo dajali vedno več luči do bleščeče svetlobe.

Molk — —

Milan: Saj sem vam vedno pravil, gospod Jernej, da so zavese boljše.

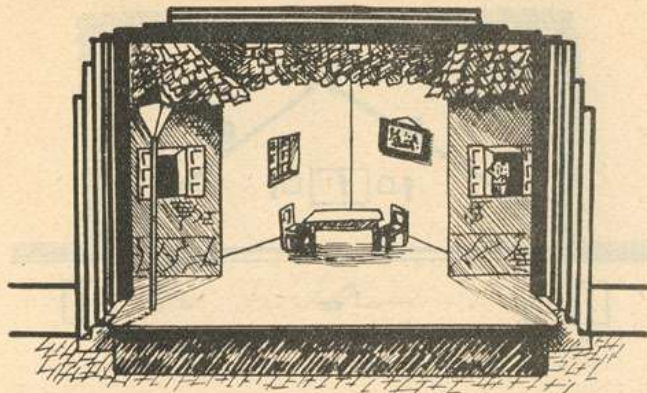
Peter: Povedal sem vam že, da zavese niso vse. Vaš »Novi oder« je pred kratkim uprizoril moderni francoski mirakel »Trosila bom rože«. Povedal vam bom svoje odkrito mnenje o igri sami in o vaši inscenaciji. — Ta zgodba je spretna sestavina ljubezni, sentimentalnosti, kriminala in sličnih reči, in prav nič ne potrebuje Male Terezike, ki jo kot deus ex machina reši. Prav ista igra bi bila mogoča v rimski dobi s kakim rimskim bogom, ki srečno spravi mladi parček do poroke. Igra se po svoji vrednosti prav nič ne razlikuje od onih starih iz »Zbirke ljudskih iger«, samo da je po zadnji modi frizirana in prikrojena. Prav proti takim igram je nastopil v Franciji Gheón, vi ste pa tak »mirakel« uvedli k nam. Vedeti moramo, da je tudi v katoliški literaturi razvit izrazit kič. Proti temu se je treba boriti. Timmermansovi »Trije kralji« so prepojeni z verskim čuvstvom, da bi ne mogli nastati izven krščanstva, igra »Trosila bom rože« pa bi mutatis mutandis lahko. — In zdaj k vaši uprizoritvi. Dejanje se vrši v salonu, v sprejemnici, v delovni sobi gospoda ravnatelja itd. itd. Sama resnična okolja človeka. Gospod Jernej bi tu postavil naturalistično scenerijo. Vi ste zašli v drugo skrajnost. Kakor je v poklicnem gledališču sledil naturalistični inscenaciji stilni oder, ki so mu glavno zavese in luči ste tudi vi — mogoče neodvisno od njega — začeli igrati z zavesami. Toda pričeli ste jih precenjevati. Postala so vam koristna in cenena dekla za vse, kakor gospodu Jerneju njegove kulise.

Milan in Jernej (slaba volje): No, kaj potem zahtevate od inscenacije, če niste zadovoljni s kulisami, ne z zavesami?

Peter: Povedal sem vam že, da mora biti inscenacija odraz idejne vsebine igre. Za igre v novem duhu potrebujemo nov način podajanja in novo opremo odra. Potrebujemo in uporabljamo oboje, kulise in zavese.

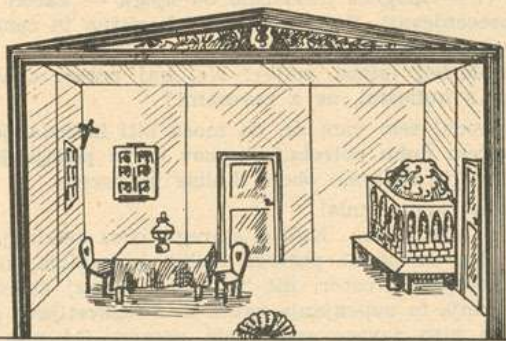
Milan: Torej kompromis!

Peter: Ne kompromis. Kulise starega odra odklanjamo, ker imajo namen, varati gledavca, kar se pa ne posreči. Kulise iz papirja, ki naj bodo za vsako igro nove, samo označujejo prostor, nič več. Zavesa naj tvori okvir igranju. Z različnimi načini gubanja in napanjanja zaves in z razsvetljavo pa že lahko označimo vsebinsko črto. Tako niso zavese same sebi namen. Od njih pa lahko odstopimo. To smo

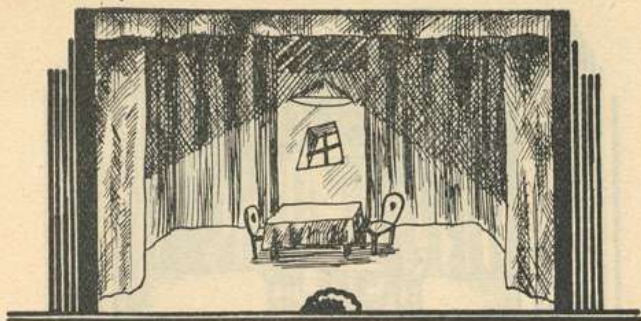

Slika št. 3. — Feiten, Anima, drugo dejanje. Gl. dal. družina mariborskih studentov.

storili n. pr. pri uprizoritvi Feitenove »Anime«. Igrali smo na odru Zadružne gosp. banke v Mariboru. Tam je v dvorani pred odrom v isti višini še 1 m širok podij. Ta podij smo lepo izrabili, kakor vidite na tej sliki (slika št. 1). Prvo dejanje se vrši na cesti. Mi smo ga odigrali tako, kakor da se vrši na pločniku pred hišami. Ko je ugasnila luč v dvorani, smo postavili plinsko luč na že pripravljeno mesto, zaveso smo potegnili narazen, zelena luč v plinski svetilki je zažarela. To je bila edina razsvetljava za prvo dejanje. Oder pa je bil zaprt — s kulisami. Pet kulis smo postavili prav na sprednji del odra, tako da je bila vsa odrska odprtina zaprta. Pri tem so bile strehe — ena sama dolga pola papirja. Šele za ta papir (za »strehe«) smo postavili kulise. Poglejte še ta načrt (slika št. 2): a je pdij pred odrom, b so stopnjice po katerih prihajajo in odhajajo igralci, c plinska svetilka, d »strehe« (že prej omenjena pola papirja), e pa kulise, ki predstavljajo stene hiš. Te stene mi je naš slikar, ki je tudi izdelal kulise, tu narisal preveč realistično, kdor pa je videl našo uprizoritev, ve, da niso imele namena povedati gledavcu: »To so pa res hiše!«, ampak so samo nakazale kraj. — Tik pred koncem prvega dejanja se mora izvršiti izpremema: vidi naj se v notranjost hiše. Naše »strehe« smo že tako naslikali (slika št. 1), da spada prva kulisa na levi in zadnja na desni že k levi oz. desni sosedni hiši. Izpremema: Luč ugasne. Za kulisami stojita dva igralca in masker (pri nas smo oder vedno sami delali) in vsak prime eno kuliso ter jo odnese. Takoj nato luč in videti je v notranjost hiše (slika št. 3). Odmislite si na tej sliki (slika št. 1) srednje tri kulise, streha pa ostane, in spoznali boste, v kako lepem okviru se nam je pokazala notranjost hiše. V tlorisu (slika št. 1) pa vidite še sobo; f je pohištvo — miza, stoli, postelja, g zadnje stene. Mi smo imeli kot. Če bi danes igrali »Animo«, bi postavili te kulise vzporedno s prvimi, samo poševno, z gornjim koncem naprej, kakor da stene moreče tlačijo prebivalce. »Strehe« nam praktično omogočajo tako postavitev kulis.

Slika št. 4. — Max Mell, »Igra apostolov«. — Uprizoritev gledališke družine maribor. studentov pri Sv. Lenartu v Slovenskih goricah 14. julija 1929.

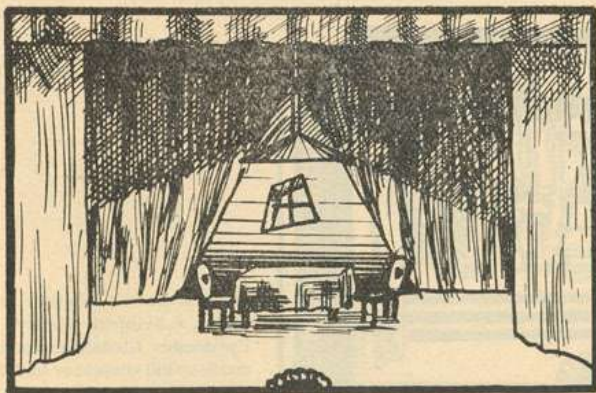
Slika št. 5. — Mell, „Igra apostolov“. — Uprizoritev Gledališke družine mariborskih studentov 8. dec. 1930 v Mariboru in 15. dec. 1930 v Ptujju.

Jernej: Kako pa ste igrali v tem okviru?

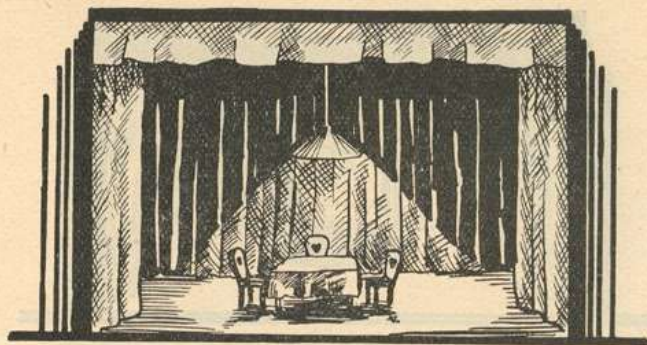
Peter: Zelo lahko. — Osebe, ki prihajajo s ceste, so prišle po stopnicah na podij. Tudi v drugem dejanju, ki ima isto scenerijo kakor prvo po izpremembi, se je vršil prihod in odhod tako. Taka inscenacija nam je nudila mnogo igralskih možnosti. Kristof in Anina stojita prav na sprednjem delu podija in govorita o velemestu sila sugestivno — v občinstvo. Zofija pa ima v drugem dejanju lepo priliko, da prisluškuje. Glavno pa je bilo, da smo čimbolj zabrisali mejo med »igravci« in »gledavci«. Suflernica je seveda morala odpasti, pa je nismo nič pogrešali.

Jernej: In kako ste prišli do teh inscenacij?

Peter: Naše igre so nas vodile. Čimbolj smo se pri vajah uglabljali v idejno vsebino naših iger, tem več izraza smo jim mogli dati ob uprizoritvi. In k temu izrazu štejem tudi zunanjo opremo — inscenacijo. Zanimive so tu naše inscenacije Mellove »Igre apostolov«. V samotni gorski koči se ob preproščini in vernosti mladega dekleta izpreobrne razbojnik Janez. To je vsa vsebina igre in vendar je v tem stavku še mnogo nebitvenega. Glavna je: izpreobrnitev. Vse okolje, v katerega je pisatelj postavil igro, je samo okvir, zato mora tudi inscenacija biti okvir izpreobrnitvi. Ko smo ob priliki dijaškega zborovanja pri Sv. Lenartu v Slovenskih goricah 14. julija 1929. prvič uprizorili »Igro apostolov«, smo jo igrali še ob navadnih kulisah. Kmečka soba s pečjo, veliko mizo in težkimi kmečkimi stoli. Odigrali smo jo torej v naturalistični sceneriji (slika št. 4). Pri poznejših uprizoritvah (8 dec. 1930 v Mariboru in 15. dec. 1930 v Ptujju) smo igrali že z zavesami, kakor vidite na tej sliki (sl. št. 5). Glavno nam je bila luč, zunanji izraz razsvetljenja, ki prešine razbojnika Janeza. Mizo smo postavili na sredo odra, ker se vse dejanje vrši ob njej. Gorela je samo ta luč, ki je razsvetljevala samo sredino odra, igralci so nastopali iz polmraka in se kakor sence izgubljali vanj. Ob rampi je gorelo samo nekaj rdečih luči, da so ubile padajoče sence pod čelom, pod nosom in pod brado. Imeli pa smo še v ozadju, med zavesami

Slika št. 6. — Mell, „Igra apostolov“. — Uprizoritev Gledališke družine mariborskih studentov v Kranju 23. maja 1931.

Slika št. 7. — Mell, „Igra apostolov“. — Načrt za inscenacijo. Gledališka družina mariborskih studentov.

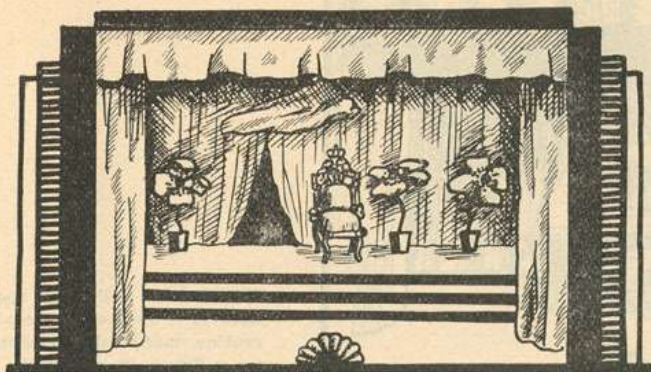
v sredini, kuliso, kjer je bil naslikan del kmečke sobe z oknom. Za njim govori Magdalena na koncu igre. — Potem nam je bil tudi ta ostanek realističnega odra odveč. Pri uprizoritvi v Kranju ob priliki binkoštnega zborovanja Slovenske dijaške zveze 23. maja 1931. smo na mesto te kulise postavili drugo, trikotno, ki je sovpadala s svetlobo, ki jo meče luč na zadnjo zaveso (sl. št. 6). Ta kulisa — po naši stari izkušnji spet papirnata — je bila zgoraj čisto bela, proti tlom pa je postajala vedno temnejša do popolnoma črne barve. V njej je bilo tudi okno. Spet smo hoteli prikazati izpreobrnitev in zdaj na ekspresionističen način. Luč in kulisa pa sta bili le preveč zunanjih sredstev. Če bi zdaj igrali »Igro apostolov«, bi tudi to kuliso odstranili (slika št. 7).

Milan: Torej le pred samimi zavesami kot naš »Novi oder«.

Peter: Ne. Gospod Jernej bi igral pred kulisami kakor smo tudi mi pri Sv. Lenartu, vi bi igrali pred zavesami, mize, stole in peč pa bi postavili pred nje. Mi smo pa z lučjo in z mizo postavili okvir notranjemu duhu igre.

Milan: Kaj pa vesele igre?

Peter: Vidite, že spet moram govoriti o razliki v igrah. Vaše burke res ne prenašajo zaves, ki jih sicer imate tako radi. Kot primer naj vam navedem še našo uprizoritev Blachettovega »Svinjskega pastirja«. Igrali smo ga večkrat, na različnih odrih, vsakokrat z nekoliko drugačno inscenacijo: V Mariboru 19. maja 1929., pri Sv. Lenartu 14. julija 1929., v Ptujju 15. februarja 1931., v Šent-Janžu na Dravskem polju in v Središču ob Dravi julija 1931. Vsebina je preprosta. Princ sosednje dežele ljubi princeso cesarskega dvora, kjer velja le vse izumetničeno, moderno. Princesa zavrača prinčeva darila — rožo in slavčka — ker sta to le dve prirodni reči. Ko pride princ kot svinjski pastir z moderno igračo na cesarski dvor, ga princesa poljublja — občinstvu skrito za širokim plaščem dvorne dame —, samo da bi dobila igračo. Ko cesar to vidi, jo spodi z dvora, princ pa take modne goske ne mara več. — Najbolj nam je v spominu predstava v Ptujju. V inscenaciji smo hoteli poudariti razliko med prinčevu preprostostjo in med načičkanostjo cesarskega dvora. Oglejte si, prosim,

Slika št. 8. — Walther Blachetta, »Svinjski pastir«. — Uprizoritev Gledališke družine mariborskih studentov 15. febr. 1931 v Ptujju.

to sliko (slika št. 8)! Spredaj preproste modre zavese — tu nastopata princ in njegov sluga v svojem svetu. Zadaaj modre in rdeče zavese. Nad vrati (odprtimi zavesami) rumena zavesa. Načičkan prestol in velike, kričeče rdeče umetne rože. Tu, na dvignjenem odru je svet cesarskega dvora. Stopnice nudijo najlepšo priliko za igranje. Tekst nam je bil samo podlaga. Vse improvizirane domisleke pri vajah smo vnašali v tekst, tako da smo igro zelo razširili. Pri tem smo združili igranje, govor, petje, ples, spremljavo z groteskno godbo v kabinetno igrico. Toda to že spada k načinu igranja. Slika sama vam more pokazati le inscenacijo, mislim pa, da bo za danes dovolj. Saj zdaj smo pa dospeli.

P R A K T I Č N I D E L

Razgledi

Ob koncu letošnje igralske sezije je prav, da se spomnimo, da je naše dramsko gledališče letos slavilo 15. obletnico, odkar je dobilo svoje lastno poslopje, nekdanje ljubljansko nemško gledališče v Gradišču. Dne 6. februarja 1919. se je kot prva predstava v novem domu uprizoril Jurčičev »Tugomer«. Že od leta 1892., ko se je odprlo v Ljubljani novo gledališče, sedanje operno gledališče, so se vršile v Ljubljani redne slovenske predstave (izmenoma z nemškimi). Nemci pa so si 1911. postavili novo gledališče, sedanje dramsko gledališče, in Slovencem je ostala sedanja opera. Vendar so slovenske predstave prenehale še pred svetovno vojno, šele oktobra 1918. se je vršila spet slovenska predstava, Finžgarjev »Divji lovec«. Z isto igro pa je naša drama proslavila 17. februarja svoj petnajstletni jubilej dela v lastnem domu. V naših skromnih razmerah je bilo delo našega edinega poklicnega gledališča včasih vprav herojsko. To opažamo zlasti zadnje čase, ko gre gledališču za obstoj in ko se tudi repertoar približuje navadnemu pojmovanju »Ljudskih predstav« (dasi se ne skladamo s stališčem: povprečno ali slabo — ljudsko). Naše igravsko osebje vrši zares nadčloveško delo. Moramo mu častitati in mu izreči svoje občudovanje. Tudi vodstvo je pokazalo nekaj smisla za sodobna stremljenja. Prof. Šest nam je dal »Slehernika«, C. Debevec pa tudi nekaj prav globokih duhovnih draguljev. Vendar še čakamo Claudela in drugih močnih predstavnikov krščanskega duha v veliki igri. Naj bi se naše dramsko gledališče ne izgubljalo v enodnevnih »komadih« in ne omejevalo zgolj v eno idejno smer. Narodno gledališče je vendar last naroda — in lahko rečemo, da je povprečna smer našega dramskega gledališča nasprotna duševni usmerjenosti ogromne večine našega naroda. Saj se razumemo, kajne?

V Nemčiji je stopil v veljavo zakon o gledališčih, ki nanovo ureja gledališko življenje. V smislu tega zakona je nemško gledališče enotno in ne pozna več razlik med gledališkimi podjetniki (država, občina, zasebniki). Vsa gledališča so poslej podrejena državnemu ministru za propagando, ki je postal vrhovni vodja nemških gledališč. To ministrstvo bo potrjevalo vodje posameznih gledališč, izdajalo prepovedi uprizoritev, vplivalo na repertoar itd. Potemtakem je načelno ukinjena dosedanja oblast policije nad gledališči.

Ljubljansko Narodno gledališče je začelo s predstavami v svojem novem letnem gledališču v Tivoliju. »Kulturna prireditve v Črni mlaki« je imela velik uspeh... Ne moremo se prav sprijazniti s tem začetkom. — Tudi viški »Sokol« je uprizoril Jurčičevega »Tugomerja« na Viču pod milim nebom.

Kaj se igra

Maj

V mesecu maju je bilo (po naših običajnih virih) vsega skupaj samo 20 predstav. In sicer po trikrat: Hlapec Jernej, po dvakrat: Pri belem konjičku, Dom, po enkrat pa: Roksi, Izgubljeni in zopet najdeni mož, Krčmar pri zvitem rogu, Skrivnost svete maše, Vrnitev, Dve nevesti, Igravec in milost, Dve Marički, Črnošolec, Revček Andrejček, Veriga, Žrtev spovedne molčečnosti, Tri manice.

Junij

V mesecu juniju smo mogli naštetih komaj 3 predstave, in sicer po enkrat: Slaba vest, Prisega o polnoči, Čašica kave.

Ghéon, »Igravec in milost«.

Akademiki — »Daničarji« so si za proslavo štiridesetletnice »Danice« izbrali Ghéonovo dramo »Igravec in milost«. Pri sedanji desorientaciji moramo pozdraviti vsako kretnjo, ki kaže smisla za odločno krščansko umetnost in takšen teater. Zato se ustavljamo pri sicer prav važnem dejstvu, da so se lotili laiki te igre, ki jo je Ghéon nalašč in posebej napisal samo za poklicni oder, ki ga hoče, kakor sam pravi, tudi pridobiti in zavzeti s krščanskim repertoarjem. Razumevamo to izbera zato, ker je prevod pripravil g. Milan Skrbinšek (morda za Narodno gledališče?) in ga nato (menda slučajno) ponudil »Daničarjem«. In tako se nam zdi nekam naravno, da so morali skoraj vse glavne vloge prevzeti igralci, ki imajo za sabo že dolgo igralsko prakso in ne sodijo docela v krog samih »Daničarjev«. Tembolj so nas tedaj presenetile nekatere druge odrske predstave (zlasti Popeja). Vse glavne vloge so bile podane odlično. Izvrstnega Genezija je nekoliko varala akustika opernega gledališča, ki je — prav slaba. Manjše in stranske vloge z množico vred pa so pogrešale uvežbanosti. Pripominjamo, da je bilo »gledavstvo« v zadnjem dejanju le preveč nakazano. Kaj nima »Danica« 120 članov? — Režiser I. Peršuh je vložil v to delo veliko truda. Kakor je bila ta predstava skoraj za vsakega izmed gledavcev globoko doživetje, tako nam pa tudi kaže, da je treba v izbiranju primernih iger boljše presoje, kaj je in kaj ni namenjeno laičnemu odru. Zakaj bi te drame ne prevzelo naše Narodno gledališče v svoj redni repertoar za prihodnjo sezijo? Spodobilo bi se in dolžno je kaj takega svojemu narodu, kateri ga vzdržuje. — Zakaj se v Ljubljani ne bi stvorila med katoliškimi akademiki gledališka družina, ki bi v pravem duhu začela s praktičnim delom za krščanski teater v Slovenih? Gotovo bi bilo to delo koristnejše in lepše, kakor so pa sedanje preklarije. N. K.

Današnji čas tudi v sceni ne zahteva več resničnosti in življenjske podobnosti, temveč zahteva DUHA, IZRAZA, RITMA in ENERGIJE.

Gledališče je SINTETIČNA umetnost. Nespametno bi bilo važnost sceničnega okvira in pripomočkov zanikavati ali podcenjati.

Trdim samo, da dober igralec v skrajnem primeru lahko scenično vzdušje ustvari, najboljša scena pa igravca ne more.

Oboje je važno: igralec in scena. Toda če ne morem imeti obeh, mi je važnejši igralec.

Mislím, da je to razumljivo.

NATURALISTIČNI inscenator je bil v skrajnem primeru tudi dober in spreten OBRTNIK.

SODOBNI inscenator pa mora biti UMETNIK.

Debevec, „Gled. zapiski“.

Iz založbe in gibanja

»Izgubljeni sin« in ta številka sta izšla z veliko zamudo. Krivda ni bila na naši strani, ki smo rokopise v pravem času pripravili. Tiskarna je bila tako preobremenjena, da ni mogla dobaviti naročil ob dogovorjenem času. Stavljena je že naslednja knjiga (»Dvoje duhovnih iger«), ki jo bomo v kratkem lahko že razpošiljali. Prosimo vse naše naročnike oprostčenja, da nismo mogli držati besede.

Domenjeni smo, da bomo ta letnik zaključili s septembrom. V začetku septembra izide zadnja (dvojna, 9.—10.) številka. Po naši obljubi na prospektu naj bi imela vsaka številka lista osem strani, ves letnik tedaj najmanj 96 strani. To svojo obljubo bomo izpolnili. Tudi četrta knjiga (»Za pravi ljudski oder«) bo izšla hkrati z zadnjo številko.

Prva številka drugega letnika izide 6. oktobra. Posvečena bo v celoti načrtu repertoarja za novo igersko leto. Pripravili bomo za vsak mesec od oktobra do vključno aprila po pet predlogov iger, izmed katerih bo vsak oder izbral lahko vsaj eno igro. (Saj je takó ena predstava na mesec več ko dovolj.)

Glede knjig, ki jih bomo izdali prihodnje leto, odločitev še ni padla. Počakati moramo, da poteče rok 30. septembra. Kakor vidimo, izbira med dosedaj vposlanimi igrami ne bo velika.

Prihodnja številka bo razpravljala o naših proslavah in njih prenovljenju. Rokopise prosimo do 1. avgusta.

Poletni meseci bodo čas agitacije. Vsaka slovenska fara mora imeti vsaj en izvod »Ljudskega odra«. Vsak slovenski igravec, vsaka slovenska igravka bi morala biti naročnika »Ljudskega odra«. »Ljudski oder« sam je najcenejša slovenska revija, vsa letna izdanja »Založb ljudskih iger« pa so tako poceni, da to vsoto premore vsaka Marijina družba, vsako prosvetno društvo, vsaka gasilska četa, ki jim je do doslednega igranja v krščanskem duhu!

»Založba ljudskih iger« ne bo poslovala od 15. julija do 15. avgusta. Naročila naj se naslavljaajo na Tiskovno društvo v Kranju, rokopisi in druga korespondenca pa uredniku na naslov: Niko Kuret, Planina pri Sevnici.

OSNOVE NAŠIH PROSLAV / Davorin Petančič (Maribor)

I

Ves svet in vse motrimo mi ljudje po lastnem psihofizičnem sestavu. Spoznavamo, da odgovarja našemu doživetju telesa neko primarno doživetje duše. V tem je prav edini smisel človekovega iskanja, spontano-življenjskega in znanstveno-razumskega: po čutnem dojemanju sveta in njegovega prodiramo v kraljestvo duševnega in duhovnega. Pravo, globoko odkrivanje telesnega je s spoznavanjem duhovnega sveta vedno recipročno si odgovarjajoče: spoznanje telesnega je vedno tudi spoznanje duševnega in duhovnega. Kako bi bila sicer možna taka silna doživetja, ki koreninijo iz ene ali druge polarnosti človekove biti — iz telesa ali duha —, zavzamejo potem oba človekova sestavna principa in ju povežejo v veliko harmonijo edinosti v delovanju, ljubezni, navdušenju... Prav zato, ker delujeta in morata delovati pri ustvarjanju duhovnost in telesnost človekova, dojemamo pri vseh pojavih človekove ustvarjalne sile neko nujno dvojnost: oblikovalno in oblikovano silo. Nalašč nazivamo tudi snov silo, čeprav je po naravi pasivna, motrena relativno zaktivno komponento ustvarjanja ima pa vendar v sebi radi uporabnosti tvorno možnost, ki jo uporabi oblikovalna sila. To dvojnost pojavov kratko in življenjsko imenujemo: doživetje=izraz, ideja=podoba. Prva dvojica je posnetek za pojave spontano-elementarne dejavnosti v človeku, druga pa razumsko-iskavne dejavnosti. Doživetje in ideja sta postavljena tu kot vzročna principa, izraz in podoba pa značita efekt. Vendar je pa v spremenjenem vrstnem redu, v katerem je izraz vzrok doživetja in podoba vzrok neki ideji, tudi resničnost. Kakor je v človekovem doživljanju stalno in nujno razmerje med duševnimi akti kot vzroki in telesnimi akti kot efekti prvih oziroma narobe, prav tako stalno in nujno je razmerje med doživetjem in izrazom in idejo in podobo, kakor tudi obratno: določeni vzrok proizvede stalno in nujno vedno eden in isti učinek, če se okoliščine ne spremenijo.

Kakor sploh vse, tako je tudi ta nujnost v nasledovanju vzrokov in učinkov večna zakonitost, božji zakon. V svojem delovanju malikuje človek božji dejavnosti, ki je za človeka, ki jo naziva (osebno doživetje) usodo, višek moči Gospodovavca nad seboj, ki je enkrat po svobodni odločitvi največja sreča in drugič človekova poguba.

Primeri o nujnosti v vzročnostih in efektih človekovega ustvarjanja z božjim je seveda le analogija. Res pa je le, da smo odsev Boga, Njegove dejavnosti in stvariteljnosti, da soustvarjamo večno nujnost v toku časa, če se motrimo kot božja snov, in da smo njegovi otroci, ako se kot stvarniki nujnosti Stvarnika radovoljno pokorimo, in da smo njegovi hlapci, če se ji zoperstavljamo. Zakaj nujnost božjega ustvarjanja zadene vsakega vsak hip na vsakem kraju. Veliko odlikovanje pa nam je, da delujemo na božjem delovanju, na nujnosti, da smo obenem aktivni v njej in pasivni — postulat Njegove nujnosti. Človeku daje ravno ta vezanost z nujnostjo božje in osebne dejavnosti, torej svobodnega sinovstva božjega, pečat osebnosti. Čim bolj se zrašča človek v nujen po Bogu in osebnem spoznanju opredeljen življenjski tok, tem bolj raste v osebnost, ki je edino metafizično utemeljena. Nujnost osebnostnega doživetja in izraza pomeni obenem tudi največjo svobodo. Nujnost in svoboda ne značita nasprotja, dokler je človek soustvarjavec v tej nujnosti in ne samo mrtva snov in le tako dolgo ostaja tudi osebnost. Kadar pa spoznava človek med nujnostjo in svobodo nasprotje, se s tem že opredeljuje za neosebno, za hlapca, ker je zakon nujnosti apodiktičen in ne dopušča nobene izjeme. Možen je le dilema: ali božji sin in dedič ali pa hlapec brez pravic, ki mora slepo ubogati.

Zakon nujnosti ni pisan samo v notranjosti poedincev, temveč tudi v srcu vsakega občestva. Doživetje občestva je vedno nujno za vse člane, ki niso — analogno božjemu sinovstvu, ki je primarno doživetje človeka-osebnosti — po nujnih zakonih občestva omejeni, temveč so sotvorci občestva in njegovega nujnega doživljanja. — Člani občestva, ki so metafizično osnovane osebnosti, ustvarjajo novo metafizično enoto, jo po vrednosti opredeljujejo glede na bitnost in življenjsko silo, ker v občestvu so in žive. Življenje je nujno delovanje; stvar, ki je, mora delovati. Delovanje udov v občestvu pa se modificira: Občestvo jim vtisne ravno tisti »kako« delovanja. Tako človek-osebnost občestvu ne samo nekaj daje, temveč tudi sprejema. V občestvu doživlja kot svobodna osebnost nujno tako, kakor ga je občestvo opredelilo. Važno pa je, da človek ostane v občestvu vedno svobodna osebnost, sin božji, in ne izginja njegova samobitnost in tvornost kakor v masi, ki je zgolj zunanje občestvo, brez božjih osnov in zakonov.

II

Proslave in prireditve so dnevna stvar, vsakdanje nezanimive navadno, včasih senzacionalne po zunanostih, večkrat celo velikanske in sijajne

po pritisku in nasilju. O pomenu in namenu takih proslav ni treba pisati. Nam gre le za to, da najdemo one osnovne zakonitosti, ki rodijo resnične proslave. Proslavo bi na kratko definirali kot izraz občestvenega doživetja. Proslava je torej osnovana na neki nujnosti, znači po svoji naravi res nekaj spontanega. Občestvena doživetja imajo dvojno jakost: ekstenzivno in intezivno. Čim močnejše je občestvo številčno po udih — ki so seveda udje tudi notranje, ne samo na zunaj — tem večja je ekstenzivna sila občestvenih doživetij. Intezivna moč doživetja pa se lahko meri le po edincu, ki se pa navadno ob večji ekstenzivni sili doživetja stopnjuje, kakor priča psihologija mas. Jakost doživetja in jakost izraza si morata odgovarjati. V tem je ravno nujnost, ki ne terja samo, da doživetju resnično sledi izraz, ampak določuje tudi kakovost in kolikost izraza po teh lastnostih v doživetju. Nujnost proslav pomeni obenem tudi njihovo vrednost. Nujnost je oni edino veljavni kriterij, po katerem se mora presojati upravičenost in neopravičenost proslav. Da konkretno povem: proslava občestva z desetimi udi, ki je nujen izraz njihovega doživetja, je upravičena, ima neko vrednost; proslava društva pa, ki ima sto tisoč članov, ki pa je le zapoved in komanda neko oligarhične skupine, ki ima za svoje delo posebne namene in vzroke, ni upravičena, nima nobene vrednosti. Iz teh dveh primerov je jasno razvidno še eno: nujnost je tudi najmočnejši fundament resničnosti in prireditve. V našem primeru bi bila prva proslava resničnost, druga pa laž, ki je tem večja, čim več je hlapcev, ki samo ubogajo, ki niso osebnosti. Tu se nam že kar pokazuje, kaki člani občestva so tvorcji nujnih, resničnih proslav. Le občestvo ljudi-osebnosti, t. j. svobodnih božjih sinov, ki so v občestvu prav radi svojega osebnostnega svobodnega poudarka sotvorci, more v sebi kot enota — podobno živemu organizmu živeti. Proslave in prireditve pa so nujni in resnični izrazi notranjega življenja v občestvu.

Proslave torej, pojmovane kot manifestacija življenja, se ne smejo zamenjavati s shodi demagoških politikov ali s pohodi hitlerjanskih čet. Gre namreč za najgloblje bistvo, po katerem se obojni izrazi ločijo, gre za za svobodno človekovo osebnost. Kakor rastejo resnične proslave iz notranje nujnosti, tako rodi zunanje, neresnične, laži-proslave zunanja nujnost (ki prav za prav nobena nujnost ni: denar, slavohlepje itd.) ali pa celo fizično nasilje. Resnična proslava torej korenini v resničnem občestvu, laži-proslave pa so znak in dokaz razpadajoče človeške družbe, so jasen prikaz poteptanih in zavrženih človeških osebnosti. In časovna

doba, ki se more ponašati s takimi tako številnimi proslavami (osebnimi, umetniškimi, političnimi, narodnimi, državnimi itd.; še celo živali ponekod slavé), dokazuje, da ne zmore pravega občestvenega doživljanja, da hira radi pomanjkanja svobodnih osebnosti. Kajti take proslave registrirajo vso lažnivost in umazanost sodobne človeške družbe, korupcijo in sploh moralno propalost.

To je ena vrsta sodobnih proslav: Druga vrsta so one, ki temelje na tradicijah, še vedno živih v ljudstvu. Izraz življenja v občestvu (n. pr. verskem) so še vedno lahko, žal pa so večkrat le spomin na življenje, ki se je nekdanje v občestvu razvijalo. Take proslave sicer niso laž, vendar pa nimajo v sebi resničnosti, kakor bi jo morale imeti. Take so velikokrat proslave verskih in narodnih občestev. Lahko so pomembne v nekem oziru glede na efekt: ohranjajo tradicijo, ki bi se sicer izgubila. Lahko so pa take proslave še vedno živi, nujni in resnični izrazi življenja, če zaživi in doživi veliko vrednoto, ki jo hrani tradicija, vsaj del občestva (n. pr. nova generacija). Slutiti pa je tedaj že, da se snuje nova celica v organizmu, in to je dokaz, da je organizem vsaj še podtalno živ in zmožen življenja.

Gotovo bi zamogli razčleniti proslave še na več vrst s posebnih vidikov. Omejili smo se na eno gledišče: na korenino, iz katere proslava poteka. Proslava, ki je zrasla iz živega organizma, se bistveno loči od one, ki je dokaz razpadajoče družbe, posebne pozornosti pa so vredne proslave, ki bazirajo na tradicijah in katerih nositelj je le še podtalno živo občestvo.

III

Doživetje vzrok izrazu, smo rekli, Trdili smo pa tudi obratno. Če obrnemo oboje na proslave, bi morali povzeti, da so obratno prejšnjemu tudi proslave vzrok — pri gotovih danostih — doživetju občestva, torej notranjemu življenju v organizmu. Trditvev ostane resnična kljub tolikim nasprotnim dokazom. Res je, da ostajajo udeleženci pri sodobnih proslavah hladni, da ne dožive — ničesar. Vzrok temu ni v tem, da bi izraz (n. pr. podoba) ne mogel povzročiti kakega doživetja. Vplivati more le izraz, ki ga je ustvarilo doživetje, življenje. Izrazi pa (kakor sodobne proslave včasih), ki niso plod doživetja, ki niso izrazi življenja organizma, ne morejo doseči notranjosti človeka, ali vsaj ne morejo ustvariti v njem tega, kar bi pričakovali proslavitelji. Zato je zelo preprosto in razumljivo, da zastoj pričakujejo vsi tisti, ki prirejajo pohode in sprevede, da bo po teh zraslo novo občestvo, polno življenja in borbenosti. Večji uspeh bi rodile desetkrat manjše

in manj pompozne proslave, če bi jih pa ustvarjali ljudje ki bi živeli zato, kar izpovedujejo. Res, da delajo zunanji blesteči nastopi čudeže, ki so pa le trenutni, trajnih delati ne morejo. Ako pomislimo, kaka doživetja zmorejo proslave (n. pr. boljševikov), ki jih prirejajo žive celice, in jih primerjamo z uspehi velikih organizacij, ki so pa mrtve navznotraj, potem moramo strmeti. Kaj zmore že resnično doživetje že v občestvu, ki ni osnovano na nujnosti božje dejavnosti in ima le garancijo točasnosti! N. pr. v Rusiji so rasle celice počasi od začetka, potem pa je šlo kakor vihar: izrazi doživetega prepričanja so pridobivali, so proizvajali svoje nujne učinke.* Za uspeh proslav je prvi pogoj — resničnost občestvenega delovanja.

Drugi pogoj pa je oblika, v katero se doživetje zlije. Občestveno doživetje bo vedno zahtevalo tudi občestveni izraz!! Ako premislimo, v kakih oblikah se skušajo včasih fingirati doživetja skupnosti, potem bomo začeli vendar enkrat ločiti izraze individualizma in izraze občestnosti. Ruski kolektivizem je dosleden: vse življenje v javnosti oblikuje isti kolektivistični duh, zato so tudi oblike življenja (gospodarskega, političnega, umetnostnega itd.) kolektivistične. Kakor je izraz nujen posledek doživetja sploh, tako tudi v jakosti in obliki: občestveno doživetje zahteva občestvene oblike. In kako zavisí uspeh od oblike? Duh se ne da varati: individualistična drama daje doživetju duše čisto drugo barvo in čisto drug doživljajski zametek, kakor občestvena igra ali kolektivistična drama. Med individualizmom in kolektivizmom ni kompromisa.

Še na eno posebnost moram opozoriti: programe različnih proslav je zelo koristno študirati. Velikokrat je kar očitvidno neskladje med tem, kar se proslavlja, in tistim, kdor proslavlja, in onim, o čemer se proslavlja. Ta neskladnost mi vedno pove, da je proslava delo enega ali nekaterih, ali da ima proslava ves drug namen, kakor se bere na plakatih, ali pa, da sploh namena nima („Društvo pač deluje“, bi dejal voditelj). Take proslave značijo vedno manjvrednost, v uspehu pa gotov — minus. Doživetje občestva zahteva oblike, ki jo ustvari duh občestva. Takih proslav (sc. zgoraj navedene) ni povzročilo doživetje: kar se proslavlja, je ravno psihološki predpogoj doživetja, in program, ki bi zrasel iz doživetja, bi imel v sebi pravo naperjenost in potem tudi silo. Marksistične proslave so programske tako trdno sklenjene s tem, kar proslavlja, da so vredne zavidanja in posnemanja.

* Prim. delovanje „Modre bluže“, ki jo omenja Kuret v svojem članku.

Proslava — resnična —, je nujen izraz občestvenega doživetja in terja zato za uspeh organske povezanosti z občestvom oblike, programa in tistega, kar se proslavlja.

* * *

Ako bi se vprašali o vrednosti različnih tako zvanih »naših« proslav, kako bi jih morali oceniti? Večkrat bi morali podati negativno oceno o proslavah v velikem številu: neobčestvene so večkrat, neresnične zelo mnogokrat, večkrat celo demagoške vrednosti. In krivda? Nositelji proslav naj si sami vest izprašajo!

O NAŠIH PROSLAVAH* / Matija Munda (Ljubomer)

Proslave, navadno jih imenujemo akademije, spadajo med redni vsakoletni odrski program naših društev. Razne društvene in literarne obletnice, cerkveni prazniki in drugi jubileji jim dajejo vsebino. Za društvo in za posameznika so proslave dostikrat začetek odrskega delovanja. Dosedanje sporede naših društvenih akademij poznamo. Kaj bi trebalo spremeniti, kaj izboljšati?

Na globoko, več resnosti in življenja!

Zdi se mi, da so naše tovrstne prireditve dostikrat preveč plehke in še površno pripravljene. Pesem, nekaj deklamacij, dolg govor, mogoče celo dva, in kvečjemu še kaka živa slika, pa smo pri koncu s sporedom. Dolgih govorov v dvorani ljudje ne poslušajo radi, običajna deklamacija je navadno monotona in zato dolgočasna, potem pa naj ga še zbor polomi, pa je uspeh enak ničli. V duši gledavca ni sledu o jubileju.

Na globoko torej in več resnosti! Vsaka proslava naj bo resna odrska prireditev, na katero se je treba tudi pripraviti, zlasti še, ako se pri prireditvi pobira vstopnina. Tudi akademija potrebuje odrskih vaj in — režiserja.

Prvi pogoj uspeha je dobro sestavljen spored, ki mora v vseh točkah vsebovati idejno povezanost in neko sorodnost. Saj so vse točke namenjene proslavi istega jubileja. Vsako točko sporeda je treba resno pripraviti in na odru preizkusiti. Če se pri društvenem sestanku kak nastop ponesreči, ni to še nič hudega, pri odrski prireditvi bi se to ne smelo zgoditi. Sestanki so šola, nastop pa ni šola.

* Bravci bodo s prejšnjim in naslednjim člankom dopolnili ta izvajanja, ki prihajajo naravnost iz praktičnega življenja! — Ur.

Nikar predolgih sporedov. Bolje manj, pa naj bo to dobro. Prihranimo si kaj za prihodnje leto. Točka naj sledi točki, da ni preveč mučno dolgih odmorov. Ni hujšega od teh odmorov!

Govor naj bo vsebinsko dober, pa kratek. Tudi v 10 minutah se da mnogo povedati. Naj ga vedno pregleda duhovni voditelj, še boljše, ako na akademijah redno govori izobraženec. En govor je pač zadosti, kar je več, je od hudega. Ne o vsem mogočem, o ideji naj govori, kateri je proslava namenjena. Pa po domače, da ga ljudje razumejo, pregledno, da si kaj zapomnijo.

Akademija ni koncert. Nikar preveč samega petja. Zbor naj nastopi s kako večjo skladbo, manjše pevske skupine, duet, tercet, kvartet pa spraviš med dejanje. Sestaviš primerno skupino za oder, pa ti bodo po kratkem dejanju ali razgovoru tako neprisiljeno in iz srca zapeli, da bo veselje. Opazoval sem letos „jodlerje“ na Tirolskem, kako znajo imenitno združiti petje z dejanjem in govorom. Pa čim več narodnega blaga, tem bolje. Narodna pesem vedno užge srce, saj je iz narodovega srca prišla. Narodna pesem je vedno vesela in veselje je pol življenja. Je lahko pesem tudi umetna, a naj bo v narodnem duhu, ne pa ekstremna, ki je narod ne razume.

Deklamacija enega je lepa samo takrat, ako je res umetniško podana, sicer nimam užitka nad njo. Akademija pa ni za deklamatorske vaje. Če deklamacija ni lepa, je boljše, da je ni. Bolj se bo obnesla zborna deklamacija, katero pa je treba dobro izvežbat. Da je vsaj nekaj dobrih v skupini, pa se manjše napake lepo zabrišejo. S primerno scenerijo, živo sliko lahko oder ob zborni deklamaciji prav živahno razgiblješ. Deklamacija pa naj bo živahna in razgibana v glasu in kretnjah, uprizoritev pesmi na odru. Kako lepi so Pregljevi Makabejski bratje!

Otroške duše so lepe, otroška pesem je lepa in otroški nastop je lep. Zato poživljaj proslave z otroškimi prizori in nastopi. Naravnost čudno, kako so otroci na odru včasih korajžni, kako se dobro odrežejo. Ljudje radi vidijo otroke na odru. Starši imajo veselje nad svojimi malimi. Še nauk človek rad sprejme iz otroških ust. Mladinski zbor je kot petje angelov. Nauči jih prizor s petjem in rajanjem, pa ga bodo morali ponavljati, tako ploskanje bo v dvorani. S tem vzgajaš obenem odrske talente, bodoče društvene igravce in pevce. Pri verskih, materinskih in sličnih proslavah smejo otroci sodelovati.

Sicer pa je živahnost sporeda v največji meri odvisna od voditeljeve lastne iznajdljivosti, ki bo času in ideji proslave primerno iztuhtala še marsikatero duhovito točko akademijskega sporeda.

Da mora vsaka proslava tudi časovno in liturgično odgovarjati svojemu namenu, je pravzaprav po sebi razumljivo. Proslava Brezmadežne ali

Kristusa kralja spada na dan praznika, materinski dan spada v marec, ali vsaj na Marijin praznik, proslava jubileja spada na dan obletnice ali vsaj na najbližjo nedeljo itd. En dan že ni taka reč, a prevelika časovna razdalja bi kvarila smisel proslave.

Važno je vprašanje: odkod dobiti točke sporeda, zlasti razne prizore? Največkrat je človek v tem oziru navezan sam na sebe. Srečen je, ako ima v bližini kakega priložnostnega pesnika, mogoče duhovnika, učiteljico ali koga drugega, ki mu v tem pogledu pomaga iz zadrege. Po naši deželi imamo v tem oziru mnogo iznajdljivosti. Za vsako proslavo bo tak ljudski pesnik sestavil kaj primernege. Nedosegljive so v tej spretnosti šolske sestre, zlasti za otroške prizore. Koliko takih rokopisnih igric, izvirnih ali prevedenih, zbornih deklamacij in mladinskih prizorov se je že igralo na naših odrih, pa so zanje zvedela le najbližja okoliška društva, ali pa še ta ne. Dobro delo bi storil, kdor bi ves ta material zbral, izbral najboljše in izdal, da bi se lahko z njim okoristili tudi drugi. Naši odri bi bili hvaležni za tako zbirko.

NOVA POTA ZA NAŠE PROSLAVE / N. Kuret (Kranj)

Vedeti moramo predvsem, da je treba ločiti: proslava je eno, slavje je drugo, Proslava je namenjena ožjemu krogu ali vsaj manjšemu občestvu, slavje zavzema veliko skupnost. Vsebina proslave je vezana na zaključen krog, vsebina slavja pa je prodorna in osvajajoča. Proslavo si mislimo zmeraj v zaprtem prostoru, čeprav ni nemogoča pod milim nebom. Slavje pa hoče ven, pod milo nebo. Slavja so redka, proslave so možne vsak mesec. Zato se bom omejil bolj na proslave.

Proslave so začetek igranja. Če nam je za novi teater, bomo morali začeti tudi s preosnovo proslav. To je namreč jasno: dosedanji način proslav je postal nemogoč. Ljudje so se ga naveličali in mi sami ne znamo več najti v njem novih privlačnosti. Pomisliti pa je vendar treba, da je proslava močna neposredna oblika, ki z njo ideja zavzame neko gledalsko občestvo. Iger za vsako priliko še nimamo in jih tako kmalu ne bomo imeli, torej si moramo pomagati s proslavami, ki imajo še to dobro stran, da jih lahko pripravimo takó, kakor vemo, da bi to odgo-varjalo na šemu gledalskemu občestvu. Da, ali kako?

Predvsem nekaj splošnega o vsebini.

Tri snovne kroge moramo ločiti. Eden obsega človekovo življenje v družini in družbi, od zibelj do groba. Najprvotnejša oblika take proslave

je že — god družinskega člana... Drugi snovni krog zajema krogotek cerkvenega leta, praznike od adventa do binkoštno dobe, žegnanjsko slavje in podobne prilike. Tretji snovni krog pa tvorijo spominski dnevi narodovega življenja, pomembni dnevi njegove zvezanosti z naravo, žalostni in veseli dnevi iz njegove zgodovine.

V prvi krog snovno spadajo na primer: proslava materinskega dne, proslava dobre knjige, proslava jubileja zaslužnega domačega prosvetnega ali drugačnega delavca, praznik dela, Miklavževo in Silvestrovo.

Drugi snovni krog obsega proslave kakor: praznik Kristusa Kralja, misijsko nedeljo, advent, osmi december, božič, postni čas, veliko noč, praznik sv. Cirila in Metoda, žegnanje, novo mašo, prvoobhajanci...

Za tretji snovni krog navajam primere: jurjevanje, kresovanje, koroška proslava, primorska proslava, Slomškova proslava, Baragova proslava, Krekova proslava, proslave drugih znamenitih osebnosti iz naše preteklosti sli sedanjosti...

Dozdaj smo vse take proslave pripravljali po enem kopitu: dali smo jim obliko — »akademije«, kjer so se več ali manj redno menjavale deklamacije z glasbenimi točkami, ki so mednje vstavljali več ali manj oškrobljen in kaj rado dolgočasen »slavnostni« govor (včasih kar po dva), za priboljšek smo včasih dodali za konec še »skioptično predavanje«. Ljudje so takšnih »proslav« siti. In tudi nam niso nič kaj všeč.

Razmišljati nam je zato treba, kako bi mi naredili drugače. Če nad starim nergamo, moramo postaviti na njegovo mesto vsaj nekaj tako dobrega ali boljšega, kar bo novo in bo odgovarjalo našemu hotenju in našemu času. Kaj pa?

Predvsem velja, da je treba za ureditev proslave enega samega stvariteljskega človeka. To se pravi, človeka, ki ima zadostno slovstveno in glasbeno izobrazbo in ki zna iz raznih prvin ustvariti nekaj novega, kar bo imelo skladen osebni pečat. Pozdraviti je seveda treba, če se pojavi kje človek, ki proslavo od začetka do konca sestavi iz izvornih prvin. Ali to bo po mojem redko. »Kolektivno« ustvarjanje je sicer lépo in včasih kar močno plodovito, samo kot tako pa ne eksistira: biti mora med sodelavci eden, ki kolektivne prispevke ureja in po lastni zamisli uredi in izoblikuje.

Naše proslave se morajo okoristiti s pridobitvami nove teatarske tehnike. Rusi nam kažejo lepe zglede s svojimi montažami. Zdi se mi nujno potrebno, da se tudi mi seznanimo s tem načinom proslav, ki je ne le zanimiv, ampak tudi vse primernejši, vse bolj neposreden, vse bolj prodirajoč v vsebino proslave, kakor pa uradne akademije z nešteti premori in zavlačevanjem.

Montaže (prav za prav »litomontaže«) so nastale v prvih začetkih boljševiške Rusije. Rodil jih je prvi zagon propagande, ki je hotel osvajati kakor vihar in v ta namen »prosvetljevati« množice, ki so kolebale v temi nevednosti... Boljševiki so se od vsega početka dobro zavedali, da je najmogočnejše orodje — teater. Ker pa iger še ni bilo, so stopile na njihovo mesto preproste, na hitro roko sestavljene in s skrajno preprostimi sredstvi uprizorjene litomontaže. Litomontaž se je lotil poseben »igralski kolektiv« mladih propagandistov, ki se je nazval »Modra bluza« in je na stalnem potovanju opravil na desettisoče gostovanj.

Litomontaža je odrsko delo, ki sestoji iz recitacij, deklamacij, govorskih zborov, petja, akrobacij, kar pa je vse v tesni notranji zvezi med seboj, izhaja neprisiljeno drugo iz drugega in poudarja kako osrednjo misel. Govorjena beseda so skoraj izključno odlomki iz Buharina, Marksa, Lenina, iz sovjetskih proglašev, dnevniških uvodnikov, pesmi so propagandne pesmi in poulične popevke, ki jih pozna vsak izmed gledavcev, a na pravem mestu vendarle napravijo vtisk novega. Med izvajanjem ni nič odmorov, odrska uprizoritev je skrajno preprosta: stoli, mize, stopnice, lestve; razvetljava — navadne baterijske žepne svetiljke, ki posvetijo na tistega, ki je pravkar na vrsti.

Montaža se mi zdi rešitev iz morečega načina akademij. Pri tem me niti najmanj ne moti njen izvor. Saj je na drugi strani skoraj sleherna sovjetska satira iz prvih let po obliki tako rekoč posnetek srednjeveških fars, kjer je vlogo Luciferja in Judeža zavzel »kapitalist« ali papež...

Seveda ta drastični opis montaže ne sme vzbuditi predsodkov. V mislih nimam tako preproste oblike. Sovjetska oblika naj bi bila samo pobuda. Prepričan sem, da bomo sami ustvarili lahko kaj novega in boljšega ob njej.

Proslava v novi obliki bo imela to dobro stran, da bo zaposlila kar največje število oseb. Te osebe bi bile hkrati na odru, njih ustvarjanje ne bi bilo cepljeno na posamezne nastope s prihajanjem in odhajanjem, ki razbija enotnost doživljanja pri njih in gledavcih. Proslava je za vsakršno občestvo vse globlje doživetje, če pri njej sodeluje čim več udov občestva, če že ne vse občestvo.

Prireditelj proslave mora imeti zadostno obzorje in mora dobro poznati vsebino, ki jo proslavlja, vrhu tega mora biti v njem umetniški ustvarjavec s pravim okusom in zdravim smislom za sodobnost.

Za snov proslave same je važno celotno gradivo, ki je v zvezi z vsebino proslave. Prireditelj si zbere to gradivo kot bi mu šlo za znanstven

studij. Ne zbere pa samo gradiva, ki se nanaša neposredno na vsebino, ampak tudi gradivo, ki daje vsebini zgolj okvir. Mnogo se lahko pri tem uči vsakdo pri Preglju, ki je mojster v ustvarjanju vzdušja z zanimivo drobnjavo, pobrano iz starih časopisov, rokopisov, beležk, knjig, ki so v zvezi z dobo in osebami, ki jih opisuje, in ki so v resnici nekje ohranjeni. Prireditelj vse to gradivo po svojih vidikih tako uredi, da vseskozi poudarja tisto osnovno misel, ki jo hoče izvesti. Pri tem se poslužuje vseh sredstev, ki so mu dana z novo obliko: recitacije, deklamacije, govorskega zbora, petja v zboru, petja poedinca za odrom, sočasnih ali sicer primernih skladb za razna glasbila. Med to lahko vplete nekaj prizorčkov, ki jih sestavi sam, lahko uporabi slike, ki jih projicira z epidiaskopom (torej ne da bi potreboval diapozitivov) na peto zaveso. Pri vseh teh različnih možnostih pa ne razvrsti kot točke, ki slede druga drugi po »sporedu«, ampak jih priredi in uredi tako, da potekajo druga iz druge kot odrska celota, kot »igra« v svojevrstni »moderni« tehniki...

Temu primerno pripravi tudi oder. Če uporablja »prizore« med potekom proslave, jim odmeni poseben oder (dva kozla, plošč, stopnice), govorski zbor razpostavi po nagnjenih ploščah ali po drugih stopnicah, ostale podobno. Paziti mora vsekakor, da bo imela tudi odrska oblika svoj smisel. Oder je treba arhitektonski razgibati, ga razčleniti, ustvariti zadosti »mest« za posamezne nastopajoče. Pomaga si poleg kozlov, plošč in stopnic z lestvami, deskami, zavesami, enotno (sivo) pobarvanimi gladkimi kulisami, lesenimi kockami in kvadri, prepleskanimi zaboji itd. Luč dajejo žarometi, ki lahko obsevajo zgolj posamezne dele pozorišča. Nastopajoči so ves čas proslave na odru, ali pa nastopajo po vrstih, ostajajo na odru, neslišno izginjajo v temi, ki je nastala v njihovem delu odra itd. Možnosti je toliko, da jih je nemogoče naštetih. Tisti, ki bo proslavo pripravljal, mora kajpak oder poznati. Sicer naj se tega posla ne loti.

Proslava v tej novi obliki, ki zgoščeno podaja vse, kar je važnega za vsebino, ki dokumentarično, zraven pa oblikovno zanimivo in včasih presenetljivo slehernemu navzočemu vsebino proslave približa, — proslava v tej obliki, pravim, bi utegnila pokazati nova pota našim proslavam v bodoče.

Začetki je namreč res treba. Naše brošurice »Proslava« bodo zaorale v ledino.

NAŠE GIBANJE V HRVAŠKI LUČI

Pod naslovom »Preporod društvene i pučke pozornice« je priobčil V (ojmil) R (abadan) v »Hrvatski Straži« z dne 9. avgusta t. l. daljšo oceno, ki v njej pravi:

»Vsi oni, ki so se bavili z gledališkimi prireditvami naših društev in so bili obsojeni na težki posel, da sestavljajo »repertoar«, se še dobro spominjajo, kako so zaradi popolnega pomanjkanja iger v našem jeziku segali čisto pod naslovom »Zbirka ljudskih iger«. Teh knjižic je bilo prilično število in vsi smo jih pod silo razmer svoj čas prevajali in predstavljali. Nekatere od njih se še danes javljajo na naših manjših odrih na grozo vsakogar, ki ima malo okusa. Zakaj te stvari so bile prav od kraja zelo slabe: izbirali so jih in prevajali iz tujih repertoarjev (večinoma iz nemškega) brez slehernega kriterija, odlikovale pa so se s slabo razvitim in monotoni dejanjem, s stereotipnimi in večno enakimi značaji, z neslano duhovitostjo in razvlečenimi dialogi, ki so bili videti kakor slabe vaje retorskih dijakov preteklih stoletij. Spomnimo se samo tistih brezkončnih patetičnih tirad, tistih z ničimer motiviranih spreobrnjenj v kupih »pretresljivih« koncev glavnih oseb, ki so po večini izzivala smeh in so redno naravnost profanirala ne samo umetnost, ampak v prvi vrsti religiozno katoliško idejo, ki so jo takšne »Najdene hčere« in slična »dela« hotela proslavljati.

»Ali je torej čudno, da se je v naših krajih počasi razvilo prepričanje, da so »kranjske stvari« prav slabe in da je edina korist, ki se zanjo lahko zahvalimo tem knjižicam, ta, da se nas je nekaj kolikor toliko seznanilo s slovenskim jezikom.

»Danes pa moremo z iskrenim veseljem javiti vsem prijateljem naših društvenih priredb, ki poznajo slovenski jezik, da se Slovenija danes preraja s pokretom novega ljudskega odra. Sicer se je pri nas Hrvatih delalo na takšni obnovi že popreje, pred desetimi leti že, in začel se je tak pokret še večkrat, vzdržati pa žal do danes ni mogel v tem pogledu nobeden izmed onih idealistov, ki so se tega posla lotili in ki si še danes okoli njega prizadevajo. Pri Slovencih pa je to vprašanje rešeno. Neki novi pokret, ki je izšel iz malega Kranja, se je razširil po Sloveniji, podirajoč ropotarnico stare, krmežljave, prašne in brezživljenjske »tradicije« nepoklicnih odrov in prinašajoč novo smer, novo življenje in duha v nekoliko barokna slovenska mesta in slikovite fare na vasi.

»Osnovatelj in duša tega pokreta je mladi profesor Niko Kuret, ki mu pomaga nekaj zvestih in spretnih sodelavcev: dr. Fr. Kotnik, dr. J. Pogačnik, D. Petančič itd.«

»V Kranju se je osnovala »Založba ljudskih iger«, ki izdaja mesečnik »Ljudski oder« in serijo iger, ki jih je izšlo šest zvezkov. Profesor Kuret je kvalificiran za mesto urednika ne samo radi dolgih lastnih izkušenj in dela na nepoklicnem odru, ampak tudi radi dovršenega poznavanja vseh struj in teženj sodobnega ljudskega gledališča v inozemstvu in bogate strokovne literature o tem vprašanju, ki v tujih jezikih obstaja. Samo oni, ki poseduje (seveda poleg talenta, posebnega kriterija in velike kulture!) lastne izkušnje in solidno strokovno znanje, se sme nazivati teoretika tako težavnega in kompliciranega problema, kakor je ljudsko gledališče. Kureta je v prvi vrsti osebna praksa dovedla do načel, ki jih danes propagira, ker je pri obilem delu z diletanti spoznal idejno prisiljenost, izumetničenost in plitvost del, ki so se servirala »ljudski« publiki, ter natrpanost in neokusnost okvira, v katerem so se ta dela izvajala. On je zato posegel za novimi deli, v katerih pulzira poleg plemenite vsebine pravo scensko življenje, pa že 1924 izda Molièrovega »Skapena«. Zanimivo, da Kuret tedaj še dopušča papirnate in načičkane kulise, čeprav je v izboru dela pokazal zelo siguren okus (1). Ali nekoliko kasneje, pod vplivom svetovnih reform, zlasti francoskih in flamskih, se zavzame Kuret odločno tudi za zunanjo reformo gledališča in izkristalizira tako svoj definitivni, pravilni in doživeti delovni program.

(1) K temu pripominjamo, da je za igre, ki jih je izdajala Jugoslovanska knjigarna (zbirka »Ljudski oder«) in kjer so izšle tudi »Scapinove zvižace«, prirejal literarne uvode in inscenacijske nasvete pok. prof. Robida.

»Ta program se očituje na vsaki strani njegove revije »Ljudski oder«, ki naj služi »poglobitvi našega igranja.« Pred nami je prvi letnik tega odličnega mesečnika, osem zvezkov, ki jim na jesen sledita še dva. Vsak zvezek obsega 12 do 16 strani v okusnem ovitku in vsebuje strokovno in temeljito pisane članke in razprave, s katerimi se diletantskim društvom dajejo direktive, nove in sigurno zarisane, glede izbiranja iger, opreme odra, teatarske zgodovine, poglobljanja teoretsko-idejne strani gledališkega dela, ki ni in ne sme biti gola zabava; nadalje prinaša vzorne skice in slike uspešnih priredb, vesti iz društev itd. itd. Nemogoče je tukaj tudi le deloma navesti raznolikost in bogastvo misli in pobud, ki jih je »Ljudski oder« v dosedanjih osmih številkah prinesel ...»

Člankar nato navaja vsebino posameznih števil »Ljudskega odra«. V nadaljnjih izvajanjih se mudi člankar pri dosedaj izdanih »Ljudskih igrah«. O »Slovenskem pasijonu« po o. Romualda škofjeloškem rokopisu iz 1721 in Drabosnjakovem »Izgubljenem sinu«, ki ju je oba priredil Niko Kuret, pa piše člankar:

»Čeprav sta ti deli v »originalu« (prav za prav je bil tudi ta »original« že prevod iz tujih jezikov) davnih pesnikov dokaj neizraziti in naivni, ju je Kuret tako večče, vestno in srečno najprej jezikovno obnovil in osvežil, zatem pa opremil z zelo inventivno režijsko zamisljivo in navodilo, da, sta tidve stari, prav za prav srednjeveški igri oživel v novem življenju, nudeč mnogo hvaležnih možnosti današnjemu odru. »Izgubljeni sin« je prirejen tako, da vsebuje hkrati načrt za izvedbo na odru in pod milim nebom. Zamisel izvedbe pod milim nebom se zdi na prvi pogled nekoliko preobremenjena z vstavljenimi vizuelnimi elementi, ki bi lahko oslabili dojm ideje same, ali v rokah spretnega režiserja, ki bi znal vse spraviti v pravo mero, bi ta načrt dal vendarle veličanstven dojem. Sicer pa moram pri »Izgubljenem sinu« podčrtati vzorno jezikovno obdelavo starega teksta, opremljeno tako s strokovnim komentarjem, obširnimi kritičnimi »opombami« in izvrstnim prikazom avtorja in razmer, v katerih je živel, izpod peresa dr. Fr. Kotnika, da ta knjižica pomenja že s stališča slovenske kulture in literarne zgodovine delo zavirljive vrednosti.« (Podčrtali mi.) Člankar ugotavlja, da uživa pokret okoli »Ljudskega odra« najtoplejše simpatije pri Slovencih, da so mu pokazali svojo naklonjenost prevz. g. škof dr. Gr. Rožman in obe vodstvi KA in prvi končno: »Upanje je, da se slovenskemu katoliškemu odru ustvarja nova era napredka in solidnih uspehov, katerim pokret »Založbe ljudskih iger« postavlja temelje. Lahko nam je žal, da nam razlika jezika onemogoča, da odigrajo Kuretova izdanja tudi naša društva — ali ta razlika vendarle ne sme ovirati vodij naših diletantskih sekcij in društev, da ne bi spremljali in razumeli revije »Ljudski oder«. Iz nje bi izvedeli in se naučili mnogo o teoretski in praktični strani društvenega in ljudskega gledališča, o katerem pri nas mnogo samozancev in absolutno neuvedenih ljudi piše »teoretske« članke.«

Pošljite nam osnutke, predloge in izdelane rokopise za našo zbirko »Proslave«. Nujno potrebujemo: proslavo Kristusa Kralja, osmega decembra, jurjevanja, kresovanja, Cirila in Metoda, materinskega dne, koroškega dne, primorskega dne, proslavo prvoobhajancev, proslave naših velikih mož, proslavo dneva dobrega tiska. Pripravljeni imamo: adventno proslavo (1. zvezek »Proslav«), miklavževanje (2. zvezek »Proslav«) in ev. božično proslavo.

Niso nam z rožkami nastlane poti. Pa saj je že Slomšek zapisal: »Vse, kar je trpko na svetu, ima svoj dan vstajenja« (v pismu M. Piklu). Tudi naše gibanje bo doživelo svoje vstajenje!

Kjer je ljubezen, dela velike reči, in če ne dela velikih reči, ni ljubezen, je dejal Gregorij Veliki. O, da bi mi prav vsi delali samo iz ljubezni!

K IGRI O IZGUBLJENEM SINU

Ker članek ni izšel v »Slovincu«, ga priobčujemo tukaj. — Ur.

Zagovor Fr. Vodnika na moj odgovor (gl. »Novo gledališče«, nekaj dodatkov, — »Slovenec« št. 168. z dne 27. jul. t. l.) bi bil prešel, ker imam preveč drugega dela, da bi se spuščal v časopisne polemike. »Kritika« igre o »Izgubljenem sinu«, ki jo je napisal J. Sever v »Slovincu«, št. 173. z dne 2. avg. t. l., pa me je prepričala, da je vprašanje gibanja okoli »Ljudskega odra« naši javnosti vendarle treba razčistiti in ji jasno pokazati drugo, objektivno plat, ki jo v dosedanjih časopisnih poročilih, žal, zaman iščem.

Mimo uvoda, ki se vprašuje, ali Slovenci sploh imamo svojo »ljudsko igro« (vabim g. Severja, naj si prebere moj uvodni članek v 1.—2. št. »Ljudskega odra«, str. 2.—3.) podajmo kar njegove famozne ugotovitve: 1. »Izgubljeni sin« ni slovenska tvorba, 2. »Izgubljeni sin« ni religiozna tvorba, 3. v moji priredbi ni več Drabosnjakov, 4. navodilo glede kostumov (!) ni pravilno.

Ubogí Izgubljeni sin! Res se mu je tako zgodilo, kakor pravi služabnik v igri o njem: »Zdaj ima komaj še srajco / in hlače in birtinja ga za lase vleče...« Kaj bo počel?

1. Da je »Izgubljeni sin« pisan po nemški predlogi, lahko bere v uvodu. Po kateri predlogi in koliko je v njem slovenskega, to nam bo, o tem sem prepričan, ob svojem času že še ugotovil dr. Fr. Kotnik, najboljši naš poznavavec Drabosnjaka. **Dejstvo** pa je: a) da je Drabosnjak z Izgubljenim sinom ustvaril pravo ljudsko igro v slovenskem jeziku, b) da se je ta igra vse minulo stoletje širila v rokopisih med slovenskim ljudstvom na Koroškem, c) da so jo leto za letom igrali slovenski kmečki igralci na Koroškem, č) da je »Igra o izgubljenem sinu« drugi najstarejši ohranjeni ljudski teaterski tekst v slovenščini, d) da je nápak, če z njim v zvezi govorimo o nemški igri, da je namreč pravilneje, če govorimo o **alpskem tipu ljudske igre!**

Zakaj bi po vsem tem Izgubljeni sin ne bil naš? Zakaj bi v njem ne smeli videti dragocenega ostanka naše ljudske tvornosti? Vsakogar mora presenetiti, da doživi Drabosnjakovo delo tak naiven odpor v Severjevi »kritiki«.

2. Smešno se mi zdi, pobijati trditev, da Izgubljeni sin ni religiozna tvorba, posebno ko mu J. Sever na tak žurnalističen način osporava religiozni značaj. »Mnenje«, da sem Izgubljenega sina prikrojil po svojem »gledališkem programu«, ne zasluži odgovora.

3. Govoriti o načinu priredbe sme le tisti, ki pozna izvirnik. Žal, izvirnik dozdej v celoti ni dostopen širši javnosti. J. Severju bi pa zadostovalo, da pogleda vsebino Izgubljeneg sina, kakor jo je objavil dr. Fr. Kotnik v »Etnologu« VI (nanjo celo opozarjam v uvodu svoje priredbe) in jo primerjal z »mojo priredbo. Tega pa ni storil, sicer mi ne bi mogel očitati ponovno nekakšnega »drugega avtorstva«, kar je od sile smešno. Stvar je rajši taka, da J. Sever, kakor vidim, **niti pojma nima o prirejanju starih tekstov** in se ne zaveda, da Izgubljeni sin kot 6. zvezek »Ljudskih iger« ni tekstnokritična znanstvena izdaja Drabosnjaka (to nam naj da dr. Fr. Kotnik), niti literarna izdaja igre, marveč izdaja namenjena našim **igralskim družinam za praktično uporabo.** Kaj sem izpremenil in kako sem izpremenil, sem odkrito povedal v uvodu. Vsak razumen človek bo moje spremembe potrdil, vsak teaterski praktik jim bo priznal nujnost. **A zato Drabosnjak ni nič manj Drabosnjak!** Robotosti niso motile kmečkih igralcev tistega časa, danes pa bi Drabosnjaka na naših odrih ne samo onemogočile, ampak tudi zmaličile njegovo podobo, ki se skriva pod robotostmi. Če si Max Reinhardt privošči uprizoritev nespremenjenih starih tekstov, je to estetski eksperiment, ki si ga z našimi ljudskimi odri ne moremo privoščiti. Vrh tega mora vsaka doba do iger prejšnjih dob najti svoj objektivni odnos, ta odnos je pa nemogoč brez priredb. Saj tudi režiser sleherno igro za oder »priredi« ščrta, — pa zato nihče ne bo rekel, da ne ravna prav z besedilom. Naš oder

in naš čas imata svoje zahteve in zakonitosti in tem se je moral ukloniti tudi Dra-bosnjak, ne da bi za to na svoji pravi vrednosti količka izgubil. Če tega J. Sever ne razume, mi je samo žal, a želel bi, da se v takšne ocene potem ne spušča.

4. Za višek pa se J. Sever spotakne ob — navodilo na koncu knjižice, kjer sem zapisal, naj se igra v slovenskih narodnih nošah. Koroški kmetje so igrali Izgubljenega sina v — svojih nošah, ki so bile v tistem času to, kar danes imenujemo »narodno« nošo (ali J. Sever misli, da so ga igrali v — nemških nošah!?). Ali ni docela naravno, da ga v istih nošah igramo tudi danes? V kakšnih nošah ga pa naj neki sicer igramo? Tega nam ne pove. Da se J. Sever na tak način vtika celo v navo-dila, mi je nov dokaz, da ni v stvari prav nič doma, in me opravičuje, da se mu čudim, kako se je mogel lotiti tega pisanja.

Takšne »strokovnjaške« in neresne »kritike« za v prihodnje hvaležno odkanjam.

Za pošteno delo ima vsakdo pravico zahtevati vsaj objektivno presojo dela. In takšno presojo zahtevamo okoli »Ljudskega odra« od vsakogar, ki se mu zdi vredno, da nas vzame v misel.

Za mene je stvar v dnevniški polemiki opravljena.

Niko Kuret.

Ste priredili doma kakšno zanimivo proslavo? Prosimo, sporočite nam spored in način! Naj ne ostane pri Vas v miznici, kar drugi nujno potrebujejo! Ustanovili smo posebno zbirko »PROSLAV«, ki bodo v njej izhajali vsi taki poskusi! Morda je Vaš primeren! Skupni stvari boste pomagali, če se naši prošnji odzovete!

Sveti oče Pij XI. je poudaril v poslanici škofom južnoameriške države Kolumbije, da je velika naloga Katoliške akcije verskonravno poučevanje vseh ljudi. — Če je kino visoka šola življenjske plitvosti, mora teater postati visoka šola življenjske glo-bine. Teater namreč v duhu Katoliške akcije. In takega hočemo. Tako bo kakor v srednjem veku — poučeval bo ljudi v verskonravnih vprašanjih. Z umetniškimi sredstvi seveda in po svojih zakonitostih. Ali kdo tega res še ne razume?

Pri vsem svojem prizadevanju ne pozabimo: Zatorej ni nič, kateri sadi, in nič, kateri zaliva, ampak kateri rast daje, Bog (I Kor 3, 7)!

P R A K T I Č N I D E L

Razgledi

Država je uvedla takse na vstopnice h kino-predstavam. Dohodki gredo za vzdrževanje poklicnih državnih gledališč. To zelo pozdravljamo. Udarjeni bodo sicer samo obiskovalci kino-predstav v krajih, kjer obstoje taka gledališča. Škoda, ki jo napravljajo kino-gledališča, s tem sicer ne bo poravnana. Saj morajo naposled tudi naša poklicna gledališča igrati v zadnjem času predvsem za blagajno — in v ta namen mora baje trpeti vrednost izbranih iger. S tem se pa tudi gledališča precej bližajo ploskvi kina — tudi tam gre za denar in so za ta namen tudi filmi prikrojeni, da »vlečejo«. Saj proti zares umetniškim filmom nihče nič nima. A ne samo, da je takih filmov malo, — naši podjetniki se jih tudi branijo, ker se boje — za blagajno. In tako je ista komedija tu in tam. Ali to nikomur ne da misliti? Morda bodo pa s tem davkom naša državna gledališča rešena skrbi za »blagajno« in bodo lahko resneje začela razmišljati o svojem poslanstvu. Razne bulvarne enodnevnice namreč s tem poslanstvom tudi niso Bog ve kako v skladu. Ali torej lahko upamo?

Naši poklicni igralci so se na svojem zbrovanju izrekli proti konkurenci raznih potujočih igralskih skupin. To je predvsem njihova zasebna stanovska zadeva. Pri nas takih skupin ni, na jugu države jih je menda nekaj. Mi bi pa dodali, da bi bilo prav, ko bi se poklicni igralci spomnili tudi naših diletantskih odrov, ki hodijo v naša poklicna gledališča na posodo po repertoar in nato glumijo »umetnost« na svojih odrih. Tudi te skupine ponižujejo umetnost, jo zlorablajo, tudi one kvarijo okus našega ljudstva kakor — filmi naših-gledališč. Za marsikoga bo ta zaključek predrzen. Prosimo ga pa, naj vse dobro premisli. Prišel bo do istega zaključka. Pri-stavljati menda ni treba, da je — laični teater, kjer gre za igre, ki so jim nepoklicni igralci predvsem notranje pa tudi zunanje, nekaj čisto drugega.

Takse na vstopnice so pri nas tako visoke, da ovirajo ljudsko teatersko ustvarjanje. Ali ne bi bilo v interesu ljudske prosvete, da se takse na predstave laičnega teatra znižajo ali celo ukinejo? Dopovedati bi bilo treba na merodajnih mestih, da pri takih predstavah ne gre za zabavo, ampak za najpristnejšo ljudsko prosvetno delo. In tako delo bi moralo vendar uživati vsestransko podporo!

Mednarodna teaterska zveza bo imela svoj kongres letos od 1. do 10. septembra v Moskvi. Uspehi ruskega sovjetskega teatra so pri nas še malo znani. Uprizorili bodo med kongresom najbolj uspele ruske novosti; na sporedu so Gorjkega »Jegor Bulišev«, Slavinovo »Posredovanje« in Višnjevskega »Optimistična tragedija«.

V nekem razgovoru je izjavil ravnatelj dunajskega Burgtheatra, da je doseglo njegovo gledališče v minuli seziji visok moralen in tudi gmoten uspeh. Bilo je 37 premijer, skoraj sama visokovredna dela. Obisk je bil tako številen, da o krizi ni govora. Dobro bi bilo, ko bi take ugotovitve ne šle mimo ljudi, ki trdijo, da vrednost del danes več ne vleče, da je namreč treba — senzacij in šlagerških del. Sicer da gledališče ne »izhaja«. Mi smo še zmeraj — kljub škodi, ki jo dela vzdušje kina na splošno na našem »občinstvu« — optimisti in mislimo, da zdravi okus in dobri instinkti naših gledavcev še živi. Za to je izkušenj nekaj tudi pri našem Narodnem gledališču.

V Celju je režiser Košič lani ustanovil »Studio«, ki je dosegel zavidanja vredne uspehe. V izbiri repertoarja vidimo še kolebanje med diletantskim in laičnim odrom — to kolebanje sicer »Studio« sam morda še ne občuti —. Letos je Studio igral na Teharjih »Desetega brata« pod milim nebom, hotel je pa »Slehernika« pred celjsko opatijsko cerkvijo. »Studiu« želimo, naj živi in naj čimpreje najde svojo pot in smer. Spričo moči, ki jih ima, občutimo mi tragiko in problem skupine nadpovprečno talentiranih nepoklicnih igravcev pod vodstvom poklicnega igravca. Ali naj se odloči za čisto umetnost in krene na stopinje poklicnega teatra — ali naj stopi na pot laične igre in jo s svojimi sposobnostmi oplemeniti in dvigne? Naj bi se simpatični »Studio« kmalu odločil.

V Novem mestu so dobili šolski oder na osnovni šoli. Spet nova prilika, da se že pri mladini učvrsti smisel za pravo igranje. Upamo, da bo šlo delo tega odra v pravem tiru naprej, zakaj vse je na vodstvu.

Neki koroški fant, ki smo mu poslali naša izdanja, nam piše: »... Razveselil me je vaš list, potrjuje mi mojo misel: igra mora služiti molitvi, Bogu. Pred letom sem prišel na fantovskem tečaju v zamero, ker sem vrgel misel, da so razne burke preplitve, da bi mogle nuditi človeku res užitek. Da izvira kriza po naših odrih iz tega, dokazuje tudi resnica, da tudi pri tistih društvih, ki so desetletja pridno uprizorjale igre, danes ne gre več naprej. Kjer ni duha, razpade vse, in tudi naši odri umirajo, ker se jim je premalo dajalo duševne hrane! »Igro o izgubljenem sinu« imamo v delu ... Igro bomo uprizorili pod milim nebom pred cerkvijo, le žal, da bomo morali biti z manjšim številom oseb zadovoljni, ker jih nimamo dovolj, imamo žalostne razmere, da ni edina cela fara, upamo, da nam delo KA ustvari lepše dni ...«

Na Koroškem je naša Igra o izgubljenem sinu doživela najlepši sprejem. »Koroški Slovenc« z dne 1. avgusta t. l. (št. 31) je prinesel članek o Andreju Šušterju Drabosnjaku, ki zaključuje: »Sedaj je pa tudi dolžnost naših društev in odrov na Koroškem, da sprejmejo to »Igro o izgubljenem sinu«, da zaživi med nami Drabosnjak, naš kmet in poet! Dro!« Na drugem mestu poroča isti »Koroški Slovenec« o igri sami. Podaja vsebino in nato še doda: »Vsem navedenim gospodom in založbi moramo čestitati k izdaji te ljudske igre.«

Kaj se igra

JULIJ

V juliju smo zabeležili vsega 11 predstav na (katoliških) odrih. Po eno predstavo so doživele: Miklova Zala, Deseti brat, Rožica presvetega Srca Jezusovega, Zdravka - Svojejavka, Črnošolec, Ivčkove sanje, Nevesta z Libanona, Slehernik, Povest o izgubljeni Marti, Carski sel, Tetka iz Argentine. — Pod milim nebom so se od teh vršile 3 (Deseti brat, Carski sel, Tetka iz Argentine).

AVGUST

V avgustu smo si zapisali vsega skupaj 23 predstav. Petkrat se je igral Slehernik, trikrat Sluga dveh gospodov, dvakrat Izgubljeni sin (enkrat pred 1300, drugičkrat tudi pred nad 1000 gledavci) in Zakleti grad, po enkrat pa Carski sel, Županova Micka, Skrivnost sv. maše, Izgubljeni raj, Slaba vest, Revček Andrejček, Na dan sodbe, Junaška deklica, Pavelčva piščalka, Vitez naše ljube Gospe in V goliških plazovih. — Po naših zaznamkih se je od teh iger 5 vršilo pod milim nebom (Županova Micka, Slehernik, Izgubljeni sin — obakrat —, v Goliških plazovih).

USPEH IZGUBLJENEGA SINA

V Domoljubu (št. 33., z dne 16. 8. t. l.) beremo tole poročilo o igri »Izgubljenem sinu« v Laporju pri Slovenski Bistrici: »Nekaj veličastnega je priredila naša farna družina prvo nedeljo v avgustu. S približno 100 nastopajočimi je vsa v lepi slogi na prostem ob cerkvi priredila igro o izgubljenem sinu. Živa pridiga je bila to. Sin je predstavljal grešne župljane, oče dušnega pastirja, brat pa je zastopal ostale. Globoka potreba takega ljudskega mistijona se je pokazala na naravnost triumfalni udeležbi: nad 1300 jih je prišlo od vseh strani iz vsaj 10 dekanij, da jasno in glasno spričajo voljo do svojega katoliško-slovenskega bistva. Do solz ginjeni in v srce pretreseni so se razšli v misli: »Lepo je bilo v Laporju! Še in še pridemo!«

Iz založbe in gibanja

Niti leto dni dela ni poteklo, ko zaključujemo prvi letnik. In vendar je bilo to »leto«, hvala Bogu, zadovoljivo. Imamo zavest, da smo storili, kar smo mogli. Tla gibanju so preorana, seme posejano. Z blagoslovom božjim bo setev vzkliła. Začeli smo skromno, z zaupanjem v božjo pomoč nadaljujemo nekoliko širje. Povedati je pač treba, da v tako imenovani »javnosti« — v mislih imamo katoliško »javnost« — nismo bili deležni kdo ve kakšne dobrohotnosti. Zakaj tako, še danes ne vemo. Nam pač zadošča, da imamo zase besedo prevzvišenega ljubljanskega nadpastirja in razumevanje vodstva obeh katoliških akcij. Menimo, da imamo tako zadostno moralno legitimacijo, da nadaljujemo svoje delo za prenovitev teatra v duhu katolištva. Naše dosedanje delo samo nam daje tudi legitimacijo, da nastopamo kot poborniki edino pravega ljudskega igranja, ki je bilo in naj bo — krščansko. V tem našem hotenju nas potrjuje nele naše iskreno in globoko prepričanje, ampak tudi tujina s svojim vzgledom in — s svojim priznanjem našega dosedanjega skromnega dela, predvsem pa zmeraj številnejši dokazi z naše domače zemlje, ki nam pravijo, da je bil zadnji čas, da smo začeli. Naj ljubi Bog še zanaprej blagoslovi naše delo!

Končujemo letnik po osmih mesecih dela. Po soglasnem mnenju bo bolje, da se novi letnik začne že z novim igralskim letom, to je, s 1. oktobrom. Z dosedanjim stanjem naročnikov nismo zadovoljni. Ne moremo namreč dolgo vzdržati tako kakor dozdaj, ko se steka denar ravno za tiskarno in upravne stroške in še za to je tesna. Pošteno delo zahteva pošteno plačilo. Koliko pa je dela, si lahko misli, kdor je kaj podobnega že izkusil. Uprava in uredništvo delata zdaj zastonj in honorarja tudi še nismo izplačali nobenega. Res delajo pri stvari mladi ljudje, ki še poznajo »idealizem« in »zastojkarsko delo«, starejši za to nimajo več dosti smisla ... Dolgo pa tako vendar ne pojde. Zato prosimo vsakogar: pripomozite nam do naročnikov! Spomnite se našega tiskovnega sklada!

Propagandne lepake smo izdali. Osnutek je izdelal Niko Kuret. Lepak predstavlja zgoščeno program našega gibanja: nova ljudska igra raste iz kmečkega (kres, mlaj) in delavskega (tovarne) elementa ob cerkvi (na desni) v znamenju križa navzgor. Lepak je mišljen tudi kot okras našim dvoranam. Kdor ga ne bi prejel, naj nam piše. Pomislite, kje bi ga lahko nabili ali nalepili in nam sporočite. Poslali vam ga bomo.

Zaradi nestalnih razmer, ki v njih živi izdajatelj in urednik Založbe, smo uredili v Ljubljani, na Miklošičevi cesti šte. 7, v prvem nastopju (v prostorih Ljudske knjižnice in Društvene nabavljalne zadruge) ekspoziuro. V njej se dobe vsa naša izdanja, sprejemajo se novi naročniki, plačuje se lahko naročnina. Po možnosti bomo uredili tudi tedenske govorilne ure. O tem bomo poročali v prvi številki novega letnika.

Žalostne izkušnje imamo z nekaterimi, ki smo jim pošiljali naša izdavanja vse leto in kjub našim prošnjam v vsaki številki pošiljk niso vrnili. Tako nam nekateri vračajo zdaj »Dve duhovni igri« (»Slovenski pasijon« in »Izgubljenega sina« seveda ne), drugi se spomnijo šele zdaj in nam vrnejo kakšno številko »Ljudskega odra«. Ljudje ne vedo, da je poština v naši upravi večkrat priskoparjena in da nam gre za vsak dinar. Z lahkomiselnostjo in neumljivo brezbriznostjo nam **izobraženci delajo** nepotrebne stroške in škodo. Razumemo, da marsikdo nima interesa na stvari. Vsaj razumevanje bi pa moral imeti vsak katoliški izobraženec (in samo na take smo se obračali) za podvzetje kakor je naše, in bi nam moral pošiljke — vrniti. Précej pri prvi številki. Prijatelji, ki se tega zavedajo, naj ne pozabijo na naš tiskovni sklad in naj tam povrnejo škodo, ki jo imamo!

Nič manj čudno se nam ne zdi, da nekateri kar nočejo plačati naročenih iger. Vemo za primere, kjer so Slovenski pasijon igrali v postu, naročili pri nas predpisano število knjig in glasbene vložke, plačila pa do danes še ni. Vprav v pogledu iger se nam zdi morala pri nas skrajno nizka. Vsakdo misli, da je igra kar tako, da jo lahko prepíšeš, razmnožiš po mili volji, — in seveda tudi naročiš pa ne plačaš, če »pozabiš«. Vsi taki primeri so — tatvina, pa naj reče kdo, kar hoče. Varovati je treba ceno dela — in tudi delo dramatika ali dramaturga je pošteno delo, ki ima svojo ceno in zahteva plačilo. Ali naj še govorimo o ceni knjige, ki vrhu tega predstavlja za Založbo mrtev kapital, dokler je ne vnovči? Prosimo vsakogar, naj vse to upošteva in naj prepreči prepisovanje iger, ki so kje izšle, ter poskrbi, da se naročila točno in pošteno plačujejo!

Nujno prosimo, naj vsakdo pogleda, ali ima naročnino plačano. Poravnati moramo svoje obveznosti v tiskarni. Do novega letnika morajo izginiti vsi zastanki! Plačani morajo biti tudi vsi računi za pri nas naročene igre ali glasbene vložke. Ne odlašajte več!

Kakor smo svoj čas obljubili, bomo poslali 1. zvezek »Priročnikov za ljudske odre« (Kuret, »Pravi ljudski oder«) izjemoma (brezplačno) tudi vsem, ki so naročniki zgolj »Ljudskega odra«. V tem priročniku podaja namreč naša Založba teoretske osnove in praktične smernice vsemu našemu gibanju, ki ga hoče čim preje popularizirati. Ta priročnik naj bi postal katekizem slehernega našega laičnega igravca.

V novem letniku nam bodite zvesti, pridobite nam še prijateljev! Sporočite nam, kaj Vam ni všeč in kaj bi radi v listu našli! Če bomo mogli, bomo ustregli. »Ljudski oder« hočemo izpopolniti do skrajnih možnosti.

**VSAJ ENEGA NOVEGA NAROČNIKA NAM PRIDOBITE!
NAŠEGA TISKOVNEGA SKLADA SE, PROSIMO, SPOMNITE!**

LJUDSKI ODER V NOVEM LETNIKU

»Ljudski oder« hoče v novem letniku še utrditi sloves, ki si ga je pridobil v pičlih osmih mesecih doma in izven slovenskih mej. Ostati hoče vodilna revija slovenskega katoliškega ljudskega igranja, postal pa bo tudi edino mesto, kjer se bo zares strokovno, resno in s pravim čutom za bistvo reči razpravljalo o ljudskem teatru sploh. Če je res, da je poleg petja igranje najvažnejša in najvidnejša panoga našega ljudskoprosvetnega udejstvovanja v katerihkoli razmerah, potem ne bo mogel biti noben naš prosvetni delavec, noben naš igravec, nobena naša igravka brez »Ljudskega odra«, posebno še ne brez takega, kakršen bo v novem letniku.

Prinašali bomo tekste za razne proslave, krajše igrice itd.

Vse to je pri nas že krvavo potrebno. Posamezni prosvetni delavci si pomagajo s prepisovanjem, izposojanjem, lastnimi poskusi itd. »Ljudski oder« bo storil takšne stvari dostopne vsem, vabi pa tudi vse, da pri tem sodelujejo, mu pošiljajo svoje rokopise, osnutke ali nasvete.

Spet bomo posvetili nekaj številke važnim vprašanjem.

Uvodna, prva številka bo posvečena vprašanju repertorija, igrskega sporeda. Za vsak mesec bomo nasvetovali vsaj pet različnih iger, ki bo od njih vsaj ena uporabna za vsak oder. Pomagati hočemo stiski za igre in zamudnemu, težavnemu izbiranju, kar je bilo dozda največja skrb vsakega našega vodje igralske družine. Posvetili bomo nato številke adventni, za tem božični igri, nato lutkam, otroški igri, veseli igri itd. Kakor smo doslej orali ledino s sodobnega katoliškega stališča v najvažnejših vprašanjih ljudskega igranja, tako bomo svoje delo za naprej dopolnjevali. Hočemo jasnih pojmov predvsem, da bomo svoje delo lahko trdno zasedirali v zemlji katoliškega občestva.

Začenjamo posebno zaglavje za odrske nasvete.

Kdorkoli bo v dvomu, kaj naj igra, kako naj kakšno igro uprizori, kako naj svoj oder uredi ali prenapredi, kako naj dvorano predela, naj vpraša. Dobil bo odgovor v tem zaglavju, če treba, pa tudi pismeno.

Za vsak mesec bomo nasvetovane igre podrobneje sproti obdelali s stališča igrskega vodstva in uprizoritve.

S kratko vsebino nasvetovanih peterih iger, z migljaji za režijo in inscenacijo bo vsak vodja spoznal, katera igra bo zanj, in se bo lahko odločil. V vsaki številki bo temu posvečeno dosedanje zaglavje »Kaj bi igrali«.

Posebno zaglavje bo posvečeno pozorišču.

Naši režiserji znajo več ali manj dobro svoj posel, skoraj ničesar pa ne znajo ustvariti iz svojih pozorišč. V vsaki številki bomo pokazali na praktičnih vzgledih, kaj se da napraviti iz naših odrov z malenkostnimi stroški, da bodo naše uprizoritve res sodobne in okusne!

Igravce hočemo tudi vzgajati in prerajati.

Vsak mesec jim bo posvečeno zaglavje »Igravec sam s seboj«, kjer bo sleherni našel nekaj misli za zbrane ure, ki jih bo s pridom uporabil tudi vsak igrski vodja pri svojih sestankih z igravci. Zakaj tudi sestankov in resnih pomenkov je treba, vseeno, če so posebej ali pa so kar pred vajo, po njej ali med njo...

